

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ahmet Başar KARAMAN

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASI VE BREXIT

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ahmet Başar KARAMAN

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASI VE BREXIT

Danışman

Doç. Dr. Sibel MEHTER AYKIN

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ahmet Başar Karaman'ın bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Selman YILMAZ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Sibel MEHTER AYKIN (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ceren UYSAL OĞUZ (İmza)

Tez Başlığı: Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası Ve Brexit

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 09/07/2019

Mezuniyet Tarihi : 25/07/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği’nin Enerji Politikası ve Brexit” adlı adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Adı SOYADI

Ahmet Başar KARAMAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ahmet Başar KARAMAN
Öğrenci Numarası	20155208015
Enstitü Ana Bilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç . Dr. Sibel MEHTER AYKIN
Tez Başlığı	Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Brexit
Turnitin Ödev Numarası	1133212219

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 22/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 14

alıntılar dahil % 17 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR.....	v
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ARKA PLAN

1.1. Enerji Kavramı.....	3
1.2. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması ve Dağılımı	3
1.2.1. Birincil Enerji Kaynakları	4
1.2.1.1. Yenilenebilir Enerji Kaynakları.....	4
1.2.1.2. Yenilenemez Enerji Kaynakları.....	5
1.2.2. İkincil Enerji Kaynakları	5
1.2.3. Enerji Kaynaklarının Dağılımı	6
1.3. Dünya Enerji Üretimi ve Tüketimi	6
1.4. Dünya CO ₂ Emisyon Hacmi	8
1.5. Yazın (Literatür) Özeti.....	9
1.6. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi	12

İKİNCİ BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASI

2.1. Avrupa Birliği'nin İşleyişi	14
2.1.1. Avrupa Birliği'nin Kuruluş Amacı.....	14
2.1.2. Avrupa Birliği'nde Yetki Devri ve Politika Oluşturma Süreci	16
2.2. Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası.....	16
2.2.1. Tarihsel Süreçte Enerji Politikasının Gelişimi.....	16
2.2.1.1. Birinci Dönem (1950-1970).....	16
2.2.1.2. İkinci Dönem (1970-1990)	17
2.2.1.3. Üçüncü Dönem (1990-2000)	17
2.2.1.4. Dördüncü Dönem (2000 Sonrası).....	19
2.2.2. Lizbon Antlaşması Hükümleri Çerçevesinde Enerji Politikası	22
2.2.3. İç Enerji Piyasası.....	24
2.2.4. Enerji Birliği Stratejisi ve Eylem Planı	25
2.3. Avrupa Birliği'nin Geleceği.....	27
2.3.1. Avrupa 2020 Stratejisi ve Hedefleri	27
2.3.2. Çevre ve İklim 2030 Çerçeve Hedefleri.....	28
2.4. Avrupa Birliği'nin Başlıca Göstergeleri	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BİRLEŞİK KRALLIK'IN ÜYELİKTEN ÇEKİLMESİ (BREXIT): ALTERNATİF MODELLER ve OLASI SONUÇLAR

3.1. Birleşik Krallık'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Üyeliği	42
3.2. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği Üyeliğinden Çekilme Kararı.....	43
3.2.1. Üyelikten Çekilme Kuralları	44
3.2.2. May Hükümeti'nin Yaklaşımı.....	45
3.2.3. Tarihi Mektup ve Çekilme Sürecinde Geline Nokta	46

3.3.	Birleşik Krallık'ın Enerji Piyasası Göstergeleri.....	48
3.4.	Üyelikten Çekilme Ya da Üyelikte Kalma Alternatifleri.....	50
3.4.1.	Anlaşmalı / Anlaşmasız Brexit.....	50
3.4.2.	Alternatif Modeller.....	51
3.4.3.	Brexit'in İptali	52
3.5.	Brexit'in Enerji Alanında Olası Yansımaları.....	53
3.5.1.	İç Enerji Piyasasına Erişim	53
3.5.2.	Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlara Katılım	55
3.5.3.	Enerji ve İklim Hedeflerini Sahiplenme.....	56
SONUÇ.....		58
KAYNAKÇA		63
ÖZGEÇMİŞ.....		67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması	4
Şekil 2. Dünya Enerji Kaynaklarının Dağılımı, 2018	6

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Belli Başlı Ülke ve Ülke Grupları Bazında Dünya Enerji Üretimi (mtoe).....	7
Tablo 1.2. Yakıt Bazında Dünya Enerji Üretimi (mtoe)	7
Tablo 1.3. Belli Başlı Ülke ve Ülke Grupları Bazında Dünya Gayri Safi İç Tüketim (mtoe).....	8
Tablo 1.4. Belli Başlı Ülke ve Ülke Grupları Bazında Dünya CO ₂ Emisyonları (milyon ton CO ₂)	9
Tablo 2.1. Avrupa 2020 Stratejisi, Hedefleri, Göstergeleri ve Girişimler.....	28
Tablo 2.2. Avrupa Birliği'nin İklim ve Enerji 2030 Çerçeve Hedefleri.....	29
Tablo 2.3. Üye Devletler Bazında Nüfus (1 Ocak itibarıyla, bin kişi)	29
Tablo 2.4. Üye Devletler Bazında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (cari fiyatlarla, milyar €)	30
Tablo 2.5. Üye Devletler Bazında Gayri Safi Bölge İçi Tüketim (Tüm Yakıtlar) (mtoe).....	32
Tablo 2.6. Üye Devletler Bazında Üretim (Tüm Yakıtlar) (mtoe)	33
Tablo 2.7. Üye Devletler Bazında Net Enerji İthalatı (Tüm Yakıtlar) (mtoe)	34
Tablo 2.8. Üye Devletler Bazında İthalat Bağımlılığı (Tüm Yakıtlar) (%).....	35
Tablo 2.9. Üye Devletler Bazında Enerji Yoğunluğu (Tüm Yakıtlar) (toe/M€'2010).....	37
Tablo 2.10. Üye Devletler Bazında Güneş ve Rüzgar Enerjisi (Toplam) (MW)	38
Tablo 2.11. Üye Devletler Bazında Sera Gazı Emisyonları (mtoe CO ₂ eşdeğeri)	39
Tablo 2.12. Üye Devletler Bazında Karbondioksit (CO ₂) Emisyonları (Toplam) (mtoe CO ₂).....	40
Tablo 3.1. Birleşik Krallık'ın Enerji Göstergeleri (aksi belirtilmedikçe mtoe).....	48
Tablo 3.2. Alternatif Modeller Kapsamında BK'nın Tarifersiz Enerji Ticareti ve İletim Optimizasyonu....	55
Tablo 3.3. Alternatif Modeller Kapsamında BK'nın Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlara Katılımı.....	56

KISALTMALAR

AAET:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB:	Avrupa Birliği
AB-12:	12 üyeli Avrupa Birliği
AB-28:	28 üyeli Avrupa Birliği
AB-6:	6 üyeli Avrupa Birliği
ABA:	Avrupa Birliği Antlaşması
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ABIDA:	Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma
ACER:	Agency for the Cooperation of Energy Regulators (Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı)
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT:	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BEIS:	Department for Business, Energy and Industrial Strategy (İşletme, Enerji ve Sanayi Stratejisi Departmanı)
BIS:	Department for Business, Innovation and Skills (İşletmeler, Yenilik ve Beceriler Departmanı)
BK:	Birleşik Krallık
BM:	Birleşmiş Milletler
CEER:	Council of European Energy Regulators (Avrupa Enerji Düzenleyicileri Konseyi)
CEF:	the Connecting Europe Facility(Avrupayı Birleştirme Destek Aracı)
Çek Cum:	Çek Cumhuriyeti
CETA:	Comprehensive Economic and Trade Agreement (Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması)
CO ₂ :	Karbondiyoksit
DECC:	Department of Energy and Climate Change (Enerji ve İklim Değişikliği Departmanı)
ECT:	Energy Charter Treaty (Enerji Şartı Anlaşması)
EE:	European Energy
EEA:	European Economic Area (Avrupa Ekonomik Alanı)
EEPR:	European Energy Programme for Recovery(Avrupa Geri Kazanım için Enerji Programı)
EFSI:	European Fund for Strategic Investments (Avrupa Stratejik Yatırım Fonu)
EFTA:	European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Alanı)
EIB:	European Investment Bank (Avrupa Yatırım Bankası)
ENSCON:	International Congress of Energy, Economy and Security (Uluslararası Enerji, Ekonomi ve Güvenlik Kongresi)
ENTSO:	European Network of Transmission System Operators for Electricity (Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı)
ENTSO-E:	European Network of Transmission System Operators for Electricity (Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı)
ENTSO-G:	European Network of Transmission System Operators for Gas (Avrupa Gaz İletim Sistemi Operatörleri Ağı)
ERGEG:	European Regulators Group for Electricity and Gas (Avrupa Elektrik ve Doğal Gaz Düzenleyiciler Grubu)
ETS:	Emissions Trading System (Emisyon Ticaret Sistemi)
EURATOM:	European Atomic Energy Community (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu)

FAC:	Faktör
GKRY:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH:	Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
H2020:	EU Horizon 2020 Programme
IEA:	International Energy Agency (Uluslararası Enerji Ajansı)
IEM:	Internal Energy Market (İç Enerji Piyasası)
INOGATE:	Interstate Oil and Gas Transport to Europe (Devletlerarası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı)
KMO:	Kaiser
LNG:	Liquid Natural Ggas (likid doğal gaz)
LULUCF:	Land use, land-use change and forestry (Arazi kullanımı, arazi kullanımı değışikliğı ve ormancılık)
M€:	Milyon Avro
mtoe:	Milyon Ton
MW:	Megawatt
NGL:	Natural gas liquids (Doğalgaz sıvıları)
OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliğı ve Kalkınma Örgütü)
OGT:	Ortak Gümrük Tarifesi
OTP:	Ortak Tarım Politikası
RES:	Renewable Energy Sources (Yenilenebilir Enerji Kaynakları)
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
TAS:	Tek Avrupa Senedi
toe:	Ton
UAEA:	Uluslararası Atom Enerji Ajansı
UNFCCC:	United Nations Framework Convention on Climate Change
WTO:	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
YEP:	Yeni Enerji Politikası

ÖZET

Enerji kaynakları yeryüzüne eşit dağılmadığı gibi, enerji üretimi de dünya genelinde eşit oranda gerçekleşmemektedir. 1995 yılı itibarıyla 9263 milyon ton olan dünya toplam enerji üretim hacmi, 2016 yılı itibarıyla 13764 milyon tona ulaşmıştır. 28 üye devletten oluşan Avrupa Birliği, son yirmi yıllık dönem içerisinde enerji üretimi mütemediyen azalan yegane bloktur (1995 yılı itibarıyla 967 milyon ton, 2016 yılı itibarıyla 759 milyon ton). Üye devletlerden Birleşik Krallık enerji üretiminde kendi kendine yeten bir ülke konumundan, ihtiyaç duyduğu enerjiyi ithal eden ülke konumuna geçmiştir. 2016 yılı itibarıyla Birleşik Krallık'ın ithalat bağımlılığı %35,3 olarak gerçekleşmiştir. Gerek Birleşik Krallık, gerek ise Avrupa Birliği son dönemde iki temel güçle karşı karşıyadır: Bunlardan birincisi, giderek artan enerji talebini kendi kaynaklarıyla karşılayamamasıdır. İkincisi ise, Birleşik Krallık'ın üyelikten çekilme kararının uygulamaya aktarılması sürecinde ortaya çıkan belirsizlikler ve bunun gerek Birleşik Krallık enerji piyasaları, gerek Avrupa Birliği iç enerji piyasaları, gerek ise Avrupa Enerji Birliği üzerinde tam olarak hesaplanamayan etkilerinin bulunmasıdır. Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği'nin enerji politikasını Birleşik Krallık'ın çekilme kararı ile ilişkilendirerek analiz etmektir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümü, küresel ölçekte enerji akışına, ikinci bölümü Avrupa Birliği düzeyinde enerji politikasının yapısına, üçüncü bölümü ise Birleşik Krallık'ın üyelikten çekilme sürecine ve bu bağlamda enerji piyasalarına etkisine ayrılmıştır.

Anahtar kelimeler: Enerji, Brexit, Avrupa Birliği, Birleşik Krallık

SUMMARY

ENERGY POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND BREXIT

While energy sources are not distributed equally to earth, energy production is not evenly occurring worldwide. The total energy production volume of 9263 million tonnes in 1995 has reached 13764 million tonnes as of year 2016. The European Union, consisting of 28 member States, is the only block that the energy production has declined in the last two decades (967 million tonnes as of 1995, 759 million tonnes as of 2016). As a member of the European Union, the United Kingdom has changed its position from a self-sufficient country of energy production, to a country that imports the energy it needs. As of 2016, the United Kingdom's import dependence was 35.3%. Both the United Kingdom and the European Union have faced two fundamental challenges in the recent period: The first is the inability to meet the growing demand for energy with its own resources. The second is the uncertainty arising from the process of transferring the United Kingdom's decision to withdraw from membership. Uncertainties have the implications on the United Kingdom's energy markets, the European Union's internal energy markets and the European Energy Union, that cannot be fully estimated. The purpose of this study is to analyse the European Union's energy policy by associating it with the United Kingdom's decision to withdraw. The first section of this three-part study is dedicated to the energy flow on a global scale, the second part to the structure of the energy policy at the European Union level, and the third part to the United Kingdom's withdrawal from the membership and its impacts on the energy markets.

Keywords: Energy, Brexit, European Union, United Kingdom

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamın gerçekleştirilmesi süresince, değerli görüş ve katkılarıyla bana yol gösteren, değerli danışmanım Doç. Dr. Sibel MEHTER AYKIN'a

Desteklerini ve sevgilerini benden hiç esirgemeyen sevgili annem Nilüfer KARAMAN ve babam Mehmet Erkan KARAMAN'a,

Bu süreçte beni yalnız bırakmayan çok değerli arkadaşlarıma,
Teşekkür ederim.

Ahmet Başar KARAMAN

Antalya, 2019

ÖNSÖZ

1952 yılında yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması ile temelleri atılan Avrupa Birliği, 1992 yılında imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile günümüzdeki işleyişine kavuşmuştur. Enerji politikaları açısından dört dönemde incelenebilecek olan Avrupa Birliği'nin son dönem politikaları iyi işleyen bir piyasa, üye devletlerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, enerji verimliliği ve tasarrufu, enerji hatlarının tüm Avrupa Birliği'ne üye ülkeleri kapsamasının yanısıra, büyümeye dair hedefler ve iklim ve çevre hedefleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun yanısıra, Kyoto Protokolü'nün gereklerini yerine getirmek ve yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımları artırmak oldukça önem verilen politikalaradır.

Birliğe katılmak adına yaptığı ilk iki denemesi başarılı olmayan Birleşik Krallık, 1973 yılında üye olmuş ve 1975 yılında ilk Brexit referandumunu gerçekleştirmiş, ancak Birlik'te kalmaya devam etmiştir. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan Brexit referandumdan çıkan sonuç doğrultusunda üyelikten çekilme sürecine giren Birleşik Krallık'ta konu iç politika malzemesine dönüşmüştür. Üyelikten Çekilme Anlaşmasının Parlamento tarafından reddedilmesi sonrasında Avrupa Birliği, Birleşik Krallık'a Avrupa Parlamentosu seçimlerine girme koşulu altında 31 Ekim 2019'a kadar süre tanımıştır.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği'nin ve üyelikten ayrılma yolunda olan Birleşik Krallık'ın enerji politikalarının, Brexit'in gerçekleşmesi ile ilerleyen dönemlerde nasıl şekillenebileceğine dair bir fikir vermektir. Nitel araştırma yöntemine uygun olarak bir çok makale, tebliğ, teknik rapor, düzenleme, resmi belge, haber yazısı, lisansüstü tez çalışması vb. materyallerden ve Avrupa İstatistik Ofisi'nin (EuroStat) derlediği istatistiki verilerin yararlanılmıştır. Yapılan yazın taraması Avrupa Birliği'nin enerji politikasını Brexit süreci çerçevesinde inceleyen herhangi bir araştırma tezinin olmadığını göstermiştir. Oysa ki, gerek Birleşik Krallık'ın enerji piyasasının, gerek ise Avrupa Birliği'nin İç Enerji Piyasasının üyelikten çekilme sürecinden büyük ölçüde etkileneceği açıktır. Bu bağlamda "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Brexit" ismini verdiğimiz bu çalışma, yazındaki söz konusu boşluğu dolduracağı düşünülerek özellikle seçilmiştir.

GİRİŞ

Ulusların zenginliği sahip olduğu doğal ve beşeri kaynağın niteliği ve niceliğine bağlıdır. İnsanlığın refahını artırmak üzere kullanılan doğal kaynaklar yeryüzünde eşit olarak dağılmamıştır. Birincil enerji kaynaklarının her ulusun elinde eşdeğerde bulunmuyor olması ve söz konusu kaynaklara ayrıcalıklı erişme çabaları, tarih boyunca anlaşmazlıkları ve savaşları tetikleyen başlıca unsur olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşı sonrasında Fransa ile Almanya arasında mütemadiyen el değiştiren ve özellikle de sahip olduğu maden yataklarıyla (demir filizi, kömür) dikkatleri çeken Alsas-Loren Bölgesi örneğinde olduğu gibi, zengin enerji kaynaklarına sahip bölgeler her daim çıkar çatışmalarına ve savaşlara sahne olmuştur.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu 1951 yılında savaşın anti-tezi, bir başka ifade ile barış projesi olarak ortaya çıkmıştır. Kömür ve demir cevherini savaş sanayii girdisi olmaktan çıkarıp üretimi ve yaşam kalitesini artırmak üzere kullanılmasıamacı ile, aralarında ebedi rakip Almanya ve Fransa ile Benelüks devletlerinin ve İtalya'nın bulunduğu 6'lar Avrupası, bugün Avrupa Birliği (AB) adı ile anılan nevi şahsına münhasır sistemin kuruluşuna öncülük etmişlerdir. Altı ülke ile başlayan Avrupa bütünleşmesi bugün gelinen noktada 28 ülkeyi 4 milyon kilometrekarelik alanı ve 508 milyon nüfusu kapsamaktadır. Başlangıçta sadece kömür ve çelik üretiminin uluslarüstü otoriteye devri söz konusu iken, bugün gelinen noktada enerji başlığını da içeren birçok politika alanında üye devletler yetkilerinin bir bölümünü veya tamamını Avrupa Birliği'ne devretmiş bir durumdadır.

Avrupa Birliği, en büyük enerji ithalatçısı konumundadır. AB-28, 2016 yılı itibarıyla 1640,62 milyon ton olan gayri safi bölge içi enerji tüketiminin tamamını kendi kaynakları ile karşılayamamış; buna karşılık 903,71 milyon ton net enerji ithalatında bulunmak durumunda kalmıştır. Aynı yıl itibarıyla AB-28'in ithalat bağımlılığı %53,6 olarak gerçekleşmiştir. AB-28'in enerji üretimi sürekliler olarak azalmaktadır. Bu güçlükler altında tanımlanan AB enerji politikası sırası ile; iyi işleyen bir enerji piyasasının yaratılmasını ve adil rekabetin teminat altına alınmasını, üretici ve nihai tüketicilerin ihtiyaçlarının kesintisiz olarak karşılanabilmesi için enerji arz güvenliğinin sağlanmasını, enerji ağlarının Avrupa sathına yayılmasını, enerji verimliliği ile enerjide tasarrufun sağlanmasını amaçlamaktadır. Yeni ve/veya yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi AB enerji politikasının bir diğer amacını oluşturmaktadır. 1990 yılı verileri baz alınarak sera gazı emisyon oranının %40 oranında azaltılması, karbondioksit emisyon oranının otomobilde %37,5 minibüste %31 ve otobüste %30 oranında düşürülmesi ve ayrıca yenilenebilir enerji kullanım oranının %32'ye çıkarılması 2030 yılı itibarıyla AB'nin ulaşmak istediği başlıca hedefleri oluşturmaktadır.

AB, 2000’li yılların sonuna doğru içine düştüğü ekonomik krizden henüz tam anlamıyla çıkamamışken Birleşik Krallık’ın (BK) ayrılma kararı (Brexit) ile yüzleşmek durumunda kalmıştır. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan halkoylamasında İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda ve Galler’den oluşan BK halkının %51,9’u üyelikten çekilme yönünde oy kullanmıştır. Başbakanlıktan istifa eden David Cameron’un yerine geçen Theresa May halkın iradesi doğrultusunda BK’nın üyelikten çekilmesini sağlayacak 50. maddenin işleme konulacağını açıklamıştır. Halen daha BK’nın AB üyeliğinden çekilmesi gerçekleşmediği gibi, çekilmenin kuralları da netleşmiş değildir. Brexit süreci, AB çalışmalarında yakından takip edilmesi gereken bir süreçtir. Bu bağlamda bu tez çalışmasının yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, AB’nin enerji politikasını BK’nın çekilme kararı ile ilişkilendirerek analiz etmektir. Bu amaca yönelik olarak çalışmamız anabashiık altında yapılandırılmıştır. Girişini takiben, birinci bölümde enerji kavramı açıklandıktan sonra küresel ölçekte enerji göstergeleri yorumlanmaktadır. Ayrıca, çalışmaya dayanak oluşturan yazın özeti verilmekte ve çalışmanın amacı ile yöntemi tanımlanmaktadır. İkinci bölümde Avrupa Birliği’nin enerji ve çevre politikaları açıklanarak sayısal göstergelere yer verilmektedir. Üçüncü bölüm Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılma (Brexit) kararına ayrılmıştır. Bu bölümde Brexit süreci ve senaryoları açıklanmakta ve Birleşik Krallık enerji piyasalarına dair veriler sunulmaktadır. Sonuç olarak; Brexit sürecinin enerji piyasaları üzerindeki olası etkileri analiz edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ARKA PLAN

1.1. Enerji Kavramı

Fransızca kökenli bir kelime olan enerji kavramı, “maddede var olan ve ısı, ışık biçiminde ortaya çıkan güç”¹ anlamına gelmek üzere kullanılmaktadır. Enerji, günlük hayatımızda tüm dünya ülkelerinin en başta gelen sorunları arasındadır. Bunun en önemli nedenleri, hızlı nüfus artışı, teknoloji ve sanayileşmedeki hızlı gelişmeler ve günümüzdeki yaşam koşullarının yükselerek hızlı bir değişim içerisinde bulunmasıdır. Günümüz dünya ülkelerinde insan yaşamında önemi dolayısı ile gıda ve su ihtiyacından sonra, gelişen teknoloji ve sanayi bakımından, enerjiye olan gereksinim de çok büyük oranlarda artmaktadır.

19. yüzyıldan itibaren hızlı sanayileşme, teknolojide olan yenilikler, ulaşım, ısınma vb. ihtiyaçlar, yüksek boyutlarda enerji gereksiniminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişmiş batı ülkeleri, bütçelerinin çok önemli bir bölümünü enerji konularına yönlendirmiştir. Bu durum ülkemiz için de geçerli olup, gelecek 20 yıl içerisinde 200 milyar dolar gibi çok yüksek oranlarda enerji alanlarına yatırımlar yapılması gerektiği öngörülmektedir². Enerji günümüzde ülkelerin kontrol sahibi olmak istedikleri konular arasında en baş sıralarda yer almaktadır. Enerji konusunda güçlü olan ülkeler genellikle refah düzeyi yüksek olanlardır.

Günümüzde, enerjiye ulaşma ve yeni enerji kaynakları temin etme açısından, tüm ülkeler birbirleriyle adeta bir yarış halindedir. Diğer yandan, ülkemizin yakın çevresine bakıldığında anlaşmazlıkların ve yapılan savaşların baş nedenleri arasında, bir şekilde o coğrafyada bulunan zengin enerji kaynaklarına sahip olmak veya ona ulaşım isteği yer almaktadır.

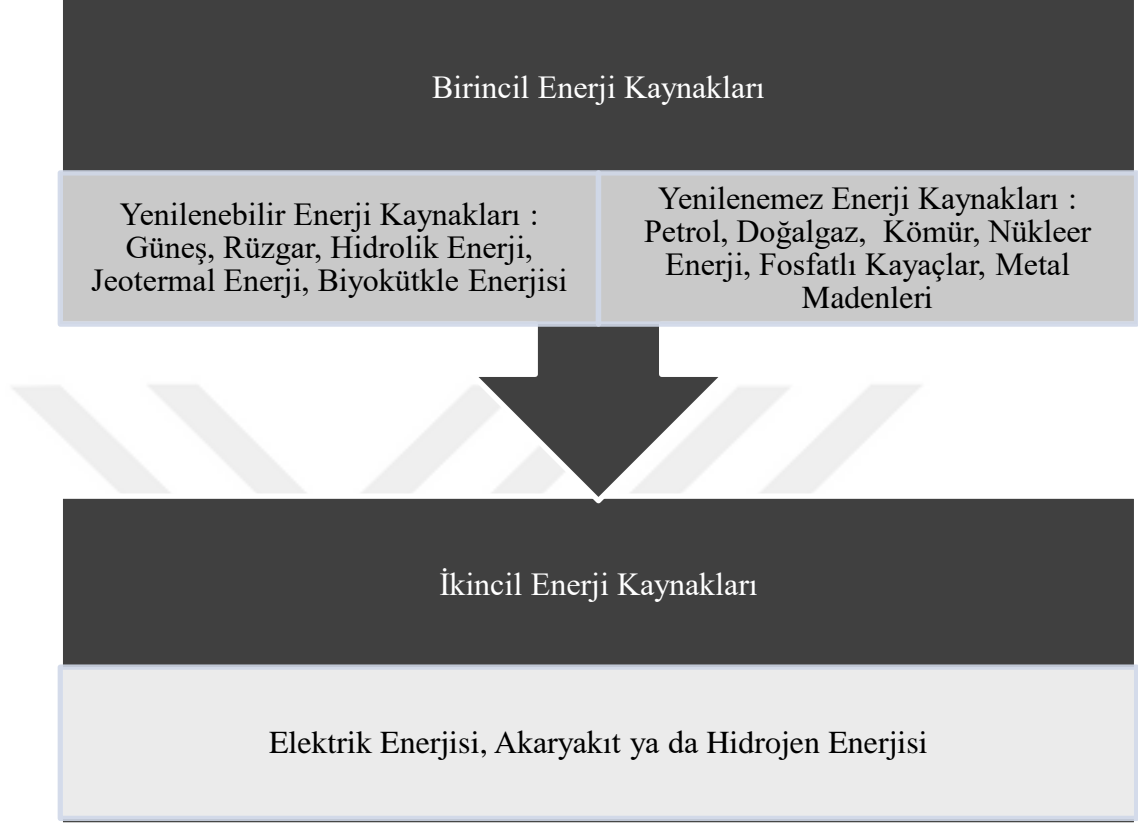
1.2. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması ve Dağılımı

Enerji kaynakları, modern anlamda insanların günlük hayatlarında kullandıkları enerjilerin kaynağı olan çeşitli maddeler, cihazlar ya da çeşitli yapılar olarak belirtilebilir. Bu kaynaklar ile canlılar tarafından kullanılan enerji ortaya çıkmaktadır. Şekil 1’de enerji kaynaklarının sınıflandırılması gösterilmektedir. Buna göre; enerji kaynakları, doğada kendiliğinden bulunma ve/veya insan eliyle yaratılma bakımından birincil ve ikincil enerji

¹ Türk Dil Kurumu (1992). Türkçe Sözlük, Cilt: I, s. 457.

² KobiEfor Sanayi Ekonomi Dergisi, “Gelecek On Yılda Türkiye’nin Şahdamarı: Enerji Sektörü”. (<https://www.kobi-efor.com.tr/kapak/gelecek-on-yilda-turkiyenin-sahdamarienerji-sektoru-h8210.html>) (erişim tarihi: 25.04.2019)

kaynakları olarak gruplandırılmaktadır. Elektrik enerjisi, akaryakıt ve hidrojen enerjisi ikincil enerji kaynaklarını oluştururken, daha geniş bir yelpazeye yayılan birincil enerji kaynakları kendi içinde yenilenebilmesi ve yenilenememesi bağlamında iki alt gruba ayrılmaktadır.

Şekil 1. Enerji Kaynaklarının Sınıflandırılması³

1.2.1. Birincil Enerji Kaynakları

Herhangi bir işlem görmeden, doğada kendiliğinden var olan, kömür, ham petrol, güneş ışığı, nehirler ve benzeri enerji türleri olarak belirtilebilir. Birincil enerji, herhangi bir enerji dönüşümüne maruz kalmamıştır. Günlük hayatta sıkça sözü edilen yenilenebilir ve yenilenemez enerji türleri birincil enerji kaynaklarını oluşturur⁴.

1.2.1.1. Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Devam eden bir döngü içerisinde, doğal olarak var olan bir enerji devinimi ile ortaya çıkan enerji türüdür. Güneş, rüzgâr, jeotermal, hidrolik, biyokütle ve hidrojen enerjisi bu enerji türüne örnek olarak gösterilebilir. Yenilenebilir enerji; kaynağından elde edilen enerjinin aynı

³ Yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁴ Aydın, L. (2016). *Enerji Ekonomisi ve Politikaları*. Seçkin Yayıncılık, Ankara. s.29.

miktarda ya da kaynağın tükenme hızından daha hızlı şekilde kendini yenileyebilmesi olarak tanımlanır. Güneş enerjisi ile çalışan bir teknoloji bu enerjiyi tüketmektedir; Ancak bu enerji güneşin toplam enerjisi ile kıyaslandığında çok azımsanacak bir miktardır.

Yenilenebilir enerji kaynakları günümüzde tercih edilmesi gereken, doğaya, çevreye ve insan yaşamına olumsuz etkileri olmayan bir enerji kaynağıdır. Diğer yandan, klasik olarak kullanılan enerji kaynaklarına alternatif olarak kullanılan bir enerji kaynağıdır. Bu enerji kaynaklarına örnek olarak güneş, rüzgar, hidroelektrik, jeotermal ve rüzgar enerjileri verilebilir. Bu kaynaklar, doğada kendi kendine oluştuğundan hiçbir zaman bitmeyecek enerji kaynakları arasında sayılır. Bu kaynakların en önemli özelliği, doğada kendiliğinden oluşarak, herhangi bir şekilde çevresine zarar vermemeleridir⁵.

1.2.1.2. Yenilenemez Enerji Kaynakları

Yenilenemez enerji kaynakları, esasında yenilenebilen ancak oluşumu yüzbinlerce yılları bulabilen enerji kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların büyük bölümü, fosil yakıtlar ve nükleer enerjiden oluşmaktadır. Fosil kaynaklı yakıtların yanmasıyla ortaya çıkan enerjinin verimli olması ve neticede yüksek enerji sağlaması tercih edilmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, tabiata ekolojik açıdan büyük zararlar verebilmektedir. Benzer şekilde nükleer enerjinin kontrol dışı kullanımı da dünyaya geri dönüşü olmayan ve olumsuz etkisi yüzyıllarca süren zararlar vermektedir. Bunlara fosil enerji kaynakları da denilmektedir.

1.2.2. İkincil Enerji Kaynakları

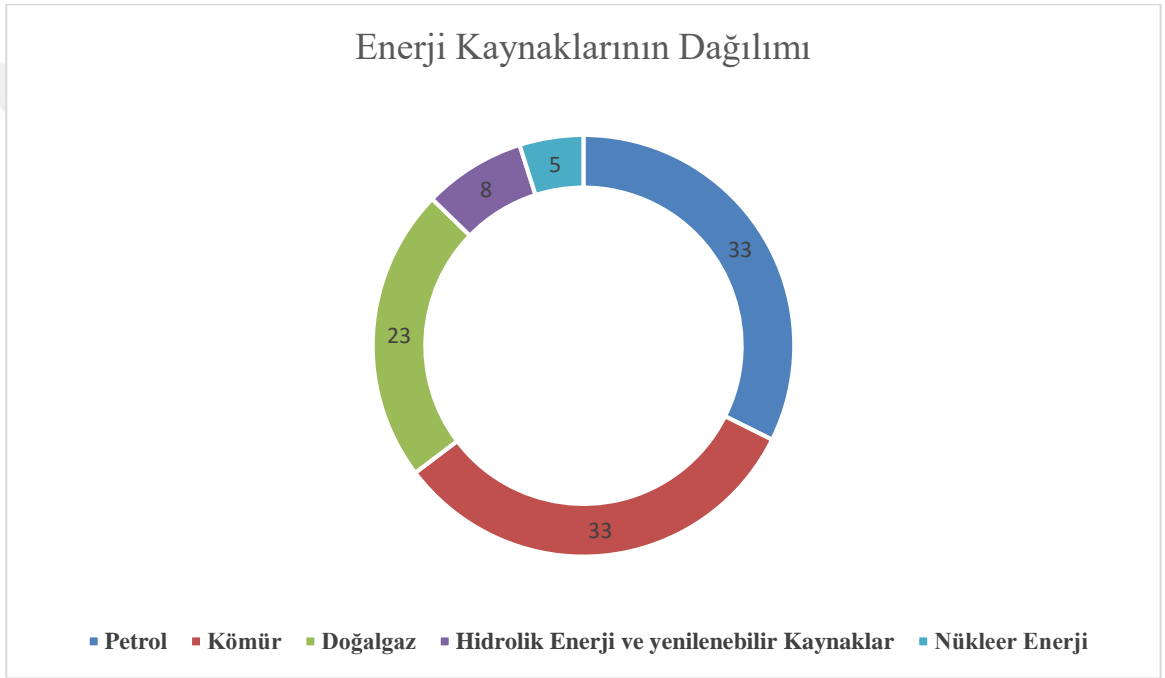
İkincil enerji kaynakları kömür, petrol, doğalgaz gibi doğada bulunan birincil enerji kaynağının dönüştürülerek kullanıma elverişli hale getirilmesi (ikincil aşamaya geçirilmesi) ile ortaya çıkan enerji kaynaklarıdır⁶. Yani, ikincil enerji, birincil enerjinin insan eliyle bir etkiye maruz bırakılarak dönüştürülmesi ile elde edilmektedir. Elektrik enerjisi, akaryakıt ve hidrojen enerjisi ikincil enerji kaynakları arasında yer almaktadır. Bunlardan elektrik, doğada var olan ısı enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji gibi enerji türlerinin şekil değiştirmesiyle, fosil yakıtların (doğalgaz, kömür petrol vb.) kullanımıyla ve nükleer santrallerin kullandığı uranyum ve benzeri enerji kaynaklarından elde edilebilmektedir.

⁵ Avcıoğlu, A. O., “Yenilenebilir Enerji Kaynakları Ve Teknolojileri Dersi 2”. (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/18473/mod_resource/content/0/YEN%C4%B0LENEB%C4%B0L%C4%B0R%20ENERJ%C4%B0%20KAYNAKLARI%20VE%20TEKNOLOJ%C4%B0LER%C4%B0%202.pdf) (erişim tarihi: 25.04.2019).

⁶Aydın, 2016: 29.

1.2.3. Enerji Kaynaklarının Dağılımı

Genelleme yapmak gerekir ise enerjinin yenilenemeyen birincil kaynaklardan temini oldukça yaygın ve yüksektir. Dünya enerji kaynaklarının dağılımı yüzdeler dilim cinsinden Şekil 2’de verilmiştir. Buna göre; 2018 yılı itibarıyla enerji kaynakları %33’ünü petrol, %33’ünü kömür, %23’ünü doğal gaz, %8’ini hidrolik enerji ve yenilenebilir enerji, %5’ini ise nükleer enerji oluşturmaktadır. Yenilenemeyen enerji kaynaklarının tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan ve fosil kaynakların sebebiyet verdiği çevre tahribatıyla yüzleşen ülkeler yenilenebilir kaynaklardan daha iyi verim alabilmek için yüksek yatırımlara girişmekte, ileriye dönük planlamaları sürdürmektedir.

Şekil 2. Dünya Enerji Kaynaklarının Dağılımı, 2018⁷

1.3. Dünya Enerji Üretimi ve Tüketimi

Enerji kaynakları yeryüzüne eşit dağılmadığı gibi, enerji üretimi de dünya genelinde eşit oranda gerçekleşmemektedir. Tablo 1.1’de Dünya enerji üretim hacmi belli başlı ülke ve bölgeler bazında milyon ton (mtoe) cinsinden verilmiştir. Buna göre; 1995 yılı itibarıyla 9263 milyon ton olan toplam enerji üretim hacmi, 2016 yılı itibarıyla 13764 milyon tona ulaşmıştır. 2016 yılı itibarıyla 2361 mtoe enerji üreten Çin enerji üretiminde lider konumundadır. Aynı yıl itibarıyla AB-28’in üretimi (759 mtoe) ile kıyaslandığında Çin’in üç kat daha fazla üretimde bulunduğu tespiti yapılabilir. AB-28 son yirmi yıllık dönem içerisinde üretimi mütemediyen azalan yegane bloktur (1995 yılı itibarıyla 967 mtoe). Buna karşın Çin ve diğer ülkelerin / ülke

⁷Enerji Kaynakları, (<https://www.enerji.gen.tr/enerji-kaynaklari.html>) (erişim tarihi: 25.04.2019)

gruplarının arızı kırılmalara rağmen on yıllık zaman diliminde katlanarak artan üretim hacimleri dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu durum AB'nin mevcut enerji üretim koşulları altında dışa bağımlılığının daha da artacağını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 1.1. Belli Başlı Ülke ve Ülke Grupları Bazında Dünya Enerji Üretimi⁸ (mtoe)

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
AB-28	967	951	910	843	772	759
Çin	1065	1124	1671	2236	2514	2361
ABD	1659	1667	1631	1724	2023	1916
Ortadoğu	1137	1324	1516	1624	1885	2043
Asya*	934	1062	1255	1497	1566	1615
Rusya	968	978	1203	1280	1334	1374
Afrika	773	884	1086	1172	1120	1108
Diğerleri	1760	2039	2286	2434	2598	2588
Dünya	9263	10029	11558	12808	13811	13764

*Çin hariç.

13764 mtoe olan dünya enerji üretiminin Tablo 1.2'de yakıt bazında dağılımı gösterilmektedir. Buna göre; 2016 yılı itibarıyla petrol ve türevlerinin 4473 mtoe ile enerji üretiminde birinci sırayı, katı yakacakların 3657 mtoe ile ikinci sırayı, 3032 mtoe ile üçüncü sırayı aldığı görülmektedir. Buna karşın yenilenebilir enerji üretimi 2016 yılı itibarıyla son yirmi yıllık dönemde artan trende rağmen, 1878 mtoe ile sınırlı kalarak dördüncülüğe yerleşmiştir. Bu tablo, yenilenebilir enerji üretiminin yenilenemez enerji üretiminin ne kadar gerisinde kaldığını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 1.2. Yakıt Bazında Dünya Enerji Üretimi⁹ (mtoe)

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Petrol ve Türevleri	3397	3703	4050	4084	4411	4473
Katı Yakacaklar	2219	2278	2998	3663	3886	3657
Doğalgaz	1812	2065	2369	2715	2989	3032
Yenilenebilir Enerji	1210	1287	1396	1595	1814	1878
Nükleer Enerji	608	675	722	719	670	680
Diğerleri	17	21	23	32	40	44
Toplam	9263	10029	11558	12808	13811	13764

⁸ European Commission (2018), EU Energy in Figures. Statistical Pocketbook – 2018, Brussels, s. 10.

⁹ European Commission 2018: 11.

Enerji, üretimin ana girdisi olmanın yanı sıra nihai tüketicinin aydınlanma ve ısınma gibi ihtiyaçlarının karşılanması için zorunlu bir kaynaktır. Dünya nüfus artışı ile beraber enerji tüketimi de büyük bir artış göstermiştir. Çin'in gelişen sanayisi, Asya, Ortadoğu ve Afrika'nın artan nüfusu ve benzeri sebepler enerji tüketiminde artışa neden olmuştur. Tablo 1.3'de belli başlı ülke ve ülke gruplarında toplam tüketim hacmi milyon ton cinsinden gösterilmiştir. 2016 yılı itibarıyla en büyük enerji talebi 2973 mtoe ile Çin'e aittir. Onu 2547 mtoe ile Asya (Çin hariç) takip etmektedir. 2167 mtoe ile ABD üçüncü sırada, 1599 mtoe ile AB-28 dördüncü sırada yer almaktadır. AB-28'inin üretim hacminin 759 mtoe olduğu hatırlanırsa, kullandığı enerjiyi kendi kaynakları ile karşılayamadığı kolayca ortaya çıkacaktır.

Tablo 1.3. Belli Başlı Ülke ve Ülke Grupları Bazında Dünya Gayri Safi İç Tüketim¹⁰ (mtoe)

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
AB-28	1648	1695	1796	1730	1590	1599
Çin	1055	1143	1794	2550	3005	2973
ABD	2067	2274	2319	2217	2188	2167
Asya*	1521	1761	1984	2294	2483	2547
Rusya	637	619	652	689	710	732
Afrika	443	498	594	700	796	818
Orta Doğu	307	354	469	622	729	734
Diğerleri	1547	1691	1887	2075	2171	2192
Dünya	9226	10036	11495	12876	13672	13761

* OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler dahil, Çin hariç

1.4. Dünya CO₂ Emisyon Hacmi

Enerji üretimi ve tüketimi karbondioksit (CO₂) emisyonuna sebebiyet vermektedir. Tablo 1.4'de belli başlı ülke ve ülke gruplarının sebebiyet verdiği karbondioksit emisyonu ya da aynı anlama gelmek üzere kullanılan CO₂ emisyon hacmi milyon ton cinsinden gösterilmektedir. Buna göre; tüm ülkelerin neden olduğu karbondioksit emisyonu toplamı 33481 milyon tondur. Gelişen sanayisi ve ekonomisi ile bir dünya devi olan ve kaynak tüketiminde ön sıralarda yer alan Çin'in karbondioksit emisyonunda çok büyük bir artış sergilediği gözlerden kaçmamaktadır. 2015 yılı itibarıyla 9184 milyon tona ulaşan emisyonun hacmi ile yeryüzündeki karbondioksit emisyonunun ana kaynağını hiç kuşkusuz Çin'in enerji arz ve talebi oluşturmaktadır. Onu sırası ile 5994 milyon ton ile Asya, 5109 milyon ton ile ABD ve 3472 milyon ton ile AB izlemektedir. On yıllık zaman diliminde ABD'nin neden olduğu

¹⁰ European Commission 2018: 12.

emisyona hacmi aşağı yukarı bantta seyrederken, Çin ile Asya'nın yarattığı tahribat katlanarak artmıştır. Tablodan da izleneceği gibi, Çin'in tek başına ürettiği CO₂emisyona hacminde izlenen hızlı artışın aksine, 1995 yılında 4012 milyon ton olan AB'nin karbondioksit emisyonu yirmi yıllık dönemde 3472 milyon tona gerilemiştir. Bu azalış AB'nin Kyoto Protokolünü kabul etmesi ve 2020 hedeflerini tanımlaması ile açıklanabilir.

Tablo 1.4. Belli Başlı Ülke ve Ülke Grupları Bazında Dünya CO₂ Emisyonları*¹¹ (milyon ton CO₂)

	1995	2000	2005	2010	2014	2015
AB-28	4012	4036	4207	3898	3426	3472
Çin	2951	3160	5458	7847	9171	9184
ABD	5211	5790	5854	5496	5282	5109
Asya**	3277	3836	4412	5204	5896	5994
Orta Doğu	816	950	1230	1596	1843	1874
Rusya	1562	1488	1497	1552	1551	1533
Afrika	614	700	896	1035	1162	1182
Dünyanın Geri Kalanı	3640	4040	4487	4926	5126	5132
Dünya	22084	23999	28040	31555	33457	33481

* Yakıt tüketiminden ve uluslararası denizcilik ve havacılıkta kullanılan yakıttan kaynaklı CO₂ emisyonlarının içerir.

** OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler dahil, Çin hariç.

1.5. Yazın (Literatür) Özeti

Bu araştırma esnasında incelenen teknik rapor ve haber yazısı dışı yazın (makale, tebliğ, tez) şöyle özetlenebilir: Erdal ve Karakaya 2012 yılında yaptıkları “Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasi ve Coğrafi Faktörler”¹² isimli çalışmalarında yazın taramasına dayalı nitel araştırma yapmışlar ve birçok ülkenin enerji tedarik sürecinde diğer ülkelere bağımlı olması sebebi ile, enerji fiyatlarının spekülative artışı riskine dikkat çekmişlerdir.

2017 yılında kaleme aldığı “The Economic Consequences of Brexit” başlıklı makalesinde Politt¹³ Avrupa enerji sisteminin son derece entegre bir sistem olduğunu ve BK'nın bu sistemin içinde oldukça önemli ve büyük bir yer kapladığını belirtmektedir. BK'nın, AB'den ayrılması durumunda enerji sektörü ile ilgili önemli avantajlara da (İrlanda, Norveç ve Kuzey Amerika ile entegrasyonun daha fazla geliştirilmesi gibi) sahip olabileceğini işaret eden

¹¹ European Commission 2018: 18.

¹² Erdal, L. ve Karakaya, E. (2012) “Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasî Ve Coğrafi Faktörler”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXXI(1): 107-136.

¹³ Politt, M. G. (2017). “The Economic Consequences Of Brexit: Energy”. *Oxford Review of Economic Policy*, V.33(1):134-143.

Politt, BK'nın yeni bir enerji piyasası reformu ile devam etmesi halinde, AB üyeliğine devamında mümkün olamayacak şekilde küresel bazda lider olabileceğini dile getirmektedir.

2018 yılında tamamladığı "Energy Dependence and Economic Growth" isimli çalışmasında Sevensan¹⁴, 49 ülkeyi kapsayan 1995-2015 dönemine ait verileri kullanarak Genelleştirilmiş Momentler Metodu çerçevesinde enerji verimliliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ölçmüştür. Enerji ithalatçısı olmak ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını, buna karşın enerji verimliliğinin ekonomik büyümeye anlamlı bir etkisi bulunduğunu tespit etmiş ve sonuç olarak enerji verimliliğini artırıcı politikaların devreye sokulmasını önermiştir.

Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Brexit Özel sayısında yayınlanan, "From Technocratic Pragmatism to the Developmental Market: Conceptualising The Politics Of Brexit in Terms of the Rivalry of Two Different Political Economies" isimli makalesinde Lee¹⁵, 17. yüzyıl başından beri Birleşik Krallık'ın kalkınma odaklı bir ülke olduğundan söz etmekte, BK'daki teknokrat pragmatistlerin BK'nın Avrupa Birliği ve Tek Pazara erişiminin kalkınma bağlamında rasyonel olduğu konusunda aynı fikirde olduklarını vurgulamaktadır. BK'nın uluslararası sisteme katılımının, hem lehte, hem aleyhte bazı politikalar ile şekillenmiş olduğuna dikkat çeken Lee, BK tarihinin dayandığı farklı birçok politik ekonomi modellerinin altında yatan bazı anlayışların AB'ye katılım bağlamında tartışmalı olduğunu vurgulamaktadır.

Aynı dergide yayınlanan, "On the Agenda? The Multiple Streams of Brexit-Era UK Climate Policy" isimli makalelerinde Moulton ve Silverwood¹⁶, BK'nın AB'den çekilme kararının hem BK hem de AB açısından şaşkınlık verici olduğunu vurgulamaktadır. Brexit sürecinde siyaseti çevreleyen çok sayıda soru ve belirsizlik olduğuna dikkat çeken Silverwood ve Moulton, BK'da iklim değişikliğiyle ilgili konularda kayda değer bir politik tartışma olmadığını belirtmektedir. Çekilme kararının uygulamaya konulmasının BK'nın iklim politikalarında önemli değişiklikler yaratabilecek potansiyelde olduğunu belirten Silverwood ve Moulton, çekilme sonrası iklim politikalarında ne gibi sorunlarla karşılaşılacağını siyasi ve politik açıdan incelemişlerdir. Brexit'in iklim politikalarında bir yol ayrımı mı olacağı, yoksa siyasi iklimin ilerleyen süreçte daha belirgin hale gelmesi ile iklim politikasına BK'nın

¹⁴Sevensan, A. (2018). "Energy Dependence and Economic Growth". *Contemporary Research in Economics and Social Sciences* V2(1):189-210.

¹⁵ Lee, S. (2018). "From Technocratic Pragmatism to the Developmental Market: Conceptualising the Politics of Brexit in Terms of the Rivalry of Two Different Political Economies". *Marmara Journal Of European Studies*, V.26 No:1, s. 51-74.

¹⁶ Moulton, J. F. G. ve Silverwood, J. (2018). "On the Agenda? The Multiple Streams of Brexit-Era UK Climate Policy". *Marmara Journal Of European Studies*, V.26 No:1, s. 75-100.

desteğinin devam mı edeceğine dair bir inceleme yapılmış, makalenin yazıldığı tarihte belirsizliğini koruyan Brexit sürecinde BK'nın iklim politikaları bağlamında uyur-gezer bir konumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“A Catharsis of the United Kingdom’s Political and Economic Landscape: Post Brexit” isimli makalesinde Duke¹⁷, BK vatandaşlarının referandum öncesinde son hali verilmiş bir Brexit anlaşması hakkında tam olarak bilgilendirilemediğini; bu nedenle de anlaşmalı ya da anlaşmasız Brexit sonrası oluşacak senaryoların, politikacılar tarafından halka anlatılandan oldukça farklı olma durumunun bulunduğu dikkat çekmektedir. 2018 yılı Ağustos ayı itibarı ile kamuoyunda ikinci bir referandumun yapılması için seslerin yükseldiğine dikkat çeken Duke, referandum yapılmadan önce halkın büyük çoğunluğunda Avrupa Birliği’nde kalınacağına dair bir algı olduğunu, referandumun çekilme kararı ile sona ermesinin hem çekilme hem de AB’de kalma yanlıları için sıradışı bir durum olduğunu belirtmektedir. Duke, Brexit sonrası dönemin BK halkı için sosyal, ekonomik ve politik olarak oldukça belirsiz ve zor bir dönem olacağını vurgulamaktadır.

2017 yılında “Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Önemi” isimli bildiriyle katılımda bulunduğu ENSCON’17 (International Congress of Energy, Economy and Security) kongresinde Timur¹⁸, son yıllarda yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımların artış gösterdiğini, bununla birlikte fosil kaynakların kullanımının halen ilk sırada olduğunu belirtmektedir. Enerji kaynaklarının petrol üreticisi ülkelerde ortaya çıkan olumsuz koşullar nedeni ile risk altında olması sebebi ile, enerji arz güvenliğinin önemini giderek arttırdığına, ancak ülkelerin mevcut yenilenebilir kaynaklarını daha verimli kullanarak enerji bağımlılığından kurtulmak için gerekli adımları atmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir.

2018 yılında gerçekleşmiş olan ENSCON’18 kongresine “Dünya Doğal Kaynak Dağılımının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Kömür, Petrol Ve Doğal Gaz Üzerinden Bir Değerlendirme” isimli bildiri ile katılım sağlayan, Orhan, Yılmaz Genç ve Karadeniz¹⁹, kömür, petrol ve doğalgaz kaynaklarını baz alarak, bu kaynakların dünya ve ülke ekonomileri üzerindeki etkileri üzerine istatistikî ve nitel bir çalışmada bulunmuştur. Bu bildiride, kaynak dağılımındaki adaletsizliğin, gelir dağılımı hakkında negatif etkileri olduğunu belirtilmekte ve

¹⁷ Duke, B. (2018). “A Catharsis of the United Kingdom’s Political and Economic Landscape: Post Brexit”. *Marmara Journal Of European Studies*, V.26 No:1, s. 143-169.

¹⁸ Timur, M. C. (2017). “Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Önemi”. ENSCON’17. 25-26 Mart 2017, İstanbul, 8-17.

¹⁹ Orhan, Yılmaz Genç ve Karadeniz (2018). “Dünya Doğal Kaynak Dağılımının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Kömür, Petrol Ve Doğal Gaz Üzerinden Bir Değerlendirme”. ENSCON’18. 10-11 Kasım 2018, İstanbul, 1-18.

bu doğal kaynaklarının paylaşımı ve tüketiminde en yüksek toplumsal faydanın gözetilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

“Brexit’e Giden Yol” isimli yüksek lisans tezinde Ok²⁰, üyelikten çekilme yerine ayrıcalıklar elde etme isteğiyle hareket eden Birleşik Krallık’ın realist ve pragmatist yaklaşımıyla birleşen egemenlik isteğinin onu Brexit’e sürüklediğini açıklamıştır. Öte yandan 2019 yılında kaleme aldığı “Brexit Options From The Perspective Of Economic Integration Stages” isimli çalışmasında Toplu Yılmaz²¹ da benzer şekilde yazın taramasına dayalı nitel araştırma yapmış, anlaşmalı ya da anlaşmasız çekilme senaryolarından söz etmiştir.

1.6. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Yukarıda da görüldüğü gibi enerji politikası gerek mühendislik ve teknik boyutu ile, gerek ise ekonomik ve siyasal boyutu ile çalışılan önemli bir konudur. Bununla birlikte, yapılan yazın taraması, bir iki istisna dışında konunun ya sadece enerji ayağına yönelik incelendiğini ya da sadece Brexit boyutu ile ele alındığını göstermektedir. Bir diğer ifade ile, hem enerji hem de Brexit konusunu eş zamanlı inceleyen bir araştırmaya (yüksek lisans, doktora tezi) bu çalışma bitirilinceye kadar ulaşılamamıştır. Benzer şekilde iki konuyu harmanlayan makale de bulunamamıştır. Brexit’in enerji alanındaki yansımalarına dair çalışmalar teknik rapor ve haber kupürleri ile sınırlıdır. Bu çalışmaya esas oluşturan konu yazındaki söz konusu boşluğu doldurmak amacı ile seçilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı AB’nin enerji politikasını BK’nın üyelikten çekilme kararı ile ilişkilendirerek analiz etmek şeklinde tanımlanmıştır.

Çalışmada yöntem olarak nitel analiz tekniği kullanılmıştır²². Araştırma kapsamında Avrupa Birliği, Birleşik Krallık, enerji politikası, enerji arz güvenliği, enerji verimliliği, sürdürülebilir kalkınma, enerji piyasası, iç enerji piyasası, Enerji Birliği vb. anahtar kelimeler kullanılarak yazın taraması yapılmıştır. Çok sayıda makale, tebliğ, teknik rapor, düzenleme, resmi belge, haber yazısı, lisansüstü tez çalışması, vb. materyaller değerlendirilmiş; Avrupa İstatistik Ofisi’nin (EuroStat) derlediği istatistikler incelenmiştir. Yapılan inceleme çerçevesinde kayda değer bulunan materyallerden elde edilen bilgiler bu çalışma içerisinde sentezlenmiş ve uygun şekillerde atıfta bulunulmuştur.

BK’nın üyelikten çekilmesi halen sonuçlanamamış, ucu açık bir süreç olarak karşımızda durmaktadır. Öngörülemeyen iç politik çekişmeler ve dış politikadaki karşıtlıklar altında şekillenen bir süreç olması, bu tezin hazırlanması sırasında karşılaşılan en büyük güçlükler

²⁰ Ok, E. (2018). *Brexit’e Giden Yol: Avrupa Birliği-Birleşik Krallık İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

²¹ Toplu Yılmaz, Ö., (2019). “Brexit Options From The Perspective Of Economic Integration Stages”. *Journal of Business, Economics and Finance (JBEF)*, V.8(1):71-81.

²² Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın 10 Mayıs 2019 tarihi itibari ile sonlandırılmış olması sebebi ile Avrupa Parlamentosu seçimleri ve Theresa May'in istifası sonrası gelişmelere yer verilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASI

2.1. Avrupa Birliği'nin İşleyişi

Avrupa Birliği, mevcut uluslararası örgütlerin ve uluslararası sistemin sunduğu ezberlerden oldukça farklı, "sui generis"²³ bir örgüt yapısındadır. Tıpkı ulus devletlerde olduğu gibi yasama, yürütme, yargı organlarına ve daha fazlasına sahip olan AB, uluslar üstü ve hükümetler arası uygulamaları bir arada sunan kendine özgü bir işleyiş mekanizması ile yol almaktadır. Kurucu antlaşmaların verdiği yetkiye dayanılarak oluşturulan ikincil hukuk normları etrafında şekillenmiş bir dizi politika setine sahip olan Avrupa Birliği'nde oluşturulan bu politikalar bugün sayıları 28'e ulaşmış her bir üye ülke açısından bağlayıcıdır. Üye devletler oluşumuna katkıda buldukları söz konusu politikaları içselleştirmekle yükümlüdürler. Geniş bir yelpazeye yayılan politikalar AB'nin kuruluş amacı ile uyumlu ve onun tamamlayıcısıdır.

2.1.1. Avrupa Birliği'nin Kuruluş Amacı

18 Nisan 1951 tarihinde imzalanarak 23 Nisan 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması (AKÇT)²⁴ Avrupa Birliği'nin öncü hareketi olarak kabul edilmektedir. Söz konusu Antlaşma ile AB-6 (Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya) bir yandan yeni bir dünya savaşının çıkışını engellemek, diğer yandan kömür ve çeliğin refahı artıracak şekilde kullanımını temin etmek üzere, ortak pazar yaratma yoluna gitmişlerdir. Kömür ve çelik ürünlerinde pazar bütünleşmesinin sağladığı refah artışı, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)²⁵ ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET)²⁶ olarak adlandırılan iki yeni topluluğun daha kurulmasına önayak olmuştur. Bunlardan AAET atom enerjisinin barışçıl amaçlarla ve etkin kullanımını öngörürken; AET ise birleştirdiği devletler arasında ilk etapta gümrük birliğinin tesis edilmesini, ardından ortak pazarın yaratılması ve kademeli olarak tarafların ekonomi politikaların yaklaştırılması yolu ile ekonomik etkinliğin sağlanmasını ve halklar arasında sıkı bir işbirliğinin geliştirilmesini öngörmüştür.

AB bütünleşmesi sürecinde tanımlanan kısa ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda 1960'lı yıllarda Füzyon Antlaşması²⁷ ile kurumsal yapıdaki ayrıklık giderilmiş, mevcut sistem "Avrupa Toplulukları" olarak anılmaya başlanmıştır. 1980'li yıllarda ise yeni katılımlarla artık

²³ Nevi şahsına münhasır.

²⁴ Treaty Establishing the European Coal and Steel Community and Annexes I-III, 18 April 1951, Paris.

²⁵ Treaty Establishing the European Economic Community, 25 March 1957, Rome.

²⁶ Treaty Establishing the European Atomic Energy Community, 25 March 1957, Rome.

²⁷ Merger Treaty, 8 Nisan 1967.

AB-12'ye dönüşen coğrafyada Tek Avrupa Senedi²⁸ (TAS) ile bir iç pazar yaratılmak istenmiş; kurumsal çatı bu kez "Avrupa Topluluğu" şeklinde tekil olarak anılmaya başlanmıştır. Avrupa Topluluğu'nun görevi, artık sınırlardan arındırılmış geniş bir coğrafyada malların yanı sıra, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin hiçbir fiziki, teknik ve mali engelle karşılaşmaksızın serbestçe dolaştığı bir pazar bütünleşmesi yaratmaktır.

1990'lı yıllar Avrupa entegrasyon sürecinde önemli bir gelişmeye işaret etmektedir. 7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht kentinde imzalanarak 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması, bir taraftan ekonomik ve parasal birliğe geçiş kurallarını tanımlarken, diğer taraftan Avrupa'daki entegrasyonun kapsamını ekonomi dışı alanlara da yaymıştır. Bu tarihten itibaren 12 üyeli bu uluslarüstü örgüt "Avrupa Birliği" adı ile anılmaya başlanmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması ya da aynı anlama gelmek üzere kullanılan Maastricht Antlaşması'nın 3(t) maddesi AB kurum ve organlarını enerji alanında gerekli tedbirleri almakla görevlendirmiştir.

1990'ların ikinci yarısında ve 2000'lerde iki halkada gerçekleşen yeni katılımlar sonrasında artık Avrupa Birliği olarak anılan örgüt sayısı 27'ye ulaşmıştır. Zorlu bir süreç sonrasında 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da imzalanan - yaygın adı ile - Reform Antlaşması²⁹, bahse konu uluslarüstü örgütü kuran ve günün gerekleri doğrultusunda sürekli güncellenen antlaşma metnini bir kez daha revize etmiştir.

Halen yürürlükte olan Lizbon ya da Reform Antlaşması, Avrupa bütünleşmesinde gelinen son noktanın çerçeve antlaşmasıdır. Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ve Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma (ABİDA) şeklinde ifade edilen iki ana metinden oluşmaktadır. Reform Antlaşması, Avrupa Birliği'ni siyasal birliğe dönüştürme yolunda önemli girişimler içeren bir anlaşma metnidir. Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girişi sonrasında, Hırvatistan'nın 2013 yılında katılımı ile üye ülke sayısı 28'e ulaşırken, ilk halkada o günkü adı ile AET'ye katılan Birleşik Krallık'ın bugünkü adı ile AB'den çıkışı gündemin ana başlıklarından birini oluşturmakla birlikte, bu çalışmanın kalem alındığı tarihte henüz daha sonuçlanmamıştır. Kısaca söylemek gerekir ise; geçmişteki AB-6'dan günümüzdeki AB-28'e geçiş sürecinde, üye devletlerden AB'ye aktarılan yetkinin kapsamı genişlerken, AB eliyle oluşturulan politika setleri sayısal olarak da artmıştır.

²⁸ Single European Act, 17 Şubat 1986.

²⁹ Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community, 13 December 2007.

2.1.2. Avrupa Birliği'nde Yetki Devri ve Politika Oluşturma Süreci

Üye devletler çeşitli alanlarda sahip oldukları yetkilerinin tamamını veya bir bölümünü AB kurum ve organlarına devrederken, bunun kapsamını ve sınırlarını da belirlemişlerdir. ABA'nın 4. ve 5. maddelerinin gereği olarak, AB sadece kendisine verilen yetki dahilinde hareket edip, gerekli düzenlemeleri yapabilmektedir³⁰. Yetki devrinin gerçekleştirilmediği hallerde AB tarafından yapılan düzenlemeler meşruiyetini kaybetmektedir. Benzer şekilde, taslak düzenlemelerin ne şekilde görüşülüp oylanacağı da kurucu anlaşma ile belirlenmiş olup, aksi belirtilmediği müddetçe ABİDA'nın 294. maddesi ile tanımlanan "olağan yasama usulü" yaygın norm oluşturmaktadır³¹. Tüzük, direktif, karar, tavsiye ve görüş gibi değişik yoğunlukta düzenlemeler yapılabilmekte olup³², bunların toplulaştırılmış hali, ilgili konudaki politika içeriğini oluşturmaktadır. Usulüne uygun çıkarılan ikincil düzenlemeler ya da oluşturulan politika seti, tüm üye devletlerde aynı şekilde uygulanmak durumundadır. Aksi bir durum Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) yargı kararlarına açıktır.

2.2. Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası

2.2.1 Tarihsel Süreçte Enerji Politikasının Gelişimi

Avrupa Birliği'nin enerji politikasının oluşumunu ve gelişimini dört döneme ayırarak kendi dinamikleri çerçevesinde incelemek mümkündür³³. Ana hatları ile ifade etmek gerekir ise; 1950-1970 arası dönem birinci, 1970-1990 arası dönem ikinci, 1990-2000 arası dönem üçüncü, 2000 sonrası ise dördüncü döneme işaret etmektedir. Her bir dönemde enerji politikası, hiç kuşkusuz, AB'nin yüzleşmek durumunda kaldığı realiteler çerçevesinde şekillenmiş olup, çalışmanın kapsamını sınırlandırmak adına her bir dönemde kritik eşik denebilecek nitelikteki gelişmeler, diğer dönemlere kıyasla yarattığı fark itibarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.1.1. Birinci Dönem (1950-1970)

Birinci dönemde, enerji konusuna bakışın arkasındaki temel motif, II. Dünya Savaşı'ndan büyük bir yıkımla çıkan Avrupa'nın yeniden ayağa kaldırılması için gerekli enerjinin rekabetçi bir ortamda makul bir fiyat ile temin edilerek kalkınma odaklı kullanılmasıdır. Bu dönemde yapılanlar enerji ürünleri için ortak bir pazar oluşturma ve üye devletlerin enerji politikalarını bir değerine yakınlaştırma çabalarından öteye gidememiştir.

³⁰ ABA, md. 4-5.

³¹ ABİDA, md. 294-297.

³² ABİDA, md. 288

³³ Dursun, S. (2011). *Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye*. Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Dizisi No: 36, Ankara, s. 33.

2.2.1.2. İkinci Dönem (1970-1990)

İkinci dönemde, üye devletlerin enerji alanında farklı yaklaşımlara sahip olması topluluk düzeyinde ortak bir politika oluşturulmasına uzunca bir süre olanak sağlamamıştır. Ne var ki, 1950’li yılların başında bir taraftan İran Ulusal Cephe liderinin petrol sanayini devletleştirmesi, öte yandan 1979 yılında İran İslam Devriminin gerçekleşmesi, ayrıca 1948 yılında kurulan İsrail Devleti’nin sırası ile Mısır ve Araplarla savaşa girmesi, 1973 ve 1979 yıllarında iki büyük petrol krizinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Enerji alanında Ortadoğu kaynaklarına bağımlı olan Batı Avrupa, bu gelişmeler karşısında enerji tasarrufu ve enerji arz güvenliği konularında ortak bir politika oluşturma gereği ile yüzleşmiştir. 18 Kasım 1974 tarihinde 16 ülkenin katılımı ile, Uluslararası Enerji Programı kabul edilerek Uluslararası Enerji Ajansı Anlaşması (International Energy Agency - IEA) onaylanmıştır. “Başlangıçta petrol şoklarına karşı alınacak tedbirler üzerinde işbirliği sağlama amacını taşıyan IEA, bugün 28 üyeli bir organizasyon olarak, üyeleri için enerji güvenliği, ekonomik kalkınma ve çevrenin korunması konularını göz önüne alarak dengeli bir enerji politikası oluşturulmasını amaçlamaktadır.”³⁴

2.2.1.3. Üçüncü Dönem (1990-2000)

Üçüncü dönemde, TAS ile yaratılmak istenen iç pazarın temel prensipleri tanımlanmış, çevre başlığı altında doğal kaynakların ihtiyatlı ve rasyonel kullanımı konusuna yer verilmiştir. Dolayısı ile, rekabetçi bir enerji iç pazarının yaratılması, ekonomik kalkınmanın çevreye dost bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi, enerji arz güvenliğinin sağlanması, TAS’nin verdiği yetki ile üçüncü dönemde oluşturulan politika setinin ana başlıklarını oluşturmaktadır. Bu dönemde, üye devletler ile Merkezi ve Doğu Avrupa devletleri arasında enerji altyapısının genişletilmesi ve enerji ticaretinin artırılması amacı ile Avrupa Enerji Anlaşması imzalanmıştır³⁵.

Söz konusu dönemde, izlenen bir diğer gelişme ise, Maastricht Antlaşması’nın yürürlüğe girmesidir. Maastricht Antlaşması, enerji piyasalarının düzenlenmesi ve enerji politikasının oluşturulması konusunda önemli bir ivme sağlamıştır. Maastricht Antlaşması’nın 3(t) maddesi ile AB’nin kuruluş amaçlarına ulaşmak üzere enerji alanında gerekli tedbirlerin alınması ve 129(b) maddesi ile enerji altyapı sektörlerinde trans-Avrupa ağlarının kurularak geliştirilmesine katkıda bulunulması öngörülmüştür³⁶. Öte yandan, çevrenin korunmasına dair

³⁴ Dursun (2011), s. 49-50.

³⁵ Dursun (2011), s. 52-53.

³⁶ Maastricht Antlaşması, md. 3(t) ve md. 129(b).

yaklaşım daha da pekiştirilerek, Antlaşmanın çeşitli maddeleri ile çevre politikasının ana prensipleri diğer politikalara da yedirilmiştir³⁷.

Bu dönemde dikkat çeken bir diğer husus ise, büyük ölçüde dışa bağımlı olan AB'nin ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarına kesintisiz erişim sağlamak ve piyasalarda istikrarı sağlamak amacı ile çeşitli uluslararası anlaşmalara yönelmesidir. Dikkat çeken iki anlaşmadan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması sonrasında enerji yatırımlarının güvence altına alınması amacı ile 17 Aralık 1991 tarihinde, 53 ülkenin katılımı ile La Haya'de imzalanan Avrupa Enerji Şartı'dır (The European Energy Charter). İkincisi ise, söz konusu şart referans alınarak 17 Aralık 1994 tarihinde 38 ülkenin katılımı ile imzalanan Enerji Şartı Antlaşması'dır (the Energy Charter Treaty). Enerji Şartı Antlaşması'nın amacı, 2. maddede, "Avrupa Enerji Şartı'nın amaçları ve ilkeleri ile uyumlu, karşılıklı ve tamamlayıcı çıkarlara dayanan, enerji alanında uzun dönemli işbirliğini teşvik eden, hukuksal bir çerçeve oluşturmak" şeklinde tanımlanmıştır³⁸.

Bu döneme damgasını vuran bir diğer uluslararası anlaşma ise, AB ile Karadeniz ve Hazar Denizi'ne kıyısı olan ve/veya komşu olan devletler tarafından imzalanan Devletlerarası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı Programı'dır (Interstate Oil and Gas Transport to Europe – INOGATE). INOGATE programı, petrol ve doğal gaz, elektrik, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği konularında program üyesi devletler arasında işbirliğinin geliştirilmesini öngörmektedir. AB enerji iç pazarı ilkeleri referans alınarak program devletlerindeki uygulamaların bir diğerine yaklaştırılması, enerji arz güvenliğinin sağlanması, sürdürülebilir enerji uygulama ve yatırımlarının üye ülke yararına artırılması amaçlanmaktadır³⁹.

Söz konusu dönemde, Maastricht Antlaşması'nın enerji alanında verdiği yetkiye ve ayrıca, iç pazar, rekabet, tüketicinin korunması gibi diğer politika alanlarına ilişkin hükümlere dayanılarak çıkarılan ikincil mevzuat ile AB içerisinde hem enerji piyasalarının konsolide edilmesine hem de bu piyasaların bağımsız bir otorite tarafından düzenlenip denetlenmesine çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, enerji alanında Birlik düzeyinde bir politika oluşturularak gerçek anlamda rekabetçi bütünleşik bir enerji iç pazarının oluşturulabilmesi konusunda yapılanlar yetersiz kalmıştır.

³⁷ Maastricht Antlaşması, md. 2, 3, 130, 130(r).

³⁸ Dursun (2011), s. 62.

³⁹ Dursun (2011), s. 63-64.

2.2.1.4. Dördüncü Dönem (2000 Sonrası)

Dördüncü dönem ise AB'nin Yeni Enerji Politikası'nın (YEP) tanımlanmaya çalışıldığı evreye işaret etmekte olup, aşağıda ayrıntılı olarak ele alındığı üzere, Lizbon Antlaşması hükümleri çerçevesinde şekillenmiştir. YEP; Bu yüzyılda izlenen terörist faaliyetlerin, doğal afetlerin, ekonomik krizlerin, savaşların, mütemadiyen artan enerji talebinin ve küresel ısınmaya bağlı olarak açığa çıkan iklim değişikliğinin etkisi altında oluşturulmuştur. İç pazar kuralları çerçevesinde ortak bir enerji politikasının oluşturulması ve üçüncü devletler nezdinde ortak bir hareket geliştirilmesi konuları ile iklim değişikliği ile mücadele enerji bileşeni AB'nin son dönemde odaklandığı üç temel noktayı oluşturmaktadır.

Üye devletlerin her birinin enerji düzenleme ve denetleme otoritelerinden teşekkül eden Avrupa Elektrik ve Doğal Gaz Düzenleyiciler Grubu'nun (European Regulators Group for Electricity and Gas - ERGEG) Komisyon tarafından 11 Kasım 2003 tarih ve 2003/796/EC sayılı karar ile kurulmuş olması, bu dönemde kaydedilen önemli gelişmelerden bir tanesidir. ERGEG, enerji iç pazarının tamamlanmasını için elzem olan şeffaflık ve taraflar arasındaki koordinasyonun sağlanmasında önemli bir misyon üstlenmiştir. ERGEG, özellikle elektrik ve doğal gaz alanında yapılacak düzenlemelere dair taslakları hazırlamak suretiyle Komisyon çalışmalarına yardımcı olmakta; Üye devletlerin uygulama ve politikaları arasında tutarlılık sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Öte yandan, 25 Ekim 2005 tarihinde Atina'da imzalanarak 1 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe giren Enerji Topluluğu Antlaşması (Energy Community Treaty), son dönemde izlenen bir diğer önemli gelişme olmuştur. AB üyesi devletlerin yanı sıra Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Eski Yugoslavya Cumhuriyeti, Makedonya, Arnavutluk ve Kosova adına Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu, Ukrayna, Moldavya, Gürcistan söz konusu anlaşmaya imza koymuşlardır. Norveç ve Türkiye ise, gözlemci statüsünde Enerji Topluluğu'na taraf durumundadır⁴⁰. Yatırımları çeken istikrarlı bir piyasa yapısının ve düzenleyici çerçevenin oluşturulması, sınır-ötesi enerji nakline imkan veren bir entegre enerji piyasasının oluşturulması, ekonomik kalkınma ve istikrar için elzem olan enerji arz güvenliğinin sağlanması, çevresel koşulların iyileştirilmesi adına enerji verimliliğinin sağlanması ve yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi, bölgesel bazda rekabetin korunması ve ölçek ekonomilerinin yaratılması, Enerji Topluluğu'nun başlıca kuruluş amaçları arasında sıralanmaktadır. Söz konusu anlaşma elektrik, doğal gaz, çevre ve yenilenebilir enerjiyle ilgili AB müktesebatının tüm taraflarca uygulanacağı konusunu hükme bağlamıştır. Enerji Topluluğu Antlaşmasıyla bir yandan Gürcistan'a kadar yayılan geniş bir coğrafyada enerjinin

⁴⁰ Membership. (<https://www.energy-community.org/aboutus/whoweare.html>) (erişim tarihi: 17.04.2019).

serbest dolaşımı sağlanırken, diğer yandan hukukun üstünlüğü çerçevesinde piyasalarda istikrarın sağlanması ve böylelikle enerji yatırımlarının cazip bir hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu dönemde dikkat çeken gelişmelerden bir diğeri ise, Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde başlatılan, bununla birlikte birçok BM üyesi ülkeye kıyasla AB tarafından görece daha fazla sahiplenilen Kyoto Protokolü'nün 16 Şubat 2005 yılında yürürlüğe girmesidir. Kyoto Protokolü, sera gazı emisyonunun iklim sisteminde yarattığı tahribatı önlemeyi ve dengelemeyi amacı ile oluşturulan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (United Nations Framework Convention on Climate Change - FCCC)⁴¹ eklenmek üzere 1997 yılında hazırlanarak imzaya açılmış ve zaman içerisinde geliştirilmiştir. 1998 yılında imzaya açılarak 1999 yılında son hali verilen Kyoto Protokolü'ne taraf devletler karbondioksit emisyonunu ve benzer şekilde sera etkisine neden olan metan, nitrous oksit, sülfür heksaflorid gibi diğer gazların emisyonunu azaltmayı ve/veya emisyon ticareti yolu ile haklarını arttırma yoluna gitmeyi taahhüt etmişlerdir. 2001 Marakeş Uzlaşısı çerçevesinde sanayileşmiş devletler sera gazı emisyonunu 2008-2012 döneminde 1990 yılına göre %5 oranında azaltmayı taahhüt etmişlerdir. Protokolün 25. maddesi uyarınca, 55 ülke ve %55 koşulunun⁴² gerçekleşmesiyle birlikte Kyoto Protokolü 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2006 yılı sonu itibarıyla Kyoto Protokolü'ne 169 devlet ve bağlı örgüt imza atmış, bu devletlerin sebebiyet verdiği sera gazı emisyonu %61,6'yı aşmıştır⁴³.

Kyoto Protokolü'ne taraf devletler iki gruba ayrılmaktadır: (1) sera gazı emisyonunu azaltmayı kabul eden gelişmiş devletler, (2) sera gazı emisyonunu azaltmayı kabul eden gelişmekte olan devletler. AB üyesi devletler ilk grup içerisinde yer almakta olup, enerji ve çevre politikalarının ve hatta aşağıda detaylandırılan AB-2020 kalkınma modelinin çehresini de bu kurallar belirlemiştir. Bu bağlamda, AB'ye üye devletler⁴⁴,

- ❖ Atmosfere salınan sera gazı miktarını %5 oranında düşürülmesi,
- ❖ Endüstriden, motorlu taşıtlardan ve ısıtmadan kaynaklanan sera gazı miktarını azaltmaya yönelik mevzuatın yeniden düzenlenmesi,
- ❖ Daha az enerji ile ısınma, daha az enerji tüketen araçlarla uzun yol alma, daha az enerji tüketen teknoloji sistemlerinin endüstriye adapte edilmesi,
- ❖ Ulaşımında, çöp depolamada çevrenin korunmasının temel ilke olarak benimseme,

⁴¹ What is the United Nations Framework Convention on Climate Change? (<https://unfccc.int/bigpicture>) (erişim tarihi: 18.04.2019).

⁴² 23 Mayıs 2002'de İzlanda'nın Anlaşmayı kabul etmesi ile 55 ülke şartı, 18 Kasım 2004'te Rusya'nın katılımı ile %55 gaz emisyonu şartı gerçekleşmiştir.

⁴³ Dursun (2011), s. 120.

⁴⁴ Dursun (2011), s. 120.

- ❖ Atmosfere bırakılan metan ve karbondioksit oranının düşürülmesi için alternatif enerji kaynaklarının kullanılması,
- ❖ Fosil yakıtlar yerine örneğin biyodizel yakıt kullanımı,
- ❖ Çimento, demir-çelik ve kireç fabrikaları gibi yüksek enerji tüketen işletmelerde atık işlemlerinin yeniden düzenlenmesi,
- ❖ Termik santrallerde daha az karbon çıkartan sistem ve teknolojileri devreye sokma,
- ❖ Güneş enerjisinin önünü açılması,
- ❖ Nükleer enerjinin ön plana çıkarılması,
- ❖ Fazla yakıt tüketenlerden ve fazla karbon üretenlerden daha fazla vergi alınması gibi bir dizi uygulamayı hayata geçirmeyi kabul ve taahhüt etmişlerdir. Bunlar oldukça

maliyetli yatırımları gerektirmektedir. Kyoto Protokolü gelişmiş devletlerin sera gazı emisyon hedeflerine ulaşabilmeleri için AB Salım Ticaret Borsası örneğinde olduğu gibi, çeşitli borsalar aracılığıyla emisyon takas sisteminin gelişmesini de beraberinde getirmiştir.

2012 yılında gerçekleştirilen Doha Konferansı Kyoto Protokolü hedeflerini Paris Anlaşmasına taşımıştır. 12 Aralık 2015'te Paris'te gerçekleşen UNFCCC 21. Taraflar Konferansı'na katılan ülkeler, iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilir düşük karbonlu bir gelecek için ihtiyaç duyulan eylem planını ortaya koymak ve yatırımları hızlandırmak amacı ile önemli bir anlaşmaya varmışlardır. CoP.21 adı ile da bilinen Paris Anlaşması, 22 Nisan 2016 tarihinde New York'taki BM Genel Merkezi'nde imzaya sunulmuş ve küresel emisyonların en az % 55'ini oluşturan 55 ülkenin anlaşmayı imzalamasını takiben 4 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren anlaşmayı imzalayan ülke sayısı hızla artarak 2019 yılı itibarıyla 197 ülkeye ulaşmıştır⁴⁵.

Paris Anlaşması, ilk kez bütün ulusları, iklim değişikliğiyle mücadeleye uyum sağlama konusunda gayret göstermeye yöneltmekte, gelişmekte olan ülkelere destek olmak amacı ile iklim değişikliği ile mücadeleyi ortak bir hedef haline getirmekte ve küresel iklim değişikliği ile mücadele çabasında yeni bir rota belirlemektedir. Anlaşma iklim değişikliği ile mücadele amacı ile, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kategorilerine ve bütün ülkelerin "ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler" ilkesi bağlamında sorumluluk alması mantığına göre şekillendirilmiştir. Anlaşma'nın temel amacı, bu yüzyılda küresel sıcaklık artışını 2 santigrat derecenin altına düşürerek küresel sıcaklık artış tehdidine karşı küresel tepkiyi güçlendirmek ve başarılabılır ise sıcaklık artışını 1.5 santigrat derecede sınırlandırma

⁴⁵ Paris Agreement - Status of Ratification. (<https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/status-of-ratification>) (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

çabalarını sürdürmektedir⁴⁶. Bu amaç, yenilenemez enerji kullanımının giderek azaltılıp, yenilenebilir enerjinin kullanımına yönelmeyi gerektirmektedir. Ek olarak, bu anlaşma ülkelerin iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkma kabiliyetini arttırmayı ve düşük sera gazı emisyonları hedeflerine ulaşmayı iklim değişikliğine dirençli bir yol izleyerek hedeflemektedir. Bu iddialı hedeflere ulaşmak için alınan kararlar arasında ilgili ülkeler arasında seferberliğin tesis edilmesi, finansal kaynakların etkin kullanılması, yeni bir teknoloji çerçevesi geliştirilmesi ve kapasite geliştirme çalışmaları bulunmakta, böylece gelişmekte olan ülkelerin kendi ulusal hedefleri doğrultusunda harekete geçmeleri desteklenmektedir. Anlaşma, eylem ve destek için gelişmiş bir şeffaflık çerçevesi sunmaktadır⁴⁷.

Paris Anlaşması, tüm tarafların taahhütlerini özverili bir şekilde gerçekleştirmelerini, bu yöndeki çabalarını takip eden süreçte artırmalarını ve bütün tarafların düzenli aralıklarla emisyon değerleri ile hayata geçirdikleri uygulamaları rapor etmelerini öngörmektedir. Anlaşmanın amacına ulaşılmasına yönelik genel ilerlemeyi değerlendirmek amacı ile taraflarca bireysel eylemlerin ve ulaşılan hedeflerin açıklanması için her 5 yılda bir küresel envanter bilgilendirmesi yapılması karara bağlanmıştır. Bu bağlamda Paris Anlaşması'nın gelecekte dünyanın daha yaşanabilir bir yer olması bağlamında kilit rol üstlendiği söylenebilir.

Paris Anlaşmasını tamamen işler hale getirmek için çeşitli konularda, prosedürler ve kılavuzlar geliştirmek üzere bir çalışma programı başlatılmıştır. 2016 yılından bu yana taraflar bağlı kuruluşlarla birlikte çalışmaktadırlar.

2.2.2. Lizbon Antlaşması Hükümleri Çerçevesinde Enerji Politikası

Enerji politikası başta iç pazar ve çevre politikaları olmak üzere, rekabet politikası, tüketicinin korunması, dış ticaret politikası gibi bir dizi politika alanının genel prensipleri çerçevesinde yapılandırılmış bir sektörel politikadır. AB'nin enerji politikasının çerçevesini Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın XXI. Başlık / 194. maddesi çizmektedir. Söz konusu antlaşmanın 194. maddesinin ilgili paragraflarında AB enerji politikasını ana amaçları dört maddede sıralanmıştır. Bunlar sırası ile şöyledir:

- (1) İyi işleyen bir enerji piyasasının yaratılması arzu edilmektedir. İyi işleyen piyasa fikri AB'nin iç pazar ve rekabet politikalarının temel prensipleri altında şekillendirilmektedir.
- (2) Üye devletlerin ihtiyaçlarının kesintisiz karşılanması bağlamında enerji arz güvenliğinin sağlanması öngörülmektedir. Enerji arz güvenliği hem nihai tüketiciler, hem de üreticiler

⁴⁶ What is the Paris Agreement?, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement> (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

⁴⁷ Paris Anlaşması, <http://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> (erişim tarihi: 10.05.2019)

açısından önem taşımakta olup, AB'nin ticaret politikası ve tüketicinin korunması politikalarının temel prensipleri çerçevesinde ele alınmaktadır.

- (3) Enerji verimliliği ile enerjide tasarrufun sağlanması ve yeni ve/veya yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi öngörülmektedir. Buradaki anahtar politika alanı, aşağıda kısaca değinileceği üzere hiç kuşkusuz, çevredir.
- (4) Enerji ağlarının Avrupa sathına yayılması öngörülmektedir. Bu amaç, trans-Avrupa şebekelerinin oluşturması somut uygulamasında olduğu üzere, AB'nin bölgesel politika yaklaşımı çerçevesinde bir dizi yapısal araçlarla desteklenmektedir.

AB, yukarıda tanımlanan amaçlara hizmet edecek düzenlemelerde bulunma yetkisi ile donatılmıştır. AB'nin enerji alanındaki yetkisinin ve yaptığı düzenlemelerin dayanağını Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 2. ve 4. maddeleri oluşturmaktadır. ABİDA'nın 4. maddesi AB kurum ve organlarına enerji alanında politika oluşturma görevi verirken, buradaki yetkisini “paylaşılan yetki” olarak belirlemiştir⁴⁸. Buna göre; ABİDA'nın 2. maddesinde belirtildiği gibi, gerek AB, gerek ise üye devletler enerji alanında yasama faaliyetlerinde bulunup, hukuken bağlayıcı tasarruflar kabul edebilmektedirler⁴⁹.

Enerji alanında çıkarılacak düzenlemelerin kabulü, ABİDA'nın 194(2). maddesi uyarınca, “olağan yasama usulü”ne tabi olup, Ekonomik ve Sosyal Komite ile Bölgeler Komitesi'nin görüşünün alınmasını gerektirmektedir⁵⁰. AB'nin enerji alanını düzenleme sürecinde alınacak tedbirlerin “bir üye devletin kendi enerji kaynaklarından yararlanma koşullarını belirleme hakkını, farklı enerji kaynakları arasındaki tercihini ve kendi enerji arzının genel yapısını etkilememesi temel prensiptir⁵¹. Bu prensip ile AB ile üye devletlerin yetkileri arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır.

Enerji alanında karar alınırken olağan yasama usulü dışına çıkılmasını gerektiren istisnai durumlar da tanımlanmıştır. Buna göre; Mali bir boyut içermesi, şehir ve bölge planında değişiklik gerektirmesi, su kaynaklarının yönetimini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi, arazi kullanımıyla ilgili sonuçlar doğurması, bir üye devletin farklı enerji kaynakları arasında tercihini ve enerji arzının genel yapısını önemli derecede etkileyecek sonuçlar doğurması halinde özel yasama usulü geçerli olmaktadır⁵².

Enerji alanı düzenlenirken, yatay politikalar arasında sıralan çevre yaklaşımının gerekleri de yerine getirilmek durumundadır. Bu durum Lizbon Antlaşmasının 11. maddesi ile garanti altına alınmıştır. Buna göre; sürdürülebilir gelişmenin sağlanması amacına yönelik

⁴⁸ ABİDA, md. 4(i).

⁴⁹ ABİDA, md. 2(2).

⁵⁰ ABİDA, md 194(2).

⁵¹ ABİDA, md. 194(2).

⁵² ABİDA, md 194(3).

olarak, çevrenin korunması bağlamında alınması gereken tedbirler AB’de politika oluşturma sürecine dahil edilmeli, yapılan düzenlemeler ile uygulamaya aktarılmalıdır⁵³.

AB’nin çevre politikasının ana hatları ise Lizbon Antlaşması’nın 191. maddesi ile düzenlenmiş olup, çevre politikasının hedefleri aşağıdaki unsurlara katkıda bulunacak şekilde tanımlanmış ve yapılandırılmıştır⁵⁴:

- ❖ Çevre kalitesinin muhafaza edilmesi, korunması ve iyileştirilmesi,
- ❖ İnsan sağlığının korunması,
- ❖ Doğal kaynakların basiretli ve rasyonel biçimde kullanılması,
- ❖ Bölgesel veya dünya çapındaki çevre sorunlarının ele alınmasına yönelik uluslararası düzeydeki tedbirlerin teşvik edilmesi ve özellikle iklim değişikliği ile mücadele edilmesi.

Çevre konusunda, AB’nin çeşitlilik içerisinde bütünleşmeye yönelen yapısı göz ardı edilmeden, yüksek seviyeli bir koruma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu bağlamda önleyici eylemlerin alınması, çevre tahribatının bizzat kaynağında giderilmesi, kirletenin zararı ödemesi prensibi referans alınmaktadır⁵⁵.

2.2.3. İç Enerji Piyasası

AB bütünleşmesinin tüketiciler ve üreticiler açısından en büyük kazanımı, bütünleşik bir iç pazarın yaratılmış olmasıdır. Malların, kişilerin, hizmetlerin, sermayenin hiç bir fiziki, teknik ve mali engel ile karşılaşmadığı Avrupa iç pazarının yaratılması, Avrupa Birliği’nin İşleyişine Dair Antlaşma hükümleri ile teminat altına alınmıştır⁵⁶. Sözü edilen pazar bütünleşmesi hiç kuşkusuz enerji piyasalarını da kapsamaktadır. Avrupa Birliği İç Enerji Piyasası (Internal Energy Market - IEM), stabil ve entegre bir enerji pazarı olarak kurulmuştur⁵⁷. IEM’in ana amacı; rekabeti artırmak, ölçek ekonomilerinden faydalanarak Avrupa Birliği’ne bağlı ve Avrupa Birliği’nin sınırlarının dışına da taşan entegre bir bölgesel pazar yaratmaktır. Ayrıca katılan ülkeler için enerji arz güvenliğinin artırılması ve bu ülkeler tarafından talep edilen enerjinin engellerle karşılaşmaksızın akışı, AB İç Enerji Piyasasında bölgesel işbirliği ile güvence altına alınmaktadır. Halihazırda bir AB üyesi olan Birleşik Krallık, AB İç Enerji Piyasasında söz hakkına sahiptir. Ancak bu hakkın kapsamı, ilerleyen bölümlerde

⁵³ ABİDA, md. 11.

⁵⁴ ABİDA, md. 191(1).

⁵⁵ ABİDA, md. 191(2).

⁵⁶ ABİDA, md. 26.

⁵⁷ Sektörel Politikalar Başkanlığı (2014). *Avrupa Birliği Sürecinde Enerji Faslı* (Rapor No: 978-605-5197-24-7) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. Ankara.

açıklanacağı üzere, BK'nın çekilme koşullarının anlaşmalı ya da anlaşmasız olmasına bağlı olarak yeniden tanımlanacaktır.

2.2.4. Enerji Birliği Stratejisi ve Eylem Planı

Avrupa Komisyonu, Lizbon Anlaşması hükümlerinin verdiği yetki ile 2015 yılında Enerji Birliği Stratejisi ve Eylem Planının oluşturulması konusunda inisiyatif almıştır⁵⁸. Doğu ve Güney Avrupa ve hatta Hazar Denizi devletlerini de kapsayan Enerji Topluluğu ile karıştırılmaması gereken bu girişim, Junker Komisyonu'nun öncelikli addettiği bir politika alanının tüm üye devletlerde uyumlu bir şekilde yönetilmesi amacı ile başlatılmıştır. AB düzeyinde bir Enerji Birliğinin yaratılmasının temel amacı hem hane halkının, hem de üreticilerin makul bir fiyatla enerji ihtiyaçlarını kesintisiz ve çevreyle dost bir şekilde karşılayabilmeleridir. Bu amaca yönelik olarak Avrupa Komisyonu Enerji Birliği hedeflerini 5 ana ekseninde toplamıştır. Bunlar kısaca şöyle ifade edilebilir⁵⁹:

- (1) Üye devletler arasında dayanışma ve işbirliğini artırmak yolu ile AB'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirmek ve enerji arz güvenliğini sağlamak;
- (2) Hiçbir teknik veya düzenleyici engele takılmaksızın yeterli bir altyapı ile AB çapında enerjinin serbest dolaşımını sağlamak, uygun fiyat/kalite bileşiminde tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamak;
- (3) Enerji ithalatına bağımlılığı azaltma, emisyon hacmini düşürme ve daha fazla iş imkanı ve sürdürülebilir büyüme sağlama bağlamında enerji alanında etkinliği sağlamak;
- (4) Düşük karbon ekonomisi bağlamında bir çevre eylem planını hayata geçirmek;
- (5) Enerji sistemlerinin dönüşümü ve rekabetçi bir yapıya kavuşabilmesi için araştırma ve geliştirme altyapısını güçlendirmek suretiyle düşük karbon ve temiz enerji teknolojilerinin desteklemek.

Avrupa çapında yapılandırılmak istenen Enerji Birliğinin iyi yönetilebilmesi için Avrupa Komisyonu tarafından referans alınacak prensipler tanımlanmıştır⁶⁰. Buna göre; Avrupa Komisyonu, başta çevre politikası olmak üzere, ilgili tüm politika alanları ile enerji politikası arasında tutarlılığı sağlamaya çalışmaktadır. İç enerji piyasasının 2030 enerji-iklim çerçeve hedefleri doğrultusunda yapılandırılması için gerekli düzenlemeleri hazırlamaktadır. Enerji alanında paydaşlarla diyalog mekanizmasının geliştirilmesi ve enerji dağıtım yönetimi sürecine katkılarının alınması için azami çaba sarf etmektedir. Enerji Birliği'ne dair ihtiyaç

⁵⁸ European Commission (2015). Energy Union Package. COM(2015)80 final of 25.02.2015.

⁵⁹ Mehter Aykın, S.; Tache, E.; Karaman, A. B. (2017). Energy Policy of the EU and the Role of Turkey in Energy Supply Security, Bulletin of the Transilvania University, Series V: Economic Sciences, Vol: 10(58), No: 2, 2017, s. 290-293.

⁶⁰ European Commission (2015), s. 17-18.

duyulan tüm veri seti ile bilgiyi derleyip işleyerek paydaşların hizmetine sunmaktadır. Mevcut planlama ve raporlama görevlerini yerine getirmektedir. Enerji Birliğinin geleceğine dair tartışmayı başlatmak, yönlendirmek ve ana konulara dikkat çekmek üzere Avrupa Parlamentosu ve Konsey'e düzenli aralıklarla rapor sunmaktadır. Bunlar dışında ayrıca Enerji Birliği kapsamında 15 maddelik bir eylem planı tanımlamıştır. Eylem planında yapılması öngörülenler sırası ile şöyledir⁶¹:

- (1) Enerji Birliğinin yaratılması için mevcut enerji hukukunun tüm üyeler tarafından aynı şekilde ve bütünü ile uygulanması ve takibinin yapılması,
- (2) Başta gaz olmak üzere, enerji arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve arz kesintilerine karşı sağlam durabilme kapasitesinin geliştirilmesi, bu bağlamda likid doğal gazın (liquid natural gas – LNG) depolama stratejisinin geliştirilmesi, mevcut bağımlılıkların, azaltılması için Güney Gaz Koridorunda yer alan alternatif tedarikçilere erişim stratejisi geliştirilmesi,
- (3) Hükümetler arası anlaşmaların AB müktesebatı ile uyumlu ve şeffaf olması,
- (4) Enerji piyasasının yaratılabilmesi için yenilenebilir enerjileri ve arz güvenliğini teminat altına alacak doğru bir altyapı yatırımının geliştirilmesi,
- (5) Avrupa vatandaşlarının çıkarlarına hizmet edecek şekilde iç pazarda eşsiz bir enerji pazarının oluşturulması,
- (6) ACER ve ENTSO'ların işlevlerini de içerecek şekilde düzenleyici çerçevenin tüketici ve üreticiler için eşsiz bir iç enerji piyasasına dönüştürülmesi yönünde daha da geliştirilmesi,
- (7) AB çapında bütünü ile entegre bir enerji piyasasının oluşabilmesi için bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi adına Avrupa Komisyonu tarafından rehberlik yapılması, bölgesel işbirliği organlarının üye devletler ve paydaşlarla angajman geliştirmesinde rol alması,
- (8) İç pazar ana prensiplerini ihlal eden eylemlerin teşhis edilebilmesi amacı ile enerji maliyetleri, fiyatları ve kamu destek sistemi hakkında daha fazla şeffaflık sağlanması,
- (9) 2030 yılı itibarıyla en azında %27 oranında enerji tasarrufu sağlanması amacına yönelik olarak ilgili hukuk kurallarının gözden geçirilmesi, bu bağlamda konutların renovasyonu için daha fazla AB fonlarından faydalanılması,
- (10) “Akıllı Binalar için Akıllı Finansman” girişiminin başlatılması,
- (11) Ulaşım sektöründe enerji verimliliği ve karbondan arındırma konularının hızlandırması bağlamında alternatif yakıtlara yönelimin gerçekleştirilmesi ve enerji ile ulaşım sistemlerinin bütünleştirilmesi, bu bağlamda kapsamlı bir karayolu taşımacılığı paketinin oluşturulması,

⁶¹ European Commission (2015), s. 19-21.

- (12) Avrupa Konseyi'nin üzerinde uzlaştığı iklim ve enerji 2030 çerçeve hedefleri için harekete geçilmesi ve uluslararası iklim müzakerelerine ciddi katkılarda bulunulması,
- (13) 2030 yılı itibarıyla AB çapında %27 oranında yenilenebilir enerjinin kullanılması hedefi doğrultusunda yeni bir Yenilenebilir Enerji Paketinin oluşturulması,
- (14) AB'nin teknolojideki liderliğini sürdürmesi, ihracat olanaklarını artırabilmesi, böylelikle daha fazla iş yaratabilmesi ve büyümeyi sağlayabilmesi için ileriye dönük bir enerji ve iklim çerçevesine uygun Ar-Ge stratejisinin geliştirilmesi bağlamında Stratejik Enerji Teknolojileri Planı ve Stratejik Ulaşım Ar-Ge Gündemi oluşturması,
- (15) Enerji ve iklim alanında güçlü ve bütünleşmiş bir AB'nin ortaklarıyla tek elden müzakere edebilmesi için AB'nin tüm dış politika araçlarının kullanılarak enerji kaynaklarına ve teknoloji pazarına erişimin sağlanması.

2.3. Avrupa Birliği'nin Geleceği

Avrupa Birliği'nin çıkarlarını korumak ve stratejik yönelimini belirlemek Avrupa Komisyonunun başlıca görevleri arasında yer almaktadır. Halef Barroso Komisyonu Avrupa 2020 Stratejisi ve Hedeflerini tanımlarken, selef Junker Komisyonu ise, Çevre ve İklim 2030 Çerçeve Hedeflerini belirlemiş ve tüm üye devletlerde uygulanması için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Her iki stratejiye ilişkin bilgi aşağıda sunulmaktadır.

2.3.1. Avrupa 2020 Stratejisi ve Hedefleri

2000'li yılların başında Avrupa Birliği on yıllık bir dönem içerisinde vatandaşlarına daha çok sayıda ve daha nitelikli iş imkanları sunan, küreselleşmenin gerektirdiği rekabetçi ve dinamik yapıya sahip, bilgi ve yenilik üzerine yapılandırılmış, sürdürülebilir bir büyümenin sağlandığı ekonomik ortama ulaşmak üzere, yazında Lizbon Stratejisi olarak bilinen bir yol haritası hazırlamıştır. Ne var ki, 2008 yılında ABD'de başlayıp Avrupa'ya sıçrayan finansal ekonomik kriz dolayısı ile, Lizbon Stratejisi'nin hedeflerine ulaşamayacağı anlaşılmıştır. 2010 yılına gelindiğinde Lizbon Stratejisi yerini Avrupa 2020 Stratejisi ve Hedeflerine bırakmıştır. Avrupa-2020 Stratejisinin dayanağını akıllı, kapsayıcı ve sürdürülebilir büyüme hedefleri oluşturmaktadır.

Avrupa 2020 Stratejisi ve Hedefleri Tablo 2.1'de gösterilmiştir. Buna göre; söz konusu stratejinin 3 ana hedefi, 5 göstergesi, 7 girişimi bulunmaktadır. Avrupa 2020 Stratejisi uyarınca;⁶²

⁶² İktisadi Kalkınma Vakfı. (2014). *Avrupa 2020 Stratejisi*, İKV Yayın No: 269, s. 12-13.

Akıllı Büyüme hedefi çerçevesinde, Avrupa Birliği'nin bilgiye ve yenilikçiliğe dayalı bir ekonomiye dönüştürülmesi ve bunun için Birliğin eğitim, araştırma ve yenilikçilik alanlarındaki performansının güçlendirilmesi ve dijital toplumun oluşturulması istenmektedir.

Kapsayıcı Büyüme hedefi çerçevesinde, Birlik çapında özellikle genç, kadın ve yaşlılar için daha fazla istihdam imkânının yaratılması ve eğitim alanındaki yatırımların artırılmasının yanı sıra, iş gücü piyasasında ve sosyal yardım sisteminde reform çalışmalarının yürütülmesi öngörülmektedir.

Sürdürülebilir Büyüme hedefi çerçevesinde ise, Avrupa Birliği'nde kaynakları daha verimli kullanan, daha çevreci ve daha rekabetçi bir ekonominin temellerinin oluşturulması istenmektedir.

Tablo 2.1. Avrupa 2020 Stratejisi, Hedefleri, Göstergeleri ve Girişimler⁶³

Hedef	Gösterge	Girişim
Akıllı Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> ❖ GSYİH'nin %3'ünün Ar-Ge'ye ayrılması, ❖ 20-64 yaş arası grupta istihdam oranının %69 seviyesinden %75'e çıkarılması, ❖ Okulu erken yaşta terk edenlerin oranının %15'ten %10 seviyesine düşürülmesi, 30-34 yaş arası grupta yükseköğrenim mezunlarının oranının %31 seviyesinden en az %40 seviyesine yükseltilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Yenilikçilik Birliği Girişimi ❖ Hareket Halinde Gençlik Girişimi ❖ Avrupa için Dijital Gündem Girişimi
Sürdürülebilir Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Sera gazı emisyonunun 1990 yılına kıyasla en az %20, şartların elverdiği ölçüde %30 oranında azaltılması, ❖ AB'nin enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin payının %20'ye yükseltilmesi, ❖ %20 oranında enerji verimliliği sağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kaynakları Verimli Kullanan Avrupa Girişimi ❖ Küreselleşme Çağı için Sanayi Politikası Girişimi
Kapsayıcı Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> ❖ 20 milyon insanın yoksulluktan kurtarılarak, ulusal yoksulluk sınırı altında yaşayan AB vatandaşlarının sayısının %25 oranında azaltılması. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Yeni Beceri ve İşler için Gündem Girişimi ❖ Yoksulluğa Karşı Avrupa Platformu Girişimi

2.3.2. Çevre ve İklim 2030 Çerçeve Hedefleri

Kolayca anlaşılacağı üzere, iklim ve enerji bileşeni Avrupa Birliği'nin büyüme modelinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Lizbon Stratejisini ikame eden Avrupa 2020 Stratejisi arasında yer alan “sürdürülebilir büyüme” hedeflerinin yerini yakın bir zamanda Junker Komisyonu'nun hazırladığı Enerji Birliği hedefleri almıştır. Tablo 2.2'de AB'nin iklim ve enerji 2030 çerçeve hedefleri verilmiştir. Buna göre; AB'de sera gazı emisyon oranları %40

⁶³ Sibel Mehter Aykın, Avrupa Birliği'nin Ekonomi Politikası Ders Notları, (<http://aves.akdeniz.edu.tr/sibelaykin/dokumanlar>) (erişim tarihi: 20.04.2019).

nispetinde azaltılacak, yenilenebilir enerji kullanım oranı %32'ye çıkarılacak, enerji etkinliği %32,5 oranında sağlanacak, ara bağlantı oranı %15'e ulaşacak, AB destekli programlarda iklim için tahsis edilen bütçe oranı %25 olacak, karbondioksit emisyon oranı otomobilde %37,5 oranında, minibüste %31 oranında, otobüslerde ise %30 oranında azaltılacaktır.

Tablo 2.2. Avrupa Birliği'nin İklim ve Enerji 2030 Çerçeve Hedefleri⁶⁴

Hedef Alanı	2020	2030
Sera Gazı Emisyonu	% - 20	≥ % - 40
Yenilenebilir Enerji	% 20	≥ % 32
Enerji Etkinliği	% 20	≥ % 32,5
Ara Bağlantı	% 10	% 15
AB Destekli Programlarda İklim	% 20 (2014-2020)	% 25 (2021-2027)
CO ₂		Otomobil % - 37,5 Minibüs % - 31 Otobüs % - 30

2.4. Avrupa Birliği'nin Başlıca Göstergeleri

Avrupa Birliği'nin üye devletler bazında nüfus büyüklüğü Tablo 2.3'de, gayri safi yurtiçi hasılası ise Tablo 2.4'de gösterilmiştir. Buna göre; 1 Ocak 2017 yılı itibarıyla AB-28 551,5 milyon kişiye ev sahipliği yaparken, aynı yılın bitiminde tüm üye devletler toplamda 15,3 trilyon € olarak ifade edilen bir değer yaratmıştır. 82,5 milyon nüfusuyla Almanya en kalabalık üye devlet konumundadır. Onu sırası ile Fransa (66,9 milyon) ve BK (65,8 milyon) takip etmektedir. AB toplam gayri safi yurtiçi hasılasına en çok katkıda bulunan ülke de benzer şekilde Almanya'dır (3,2 trilyon €). Almanya'yı ikinci sırada 2,3 trilyon € ile BK, üçüncü sırada ise 2,2 trilyon € ile Fransa takip etmektedir. Dördüncü bölümde ayrıntılı olarak tartışılacağı gibi, gerek nüfus büyüklüğü, gerek ise üretim hacmi enerji ve çevre üzerinde ciddi baskılara sebebiyet vermektedir.

Tablo 2.3. Üye Devletler Bazında Nüfus (1 Ocak itibarıyla, bin kişi)⁶⁵

	1995	2000	2005	2010	2016	2017
Belçika	10130,6	10239,1	10445,9	10839,9	11311,1	11351,7
Bulgaristan	8427,4	8190,9	7688,6	7421,8	7153,8	7101,9
Çek Cum.	10333,2	10278,1	10198,9	10462,1	10553,8	10578,8

⁶⁴ European Commission, Fourth Report on the State of the Energy Union (https://ec.europa.eu/commission/publications/4th-state-energy-union_en) (erişim tarihi: 20.04.2019) ve European Commission (2019). Fourth Report on the State of the Energy Union. COM(2019)175 final of 9.4.2019, Brussels, s. 11.

⁶⁵ European Commission (2018). EU Energy in Figures. Stastical Pocketbook: Energy, Brussels, s. 151.

Danimarka	5215,7	5330,0	5411,4	5534,7	5707,3	5748,8
Almanya	81538,6	82163,5	82500,8	81802,3	82175,7	82521,7
Estonya	1448,1	1401,3	1358,9	1333,3	1315,9	1315,6
İrlanda	3597,6	3777,6	4111,7	4549,4	4726,3	4784,4
Yunanistan	10536,0	10775,6	10969,9	11119,3	10783,7	10768,2
İspanya	39639,7	40470,2	43296,3	46486,6	46440,1	46528,0
Fransa	59315,1	60545,0	62772,9	64658,9	66730,5	66989,1
Hrvatistan	4658,9	4497,7	4310,9	4302,8	4190,7	4154,2
İtalya	56844,4	56923,5	57874,8	59190,1	60665,6	60589,4
G.K.R.Y.	645,4	690,5	733,1	819,1	848,3	854,8
Letonya	2500,6	2381,7	2249,7	2120,5	1969,0	1950,1
Litvanya	3643,0	3512,1	3355,2	3142,0	2888,6	2847,9
Lüksemburg	405,7	433,6	461,2	502,1	576,2	590,7
Macaristan	10336,7	10221,6	10097,5	10014,3	9830,5	9797,6
Malta	376,4	388,8	402,7	414,0	450,4	460,3
Hollanda	15424,1	15864,0	16305,5	16575,0	16979,1	17081,5
Avusturya	7943,5	8002,2	8201,4	8351,6	8700,5	8772,9
Polonya	38580,6	38263,3	38173,8	38022,9	37967,2	37973,0
Portekiz	10008,7	10249,0	10494,7	10573,5	10341,3	10309,6
Romanya	22712,4	22455,5	21382,4	20294,7	19760,3	19644,4
Slovenya	1989,5	1987,8	1997,6	2047,0	2064,2	2065,9
Slovakya	5356,2	5398,7	5372,7	5390,4	5426,3	5435,3
Finlandiya	5098,8	5171,3	5236,6	5351,4	5487,3	5503,3
Sırbistan	8816,4	8861,4	9011,4	9340,7	9851,0	9995,2
B.K.	57943,5	58785,2	60182,1	62510,2	65382,6	65808,6
AB-28	481904,0	487259,1	494598,3	503170,6	510277,2	511522,7

Tablo 2.4. Üye Devletler Bazında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (cari fiyatlarla, milyar €)⁶⁶

	1995	2000	2005	2010	2016	2017
Belçika	221,4	258,2	311,5	365,1	423,0	438,5
Bulgaristan	11,0	14,3	23,9	38,2	48,1	50,4
Çek Cum.	45,7	66,8	109,6	156,7	176,6	192,0
Danimarka	141,4	178,0	212,8	243,2	277,5	288,4
Almanya	1982,1	2116,5	2300,9	2580,1	3144,1	3263,4
Estonya	2,9	6,2	11,3	14,7	21,1	23,0
İrlanda	52,9	108,4	170,2	167,6	275,6	296,2
Yunanistan	104,7	143,0	199,2	226,0	174,2	177,7

⁶⁶ European Commission (2018), s. 147.

İspanya	468,9	646,3	930,6	1080,9	1118,5	1163,7
Fransa	1231,4	1485,3	1772,0	1998,5	2228,9	2287,6
Hırvatistan	17,1	23,6	36,5	45,1	46,4	48,7
İtalya	895,3	1239,3	1489,7	1604,5	1680,9	1716,9
G.K.R.Y.	7,6	10,8	15,0	19,3	18,2	19,2
Letonya	4,1	8,6	13,7	17,8	24,9	26,9
Litvanya	5,1	12,5	21,0	28,0	38,7	41,9
Lüksemburg	16,5	23,1	30,0	40,2	53,0	55,4
Macaristan	35,5	51,3	90,9	98,8	113,7	123,5
Malta	2,8	4,4	5,1	6,6	10,2	11,1
Hollanda	341,6	448,1	545,6	631,5	702,6	733,2
Avusturya	184,4	213,6	254,1	295,9	353,3	369,2
Polonya	108,7	168,4	246,2	361,8	425,9	465,6
Portekiz	91,0	128,5	158,7	179,9	185,5	193,0
Romanya	28,8	40,8	80,2	125,7	169,8	187,9
Slovenya	16,3	21,9	29,2	36,3	40,4	43,3
Slovakya	15,3	22,3	39,3	67,6	81,2	85,0
Finlandiya	102,7	136,3	164,4	187,1	215,8	223,5
Sırbistan	201,8	281,9	313,2	369,1	465,2	477,9
B.K.	1020,9	1787,0	2027,5	1841,7	2395,8	2324,3
AB-28	7358,0	9663,2	11602,4	12828,0	14909,1	15327,2

Tablo 2.5’de üye devletler bazında gayri safi bölge içi enerji tüketimi tüm yakıtları kapsayacak şekilde milyon ton cinsinden verilmiştir. AB-28’in toplam enerji tüketimi dalgalı bir seyir izlemekte olup, 1995-2016 döneminde 1629,19 milyon ton ile 1831,07 milyon ton bandında oynamaktadır. 2016 yılı itibarıyla AB-28’in gayri safi bölge içi enerji tüketimi 1640,62 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. En çok tüketim 317,27 milyon ton ile Almanya tarafından gerçekleştirilmektedir. Onu sırası ile 248,75 milyon ton ile ikinci sırada Fransa, 189,44 milyon ton ile üçüncü sırada BK, 154,75 milyon ton ile dördüncü sırada İtalya ve 122,18 milyon ton ile beşinci sırada İspanya takip etmektedir. Gerek üreticinin, gerek ise hane halkının enerji talebi, aşağıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere AB tarafından bütünü ile karşılanamamakta, dolayısı ile enerji ithalatı yoluna gidilmektedir.

Tablo 2.5. Üye Devletler Bazında Gayri Safi Bölge İçi Tüketim (Tüm Yakıtlar) (mtoe)⁶⁷

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	53,83	59,30	59,06	60,90	54,26	57,45
Bulgaristan	22,69	18,52	19,75	17,77	18,51	18,13
Çek Cum.	41,94	41,37	45,43	45,43	42,33	41,81
Danimarka	20,20	19,74	19,53	20,04	16,85	17,42
Almanya	341,64	342,33	341,93	332,49	313,97	317,27
Estonya	5,49	4,97	5,62	6,15	6,30	6,22
İrlanda	11,07	14,43	15,24	15,18	14,19	14,85
Yunanistan	23,87	28,29	31,41	28,72	24,45	24,14
İspanya	102,08	123,64	144,22	130,25	121,42	122,18
Fransa	241,61	257,39	276,30	267,18	253,08	248,75
Hırvatistan	7,86	8,42	9,78	9,43	8,52	8,59
İtalya	161,77	174,22	190,08	177,93	156,17	154,75
GKRY	1,97	2,41	2,54	2,74	2,27	2,44
Letonya	4,62	3,86	4,59	4,63	4,38	4,39
Litvanya	8,64	7,06	8,71	6,79	6,91	7,03
Lüksemburg	3,32	3,65	4,80	4,64	4,18	4,20
Macaristan	26,18	25,30	28,11	26,60	25,18	25,71
Malta	0,76	0,80	0,94	0,94	0,76	0,73
Hollanda	75,34	77,86	84,04	86,64	77,37	78,53
Avusturya	27,11	29,02	34,04	34,12	33,40	33,87
Polonya	98,83	88,65	92,22	100,68	95,63	99,93
Portekiz	20,64	25,29	27,48	24,28	23,02	23,26
Romanya	46,31	36,65	39,21	35,80	32,43	32,40
Slovenya	6,07	6,45	7,33	7,34	6,57	6,80
Slovakya	17,72	18,30	19,03	17,86	16,43	16,51
Finlandiya	29,36	32,41	34,50	37,11	33,28	34,62
Sırbistan	51,47	48,90	51,02	50,79	45,56	49,23
BK	222,25	230,56	234,17	212,78	191,90	189,44
AB-28	1674,62	1729,80	1831,07	1765,19	1629,32	1640,62
Endeks 1995	% 100	% 103	% 109	% 105	% 97	% 98

Tablo 2.6’da üye devletler bazında AB’de gerçekleştirilen enerji üretimi milyon ton cinsinden verilmiştir. Rakamlar tüm enerji ürünleri kapsadığı gibi, birincil ve ikincil kaynaklardan tüm üretimi kapsamaktadır. Buna göre; üye devlet bazında farklı trendler söz konusu olmakla birlikte, AB-28’in enerji üretiminin yıllar içerisinde azaldığı görülmektedir.

⁶⁷ European Commission (2018), s. 41.

Nitekim 1995 yılında 969,3 milyon ton olan toplam enerji üretimi 2016 yılında 770,4 milyon tona gerilemiştir. Benzer şekilde, BK'nın enerji üretiminin de baz yıl olarak kabul edilen 1995 verilerine (256,46 mtoe) kıyasla 2016 yılında büyük oranda azaldığını (119,75 mtoe) söylemek mümkündür. Bununla birlikte, BK Fransa'dan sonra (131,43 mtoe) AB-28 içerisindeki ikinci en büyük enerji üreticisidir. Üçüncü sırada ise 119,55 mtoe hacmindeki enerji üretimiyle Almanya yer almaktadır.

Tablo 2.6. Üye Devletler Bazında Üretim* (Tüm Yakıtlar) (mtoe)⁶⁸**

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	11,83	13,61	13,72	16,19	11,63	16,24
Bulgaristan	10,27	9,87	10,70	10,53	12,13	11,46
Çek Cum.	32,69	30,81	33,17	32,03	28,90	27,37
Danimarka	16,26	28,77	30,78	22,92	15,76	14,97
Almanya	145,26	135,60	138,78	132,44	123,68	119,55
Estonya	3,86	3,55	4,39	5,60	6,55	5,50
İrlanda	4,10	2,16	1,64	1,89	2,02	4,31
Yunanistan	9,36	10,01	10,33	9,46	8,51	6,78
İspanya	31,43	31,49	30,09	34,53	33,60	34,15
Fransa	127,37	130,14	136,26	135,86	138,38	131,43
Hırvatistan	5,00	4,26	4,75	5,16	4,47	4,50
İtalya	29,83	28,49	30,33	33,07	36,13	33,80
GKRY	0,04	0,04	0,05	0,09	0,13	0,13
Letonya	1,43	1,47	1,87	1,98	2,35	2,46
Litvanya	3,78	3,28	3,96	1,33	1,61	1,64
Lüksemburg	0,05	0,06	0,11	0,12	0,15	0,16
Macaristan	13,90	11,60	10,87	11,92	11,29	11,45
Malta	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,02
Hollanda	70,04	62,51	66,76	75,63	52,13	50,91
Avusturya	8,77	9,79	9,77	11,66	12,00	12,35
Polonya	99,38	79,59	78,60	67,44	68,64	67,37
Portekiz	3,38	3,89	3,62	5,80	5,50	6,19
Romanya	32,31	28,47	28,22	27,82	26,74	25,15
Slovenya	2,96	3,89	3,49	3,78	3,39	3,57
Slovakya	5,06	6,39	6,68	6,35	6,74	6,59
Finlandiya	13,13	15,16	16,95	17,99	17,80	17,85
Sırbistan	31,38	30,05	34,17	32,58	33,73	34,72
BK	256,46	268,55	204,60	147,15	117,89	119,75
AB-28	969,3	952,7	914,6	851,3	781,9	770,4
Endeks 1995	%100	%98	%94	%88	%81	%79

⁶⁸ European Commission (2018), s. 35.

*Birincil Üretim, Diğer Kaynaklardan Üretim, Geri Dönüştürülmüş Ürünler

** Tüm enerji ürünlerini kapsamaktadır.

Tablo 2.7’de üye devletler bazında tüm yakıtları kapsayacak şekilde net enerji ithalatı milyon ton cinsinden gösterilmektedir. Enerji ithalatı konusunda da üye devlet bazında farklı trendler söz konusudur. Bununla birlikte, kümülatif olarak bakıldığında AB-28’in net enerji ithalatının yıllar içerisinde arttığı gözlemlenmektedir. Nitekim 1995 yılında 736,43 milyon ton olan net enerji ithalatı mütemadiyen artarak 2016 yılında 903,71 milyon tona ulaşmıştır. BK açısından durum biraz daha farklıdır. 1995 ve 2000 yılında net ihracatçı konumunda olan BK’nın bu tarihten sonra net ithalatçı konumuna dönüştüğü izlenmektedir. Net enerji ithalatçısı olma bakımından AB-28 içerisinde Almanya birinci (203,21 mtoe), İtalya ikinci (121,71 mtoe), Fransa üçüncü (117,76 mtoe), İspanya dördüncü (93,23 mtoe), BK ise beşinci (67,82 mtoe) sırada yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında BK enerji alanında kendine yeterliliğini 2000 sonrasında kaybetmiştir denilebilir.

Tablo 2.7. Üye Devletler Bazında Net Enerji İthalatı (Tüm Yakıtlar) (mtoe)⁶⁹

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	46,64	50,50	53,43	53,56	50,63	48,72
Bulgaristan	12,83	8,54	9,28	7,08	6,59	6,77
Çek Cum.	8,60	9,41	12,64	11,59	13,58	13,68
Danimarka	7,27	-7,37	-10,15	-3,25	2,35	2,52
Almanya	195,18	204,71	208,41	202,15	195,93	203,21
Estonya	1,81	1,63	1,50	0,87	0,48	0,44
İrlanda	7,77	12,37	13,77	13,21	12,71	10,36
Yunanistan	18,29	22,15	23,50	21,72	18,81	19,05
İspanya	75,42	99,34	123,83	106,34	94,43	93,23
Fransa	115,88	133,93	143,81	131,67	116,42	117,76
Hırvatistan	2,85	4,08	5,15	4,39	4,12	4,11
İtalya	134,50	152,07	160,37	149,46	121,83	121,71
GKRY	2,04	2,57	2,84	2,94	2,45	2,62
Letonya	3,36	2,36	3,10	2,22	2,37	2,22
Litvanya	5,54	4,25	5,03	5,67	5,48	5,57
Lüksemburg	3,25	3,64	4,68	4,51	4,01	4,03
Macaristan	12,55	13,96	17,42	15,00	13,43	14,29
Malta	0,84	1,46	1,59	2,37	2,23	2,50
Hollanda	17,16	34,50	37,54	30,00	46,08	41,58
Avusturya	18,02	19,01	24,52	21,57	20,22	21,16

⁶⁹ European Commission (2018), s. 38.

Polonya	-1,16	8,77	15,94	31,53	28,02	30,32
Portekiz	18,02	22,07	24,85	18,59	18,30	17,57
Romanya	14,03	7,99	10,84	7,83	5,54	7,23
Slovenya	3,09	3,41	3,86	3,58	3,23	3,35
Slovakya	12,14	12,00	12,43	11,26	9,64	9,74
Finlandiya	15,91	18,22	18,95	17,84	15,91	15,80
Sırbistan	20,43	20,44	19,58	19,48	14,22	16,37
BK	-36,83	-39,22	31,61	62,43	72,58	67,82
AB-28	736,43	826,77	980,27	955,58	901,62	903,71
Endeks 1995	%100	%112	%133	%130	%122	%123

Tablo 2.8’de üye devletlerin enerji alanında ithalata olan bağımlılığı tüm yakıtları içerecek şekilde yüzde cinsinden verilmiştir. AB-28’in ithalat bağımlılığı 1995 yılından bu yana mütemadiyen artmış, 2016 yılında %53,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, AB’nin kullandığı enerjinin yarısından fazlasını tamamen dışarıdan temin ettiği anlamına gelmektedir. AB-28 rakamları tamamen üçüncü ülkelerden yapılan ithalat bazında bağımlılığı gösterirken, üye devlet bazında verilen rakamlar bundan biraz farklıdır. Şöyle ki; kendi kendine yetemeyen üye devletler, enerji açıklarını bir diğer üye devletten veya üçüncü ülkelerden temin yolu ile kapatabilmektedirler. Tabloda üye devlet bazında yer alan veriler hem üye devletlerden, hem de üçüncü ülkelere yapılan ithalata olan bağımlılığı göstermektedir. Üye devletler arasında Malta, ithalat bağımlılığı en yüksek ülke olmanın yanı sıra, 2016 yılı itibarıyla %100,8 olan değer stok tuttuğunu göstermektedir. Güney Kıbrıs Rum Kesimi (%96,2), Lüksemburg (%96,1), İtalya (%77,5), Litvanya (%77,4), Belçika (%76,0), Yunanistan (%73,7), Portekiz (%73,5), İspanya (%71,9) AB-28 içinde ithalat bağımlılığı oldukça yüksek devletler arasında yer almaktadır. Buna karşın, BK’ın enerji ithalatına olan bağımlılığının (%35,3) görece düşük olduğu söylenebilir. %6,8’lik değer ile AB-28 içerisinde ithalat bağımlılığı en düşük olan devlet ise Estonya’dır.

Tablo 2.8. Üye Devletler Bazında İthalat Bağımlılığı (Tüm Yakıtlar)* (%)⁷⁰

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
AB Dışından ve Bölge İçinden İthalat						
Belçika	80,8	78,1	80,1	78,2	84,3	76,0
Bulgaristan	55,9	46,0	46,7	39,6	35,4	37,2
Çek Cum.	20,5	22,8	27,8	25,5	32,1	32,7
Danimarka	33,4	-35,0	-50,0	-15,7	13,4	13,9

⁷⁰ European Commission (2018), s. 66.

Almanya	56,8	59,4	60,5	60,3	61,9	63,5
Estonya	32,5	32,2	26,1	13,6	7,3	6,8
İrlanda	69,5	84,9	89,7	86,6	88,6	69,1
Yunanistan	66,7	69,5	68,6	69,1	71,7	73,7
İspanya	71,7	76,6	81,4	76,7	73,3	71,9
Fransa	48,0	51,5	51,6	48,9	45,7	47,1
Hırvatistan	36,1	48,4	52,5	46,6	48,3	47,8
İtalya	81,9	86,5	83,4	82,6	77,1	77,5
GKRY	100,5	98,6	100,7	100,8	97,7	96,2
Letonya	70,4	61,0	63,9	45,5	51,2	47,2
Litvanya	63,1	59,4	56,8	81,8	78,4	77,4
Lüksemburg	97,7	99,6	97,4	97,1	95,9	96,1
Macaristan	47,9	55,2	62,0	56,4	53,3	55,6
Malta	104,8	100,3	100,0	99,0	97,3	100,8
Hollanda	19,9	38,0	37,8	29,9	51,4	45,8
Avusturya	66,4	65,4	72,0	63,2	60,5	62,4
Polonya	-1,2	9,9	17,2	31,3	29,2	30,3
Portekiz	85,3	85,1	88,6	75,1	77,3	73,5
Romanya	30,3	21,8	27,6	21,9	17,1	22,3
Slovenya	50,9	52,8	52,5	48,7	48,8	48,4
Slovakya	68,5	65,6	65,3	63,1	58,7	59,0
Finlandiya	53,6	55,1	54,1	47,8	47,4	45,3
Sırbistan	38,9	40,7	37,0	36,9	30,0	32,0
BK	-16,4	-16,9	13,4	29,0	37,3	35,3
AB Dışından İthalat						
AB-28	43,1	46,7	52,1	52,7	53,9	53,6
Endeks 1995	100	108,3	121,1	122,3	125,2	124,5

* Negatif oran net ihracatçı olduğunu gösterir. % 100'ü aşan değerler stok oluştuğunu gösterir.

İhtiyaç duyduğu enerjiyi bizzat üretemeyen, ithalata bağımlı olan devletler, ürettikleri ve ithal ettikleri enerjiyi verimli bir şekilde kullanmaya çalışmaktadırlar. Tablo 2.9'da üye devletler bazında enerji yoğunluğu gösterilmektedir. Enerji yoğunluğu, kullanılan enerjinin bölge içinde gayri safi tüketiminin gayri safi yurtiçi hasılaya (GDP – gross domestic product) rasyosu şeklinde ifade edilmektedir⁷¹. Enerji yoğunluğu, katma değer yaratmak üzere kullanılan enerjinin etkililiğine dair bir fikir vermesi açısından önemlidir. Tablo 2.7'de üye devletler bazında enerji yoğunluğu tüm yakıtlar göz önünde bulundurularak sunulmuştur. Tablo aynı zamanda AB-28 değerlerini de içermektedir. Tablonun son satırından da anlaşılacağı üzere,

⁷¹ European Commission (2018), s. 249.

1995 baz yılı olarak alınmış ve buna göre hesaplamalar yapılmıştır. AB-28 için 1995 yılında 173 olan değerin kademeli olarak azalarak 2016 yılı itibarıyla 119'a ulaştığı izlenmektedir.

Tablo 2.9. Üye Devletler Bazında Enerji Yoğunluğu (Tüm Yakıtlar) (toe/M€'2010)⁷²

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	200	191	174	167	141	148
Bulgaristan	947	759	614	465	448	423
Çek Cum.	399	361	327	290	249	239
Danimarka	104	88	81	82	65	66
Almanya	159	145	141	129	112	111
Estonya	692	466	374	418	358	346
İrlanda	140	117	94	91	59	59
Yunanistan	150	149	137	127	132	131
İspanya	144	142	141	121	113	110
Fransa	157	145	144	134	121	117
Hırvatistan	263	239	223	209	191	186
İtalya	115	112	117	111	100	99
GKRY	166	169	149	142	128	133
Letonya	483	314	252	260	207	203
Litvanya	592	386	330	242	205	204
Lüksemburg	144	119	135	116	90	88
Macaristan	375	313	281	269	232	231
Malta	175	149	157	142	89	81
Hollanda	168	140	142	137	118	117
Avusturya	124	114	123	115	107	107
Polonya	519	360	322	278	228	231
Portekiz	151	151	157	135	134	133
Romanya	550	441	356	285	225	215
Slovenya	268	231	220	202	178	178
Slovakya	503	437	355	264	215	209
Finlandiya	238	205	192	198	178	181
Sırbistan	205	163	150	138	111	116
BK	166	146	129	116	94	91
AB-28	173	155	149	138	120	119
Endeks 1995	% 100	% 89	% 86	% 79	% 69	% 68

⁷² European Commission (2018), s. 115.

İthalata olan bağımlılığı gidermenin bir diğer yöntemi, alternatif enerji kaynaklarına yönelmektir. Tablo 2.10’da üye devletler bazında üretilen güneş ve rüzgar enerjisi megawatt (MW) cinsinden gösterilmektedir. Buna göre, AB-28’de üretilen güneş ve rüzgar enerjisi 1995’deki değerini (2479 MW) geride bırakarak 2016 yılında 257439 MW’a ulaşmıştır. Bu hızlı artışın arkasında, hiç kuşkusuz, AB’nin yenilenebilir enerji kullanımına yönelik geliştirdiği strateji ve hedefler yatmaktadır. Güneş ve rüzgar enerjisi üretiminde 90308 MW ile Almanya lider konumundadır. Almanya’yı 30276 MW’lık üretim ile İspanya ikinci sırada, 28667 MW üretim ile İtalya üçüncü sırada, 28116 MW ile BK dördüncü sırada, 18787 MW ile Fransa beşinci sırada takip etmektedir. İstisnasız tüm üye devletlerde yenilenebilir enerji üretiminde sistematik bir artış olduğu gözlerden uzak tutulmamalıdır.

Tablo 2.10. Üye Devletler Bazında Güneş ve Rüzgar Enerjisi (Toplam) (MW)⁷³

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	5	14	169	1816	5298	5670
Bulgaristan	0	0	8	513	1728	1727
Çek Cum.	0	1	23	1940	2356	2350
Danimarka	599	2391	3131	3809	5858	6096
Almanya	1155	6209	20304	44910	83825	90308
Estonya	0	0	31	108	300	310
İrlanda	6	119	517	1375	2442	2833
Yunanistan	27	226	492	1500	4695	4974
İspanya	105	2218	9978	25346	30099	30276
Fransa	5	45	703	6956	16972	18787
Hırvatistan	0	0	6	79	466	539
İtalya	38	382	1669	9386	28038	28667
GKRY	0	0	1	89	234	242
Letonya	1	2	26	30	69	71
Litvanya	0	0	1	133	505	579
Lüksemburg	0	14	59	73	180	242
Macaristan	0	0	17	295	497	549
Malta	0	0	0	1	74	93
Hollanda	252	460	1275	2327	4906	6306
Avusturya	2	55	808	1135	3426	3826
Polonya	0	4	121	1108	4994	5934
Portekiz	8	84	1066	3930	5384	5586
Romanya	0	0	1	389	4456	4397
Slovenya	0	0	0	12	243	238

⁷³ European Commission (2018), s. 95.

Slovakya	0	0	5	22	536	536
Finlandiya	7	40	86	204	1020	1600
Sırbistan	69	212	497	2030	5944	6587
BK	200	414	1576	5516	12851	28116
AB-28	2479	12890	42570	115032	238396	257439

Yenilenebilir enerji üretimindeki artış aynı zamanda sera gazı ve karbondioksit emisyon hacmini azaltma politikasının da bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tablo 2.11’de üye devletler bazında sera gazı emisyonları milyon ton CO₂ eşdeğeri cinsinden verilmiştir. Buna göre; AB-28’in 1995 yılında 5386,7 mtoe olan sera gazı emisyon hacmi yirmi yıllık süreçte %17,6 oranında azalarak 2016 yılı itibarıyla 4440,5 mtoe olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı itibarıyla sera gazı emisyon hacmi en yüksek ülkeler sırası ile Almanya (935,8 mtoe), BK (516,8 mtoe), Fransa (475,4 mtoe), İtalya (438,2 mtoe), Polonya (397,8 mtoe) ve İspanya (340,5 mtoe) şeklindedir.

Tablo 2.11. Üye Devletler Bazında Sera Gazı Emisyonları* (mtoe CO₂ eşdeğeri)⁷⁴

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	157,7	154,5	149,0	136,9	122,0	122,1
Bulgaristan	75,5	59,8	64,5	61,1	62,3	59,7
Çek Cum.	159,4	150,8	149,0	141,5	129,3	131,3
Danimarka	80,2	73,1	68,9	65,8	51,2	53,3
Almanya	1138,3	1064,3	1016,0	967,0	931,2	935,8
Estonya	20,3	17,4	19,3	21,2	18,1	19,7
İrlanda	60,3	70,4	72,1	63,6	62,0	64,2
Yunanistan	111,8	128,9	138,9	121,0	98,2	9,7
İspanya	334,0	395,2	450,6	368,3	350,0	340,5
Fransa	552,1	565,3	568,6	527,7	475,5	475,4
Hırvatistan	23,2	26,0	30,2	28,3	24,5	24,7
İtalya	538,5	562,5	589,4	512,9	442,5	438,2
GKRY	7,8	9,1	10,1	10,3	9,1	9,7
Letonya	13,0	10,6	11,6	12,7	11,7	11,7
Litvanya	22,4	19,5	23,0	20,9	20,4	20,4
Lüksemburg	10,7	10,6	14,3	13,4	11,6	11,5
Macaristan	76,0	74,1	76,6	66,1	61,6	62,1
Malta	3,0	3,1	3,2	3,3	2,6	2,3
Hollanda	238,9	229,4	225,4	223,7	206,2	207,0
Avusturya	81,1	82,1	94,6	87,0	81,0	82,0

⁷⁴ European Commission (2018), s. 158.

Polonya	438,9	390,4	398,6	407,4	387,1	397,8
Portekiz	72,1	85,4	89,3	72,8	72,7	71,2
Romanya	181,1	141,2	148,2	122,7	116,9	113,4
Slovenya	18,8	17,1	20,6	19,7	16,9	17,8
Slovakya	54,0	49,6	51,3	46,4	41,1	41,2
Finlandiya	72,8	71,2	71,1	77,2	57,4	60,8
Sırbistan	75,0	70,6	68,7	66,5	56,0	55,5
BK	769,6	743,4	728,1	643,7	541,4	516,8
AB-28	5386,7	5277,7	5351,2	4909,1	4460,5	4440,5
Endeks 1995	%100,0	%98,0	%99,3	%91,1	%82,8	%82,4

*LULUCF⁷⁵ değerleri içermeyen, dolaylı CO₂ değerleri ve uluslararası havacılık değerleri içeren sera gazı emisyonları

Tablo 12’de ise üye devletler bazında karbondioksit (CO₂) emisyon hacmi milyon ton cinsinden verilmiş olup, 2016 yılı itibarıyla AB-28’de toplam CO₂ emisyon hacmi 3637,3 mtoe olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam, 1995 yılında 4301,4 mtoe olan CO₂ değerinden %15,4 oranında bir azalma anlamına gelmektedir. CO₂ emisyon hacminde başı çeken ülkeler sırası ile Almanya (827,9 mtoe), BK (428,9 mtoe), İspanya (276,7 mtoe), İtalya (360,6 mtoe), Fransa (357,5 mtoe) ve Polonya’dır (323,2 mtoe).

Tablo 2.12. Üye Devletler Bazında Karbondioksit (CO₂) Emisyonları* (Toplam) (mtoe CO₂)⁷⁶

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Belçika	129,0	131,5	129,2	117,8	104,6	104,6
Bulgaristan	58,4	45,5	51,2	48,3	48,7	45,9
Çek Cum.	134,3	128,6	127,3	119,4	106,5	108,3
Danimarka	64,5	57,4	54,7	52,2	38,2	40,2
Almanya	954,8	920,1	889,9	857,7	821,3	827,9
Estonya	18,3	15,4	17,3	19,1	16,0	17,6
İrlanda	36,9	47,0	50,6	44,0	41,0	42,5
Yunanistan	89,6	105,5	116,5	99,9	77,8	74,5
İspanya	274,3	321,5	380,4	296,2	285,8	276,7
Fransa	405,7	428,0	439,9	404,8	355,8	357,5
Hırvatistan	17,3	20,0	23,7	21,5	18,4	18,6
İtalya	457,8	478,7	503,7	433,7	365,1	360,6
GKRY	6,7	7,9	8,8	8,8	7,7	8,2
Letonya	9,3	7,2	8,0	9,0	7,7	7,7
Litvanya	15,1	11,9	14,2	13,9	13,4	13,4

⁷⁵ LULUCF (Land use, land-use change and forestry): Arazi kullanımı, arazi kullanımı değişikliği ve ormancılık.

⁷⁶ European Commission (2018), s. 163.

Lüksemburg	9,7	9,6	13,3	12,4	10,6	10,5
Macaristan	62,2	59,3	61,3	52,8	47,2	48,2
Malta	2,8	2,9	2,9	2,9	2,1	1,8
Hollanda	181,1	182,2	188,7	192,6	176,6	177,4
Avusturya	65,5	68,0	81,3	74,4	68,8	69,7
Polonya	361,8	317,6	322,0	333,1	312,4	323,2
Portekiz	56,7	68,3	72,0	55,7	55,5	53,8
Romanya	125,5	94,0	101,3	84,0	78,5	75,9
Slovenya	15,3	15,5	17,0	16,4	13,7	14,5
Slovakya	44,9	41,6	43,0	38,8	34,0	34,2
Finlandiya	59,2	58,2	58,4	65,7	46,4	49,9
Sırbistan	60,7	56,7	55,8	55,0	45,5	45,1
BK	584,0	594,0	601,7	540,6	452,7	428,9
AB-28	4301,4	4293,9	4434,5	4071,0	3651,9	3637,3
Endeks 1995	%100,0	%99,8	%103,1	%94,6	%84,9	%84,6

* LULUCF⁷⁷ değerleri içermeyen, dolaylı CO₂ değerleri ve uluslararası havacılık değerleri içeren CO₂ emisyonları.

⁷⁷ LULUCF (Land use, land-use change and forestry): Arazi kullanımı, arazi kullanımı değişikliği ve ormancılık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞİK KRALLIK'IN ÜYELİKTEN ÇEKİLMESİ (BREXIT): ALTERNATİF MODELLER ve OLASI SONUÇLAR

3.1. Birleşik Krallık'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Üyeliği

Avrupa kelimesi, bütünsel bir kıta kavramı olarak, Birleşik Krallık için çok önemli bir yere ve stratejik öneme sahiptir. Uluslararası siyasetin en önemli liberal kurumlarından olan AB'nin bir araya gelerek birlik olma tarihi, ünlü İngiliz siyasetçi Winston Churchill'in 1946 yılında, Zürih'te yaptığı ve Birleşik Avrupa Devletleri fikrini ortaya attığı tarihi bir konuşmayla şekillenmiştir.⁷⁸ Birleşik Krallık (BK), AKÇT'nin oluşumu sürecinde yer almış ancak "İngiliz Milletler Topluluğu" devletleri ile ayrıcalıklı ilişkilerini sonlandırmak durumunda kalacağı kaygısıyla AKÇT'yi kuran 6 ülke arasında yer almamıştır. Avrupa bütünleşmesinin fikri altyapısının oluşturulmasında önemli katkıları olmakla birlikte kurucular arasında bulunmaması, Birleşik Krallık-AB ilişkilerinin en baştan beri karmaşık bir yapıda olduğunu yansıtmaları bakımından ilginçtir.

AET'nin 12 yıllık bir takvim üzerinden gümrük birliğini hayata geçirme hedefi ve ticaret artışı dolayısı ile elde edilecek kazanımlar başta Birleşik Krallık olmak üzere, Kuzey Avrupa'da yer alan devletlerin Topluluk üyesi olmak üzere başvuruda bulunmasını da beraberinde getirmiştir. Ne var ki, BK'nın AET'ye katılım için yaptığı başvurunun sonuçlanması çok da kolay olmamıştır. Fransa ile birçok konuda fikir ayrılığına düşen Birleşik Krallık'ın 1961'de ve 1967'de yaptığı tam üyelik başvurularının her ikisi de Fransız vetosuna takılmıştır. Fransa'nın vetosunun arkasında yatan ana kaygı da, İngiltere'nin Amerikan yanlısı politikaları benimsiyor olması ve bu haliyle Avrupa'nın bütünleştirilme çabalarına tehdit oluşturacağı endişeleridir. Truva atı benzetmesi, BK'nın Amerikan yanlısı tutumunun AB yazınında de yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Ulusalçı ve anti-Amerikan yaklaşımlarıyla tanınan dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün 10 yıl süren iktidarının istifa ile sona ermesiyle birlikte, 1973 yılında BK'nın İrlanda ve Danimarka ile birlikte Avrupa Toplulukları'na katılımı mümkün olmuştur.⁷⁹

Birleşik Krallık her dönem AB üyeliğinin gerektirdiği dayanışma ruhunun ötesinde, ulusal çıkarlarını AB çıkarlarının üzerinde tutan tavrıyla dikkatleri çekmiştir. Örnekleme

⁷⁸ Akgül Açıkmeşe, S. (2012). "Avrupa Birliği'nde Genişleme", Akçay, B. ve Göçmen, İ. (ed.). *Avrupa Birliği-Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 613.

⁷⁹ Akdemir, E. (2012). "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi", Akçay, B. ve Göçmen, İ. (ed.). *Avrupa Birliği-Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 41-42.

gerekir ise; Fransa'nın büyük ölçüde beklentilerini karşılayan ancak BK tarafından demode bulunan Ortak Tarım Politikası (OTP), BK'nın en çok eleştiri yönelttiği politika başlıklarından bir tanesidir. OTP'nin yanlış bir politika tasarımına sahip olduğunu ve bütçeden gereğinden fazla kaynak ayrıldığını iddia eden BK, başlattığı tartışma ve yürüttüğü müzakereler neticesinde, Avrupa tarihinde hiç görülmedik bir şekilde Topluluk bütçesine yaptığı katkıdan geri ödeme alma hakkına sahip olmuştur⁸⁰. Benzer şekilde AB'nin temel politika alanlarından da derogasyon almayı başarmıştır. Schengen serbest dolaşım alanı dışında kalmayı başarmış; Avro Alanı'na dahil olmamış; Lizbon Antlaşması'nın ayrılmaz bir parçası olan Avrupa Temel Haklar Şartı'ndan da muafiyet almıştır. Bu açılardan bakıldığında, Birleşik Krallık'ın her dönem ayrıcalıklı bir üyeliğinin bulunduğunu söylemek de mümkündür.

3.2. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği Üyeliğinden Çekilme Kararı

Brexit "Britain" (Britanya) ve "exit" (çıkış) kelimelerinin birleşmesiyle türetilmiş, sadece İngiltere'nin değil, BK'nın (İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda, Galler) bir bütün olarak AB üyeliğinden çekilmesini ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. BK, üyelikten çekilme konusunu ilk kez gündeme almış değildir; AET'ye katıldıktan iki yıl gibi kısa bir süre sonra ayrılma konusunu referanduma taşıması sebebi ile dikkatleri üzerine çekmiştir. 1970'li yıllar boyunca % 13 ve üzerinde seyreden enflasyon ve 1973 yılında büyük petrol krizine rağmen, Birleşik Krallık halkı bu ilk referandumda %67 oy oranı ile AET'de kalma yönünde karar vermiştir. Ancak, BK'nın üye olduğu uluslarüstü yapının giderek ekonomik topluluktan siyasal alana doğru genişliyor olması ve egemenlik yetkilerinin giderek artan oranda uluslarüstü sisteme devri gereği, BK'yı AB'den uzaklaştıran başlıca faktörler olmuştur.

Egemenlik yetkilerinden giderek artan oranda feragat ediyor olması, BK ana akım siyasetinin kabul edebileceği bir durum değildir. Federal sistemle yönetilen devletler egemenlik yetkilerinin paylaşımı konusunda daha yumuşak bir bakış açısına sahipken, egemenlik yetkilerinin uluslarüstü otoriteye devri, İngiliz milliyetçiliği için oldukça zor kabul edilebilecek bir durum olmuştur. Dönemsel yumuşamalara rağmen Avrupa karşıtlığı ve İngiliz milliyetçiliği BK siyasetinin ana akım görüşlerinden birisidir. İngiliz milliyetçiliği, özellikle Başbakan Margaret Thatcher döneminde tepe noktasına ulaşmıştır. Topluluk politikalarının BK'nın dünya sahnesindeki konumunu olumsuz yönde etkileyeceği düşünen Thatcher, yönetimde kaldığı müddetçe siyasi entegrasyonu karşı duruşunu her zaman dile getirmiştir⁸¹.

⁸⁰ Mehter Aykın, S. (2017). "Brexit'te Kırılma Noktası: AB Bütçesi", Esen, E. ve Şekeroğlu, D. (ed.). *Brexit – Elveda Avrupa*, Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 215-245.

⁸¹ Wellings, B. (2010) "Losing the Peace: Euroscepticism And The Foundations Of Contemporary English Nationalism", *Nations and Nationalism*, Cilt 16, No 3, 2010, ss.488-505, s. 490.

23 Haziran 2016 tarihinde yapılan halkoylamasında İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda ve Galler'den oluşan BK halkının %51,9'u üyelikten çekilme yönünde oy kullanmış⁸² ve dönemin Başbakanı ve Muhafazakar Parti Genel Başkanı David Cameron görevinden istifa etmiştir. Başbakanlık görevini devralan Theresa May halkın iradesi doğrultusunda BK'nın üyelikten çekilmesini sağlayacak 50. maddenin işleme konulacağını açıklamıştır⁸³. Bununla birlikte, ne üyelikten çekilme gerçekleşebilmiş, ne de çekilmenin nasıl gerçekleşeceği yönündeki tartışmalar sona ermiştir.

3.2.1. Üyelikten Çekilme Kuralları

Lizbon Antlaşması'nda kendinden önceki kurucu antlaşmalardan farklı olarak AB'ye üyelik koşullarından (madde 49) başka, üyelikten çekilme koşulları (madde 50) da tanımlanmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 50. maddesi üyelikten çekilmenin nasıl gerçekleştirileceğini açıklamaktadır. Buna göre; bir üye devlet sahip olduğu anayasa hükümleri çerçevesinde üyelikten çekilme kararı alabilmektedir. Üyelikten çekilmenin gerçekleşebilmesi için ilgili devlet talebini AB Zirvesi'nde resmen bildirmekle yükümlüdür. Buna mukabil, AB'nin kendisi ve üyelikten çekilmek isteyen devlet, AB Zirvesi'nde alınan prensip kararları çerçevesinde bir çekilme anlaşması üzerinde uzlaşmak durumundadırlar. Hiç kuşkusuz tarafların gelecekte kuracakları ticari ilişkinin şekli anlaşmanın içeriğini belirleyen ana unsur olacaktır.

Çekilme anlaşmasının müzakere edilebilmesi için AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nin tavsiyeleri doğrultusunda Birlik adına bir müzakere başkanı ve heyeti belirlenmek durumundadır. Tarafların mutabık kaldığı çekilme anlaşması, Parlamento'nun onayının alınmasını takiben, Konsey'de nitelikli çoğunlukla karara bağlanmak ve taraflarca imzalanmak durumundadır.

Üyelikten çekilme, doğal olarak antlaşmaların ilgili ülkeyi artık bağlamaması sonucunu doğurmaktadır. Bunun için hiç kuşkusuz, çekilme anlaşmasının yürürlüğe girmesi gerekmektedir. Bir diğer ifade ile, çekilme anlaşması üzerinde uzlaşmaya varılması ve yürürlüğe girmesi halinde Kurucu Antlaşmalar üyelikten çekilen ülkeyi bağlamayacaktır. Bu, anlaşmalı çekilme durumuna işaret etmektedir. Ancak, taraflar çekilmenin şekli konusunda uzlaşamayabilirler. Anlaşmanın olmadığı durumlarda, yani çekilme anlaşması üzerinde uzlaşamaması ve yürürlüğe girmemesi halinde, çekilme her koşulda ayrılmak isteyen ülkenin

⁸² EU Referendum Results, (<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>) (erişim tarihi: 01.05.2019).

⁸³ Mehter Aykın, S. (2017), s. 216.

bildirimini takiben iki yıl içerisinde gerçekleşecektir. Ancak, AB Zirvesi'nin ilgili üye devlet ile mutabakat sağlamak ve oybirliği ile karara bağlamak suretiyle süreyi uzatması da mümkündür. Üyelikten çekilen bir devletin AB Zirvesi'nde ve Konsey'de kendisini ilgilendiren görüşmelere katılması ve karar alma sürecinde oy kullanması mümkün olmamaktadır⁸⁴.

3.2.2. May Hükümeti'nin Yaklaşımı

Theresa May'in referandum sonuçlarına ilişkin "Brexit, Brexit demektir"⁸⁵ ifadesi, konuya ilişkin katı tutumunu göstermesi açısından önemlidir. May'e göre, halkın iradesi üyelikten çekilme yönündedir ve bu durumda yapılacak şey 50. maddenin gereğinin yapılmasından ibarettir. May, 17 Ocak 2017 tarihinde yaptığı bir konuşmada halkın çekilme yönündeki iradesinin gereğini yerine getirirken 12 maddelik bir strateji takip edeceğini ilan etmiştir. Bunlar⁸⁶;

1. Kesinlik ve açıklık sağlamak,
2. Birleşik Krallık yasaları üzerinde kontrole sahip olmak,
3. AB'yi güçlendirmek,
4. İrlanda ile güçlü tarihi bağları ve ortak seyahat alanını korumak,
5. Göçü kontrol altına almak,
6. Birleşik Krallık'daki AB vatandaşları ile AB'deki Birleşik Krallık vatandaşlarının haklarını korumak,
7. Çalışanların haklarını korumak,
8. Avrupa piyasalarıyla serbest ticareti teminat altına almak,
9. Diğer ülkeler ile yeni ticaret anlaşmalarının yapılmasını sağlamak,
10. Bilim ve yenilikte BK'nın en iyi noktada olmasını sağlamak,
11. Suç ve terörle mücadelede işbirliği sağlamak,
12. Yumuşak ve düzenli bir şekilde üyelikten çekilmeyi gerçekleştirmektir.

Yukarıda açıklanan stratejiden de anlaşılacağı üzere, Theresa May AB'den bağımsız hareket kabiliyetine sahip bir BK'nın, küresel ölçekte büyüyen ticaret hacmine ulaşacağına inanmaktadır. Bu çerçevede, Brezilya, Çin, Avustralya, Körfez ülkeleri gibi ülke ve ülke grupları ile yeni ticaret anlaşmalarına hazır oldukları yolunda bir açıklama yapmıştır⁸⁷. 13

⁸⁴ ABA, md. 50.

⁸⁵ Brexit Means Brexit – But What Does Brexit Mean?, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2041905817702740> (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

⁸⁶ İngiltere Başbakanı May, Brexit Stratejisini Açıkladı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985> (erişim tarihi: 17 Ocak 2017).

⁸⁷ Theresa May Says A Post-Brexit UK Will Be A Global Free Trade Leader, <http://news.sky.com/story/theresa-may-says-a-post-brexit-uk-will-be-a-global-free-trade-leader-10734299> (Erişim Tarihi: 24 Mart 2017).

Temmuz 2018 tarihli Brexit Üzerine Beyaz Kitap'ta⁸⁸ da benzer bir tutum görmek mümkündür. Başbakan May, söz konusu strateji belgesini AB ile ilişkilerinde BK'nın hak ve yükümlülükleri arasında en doğru dengeyi sağlayan bir uzlaşma metni olarak lanse etmektedir. May'e göre; BK iç pazar ve gümrük birliğinden ayrılmak suretiyle sınırlarının, kanunlarının ve parasının kontrolünü tekrar eline almış olacak; referandum sonuçlarının gereğini yerine getirmiş olacak; iş ve toplumsal refah alanını teminat altına almış olacaktır.

Öte yandan, referandumun hemen ardından May Hükümeti tarafından yönetsel birimlerin birleştirilmesi, BK'nın AB'den uzaklaşıp içeriye odaklanmasını göstermesi açısından önemlidir. 2016'nın Temmuz ayında köklü bir değişiklik ile İşletmeler, Yenilik ve Beceriler Departmanı (Department for Business, Innovation and Skills – BIS) ile Enerji ve İklim Değişikliği Departmanı (Department of Energy and Climate Change – DECC) birleştirilerek her ikisinin yerini İşletme, Enerji ve Sanayi Stratejisi Departmanı (Department for Business, Energy and Industrial Strategy - BEIS) almıştır. BEIS; işletmeler, sanayi stratejisi, bilim, araştırma ve yenilik, enerji ve çevreyle dost büyüme, iklim değişikliği gibi konulardan sorumlu devlet birimi olup, takip eden iki yıllık dönem için (2017-2018) önceliklerini şu şekilde sıralamıştır⁸⁹:

1. İddialı bir sanayi stratejisi geliştirmek,
2. Yatırım fırsatlarını çoğaltmak ve BK çıkarlarını korumak,
3. Piyasalarda rekabeti ve sorumlu işletme uygulamalarını teşvik etmek,
4. BK'nın güvenilir, düşük maliyetli ve temiz enerji sistemine sahip olmasını sağlamak,
5. Esnek, yenilikçi ve işbirlikçi bir yönetsel birim olmak.

3.2.3. Tarihi Mektup ve Çekilme Sürecinde Gelinek Nokta

Theresa May, 29 Mart 2017 tarihinde AB Konseyi Başkanı Donald Tusk'a hitaben kaleme aldığı tarihi mektup⁹⁰ ile Lizbon Antlaşması'nın 50. maddesinin yürürlüğe konulması yolundaki taleplerini resmen bildirmiştir. Böylelikle Brexit müzakerelerinin başlatılması için elzem olan koşullardan biri sağlanmıştır. Bir diğer koşul ise, hatırlanacağı üzere bildirim takiben iki yılın geçmesidir. 29 Mart 2019 tarihi May'in bildirimini takip eden iki yıllık sürenin bitimine işaret etmektedir. Bununla birlikte, söz konusu tarihte BK'nın üyelikten çekilmesi resmen gerçekleşmemiştir.

⁸⁸ Brexit White Paper, <https://www.conservatives.com/sharethefacts/2018/07/the-brexit-white-paper> (erişim tarihi: 15.05.2019)

⁸⁹ Department for Business, Energy and Industrial Strategy, (<https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-business-energy-and-industrial-strategy/about#our-priorities>) (erişim tarihi: 16.05.2019).

⁹⁰ Prime Minister's Letter to European Council President Donald Tusk, 29 March 2017. https://www.consilium.europa.eu/media/24079/070329_uk_letter_tusk_art50.pdf (erişim tarihi:04.04.2019)

Donald Tusk, Theresa May'in 29 Mart 2017 tarihli mektubuna cevaben 31 Mart 2017 tarihinde AB için müzakerelerde önem arz eden konuları dört başlıkta toplamıştır. Bunlar⁹¹;

1. Birleşik Krallık'da yaşayan AB vatandaşlarının haklarının tam olarak korunması ve ayrımcılığa maruz kalmamaları,
2. Brexit'in ardından AB kanunlarının Birleşik Krallık'da uygulanmayacağından dolayı AB'li işletmeler için yasal boşlukların oluşmaması,
3. Birleşik Krallık'ın AB'ye yönelik tüm taahhütlerini yerine getirmesinin teminat altına alınması,
4. Kuzey İrlanda ve İrlanda arasındaki muhtemel sorunlara esnek ve yaratıcı çözümler geliştirilmesidir.

AB cephesinden net bir tavır ortaya konmaktadır. Avrupa Birliği'nin, müzakerelere biran evvel başlanması talebi karşısında Donald Tusk, "Müzakerelerin ne zaman başlayacağını değil ama ne zaman biteceğini biliyoruz." diyerek kamuoyuna net bir mesaj vermiştir⁹². Ancak, iki yıllık süre çoktan tamamlanmış olmakla birlikte, üyelikten çekilme bu çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla henüz gerçekleşmiş değildir. Bunun nedenini, Theresa May liderliğindeki Muhafazakar Parti'nin Parlamentodaki sandalye sayısının azalmış olmasında aramak gerekir. Nitekim, BK adına Başbakan May ile AB adına Baş Müzakereci Michel Barnier'in uzlaştığı çekilme anlaşması, BK Parlamentosu'nda üç kez reddedilmiştir.

Gelinen noktada, Avrupa Konseyi ve BK 11 Nisan 2019 tarihinde aldıkları bir karar çerçevesinde Avrupa Birliği Antlaşması'nın 50. maddesi uyarınca iki yıla yayılması öngörülen çekilme sürecinin, 31 Ekim 2019 tarihine kadar uzatılması konusunda uzlaşmışlardır. Söz konusu karar uyarınca taraflar iki koşulda mutabık kalmışlardır: (1) BK'nın, Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılmaması durumunda ve Çekilme Anlaşmasının 22 Mayıs 2019 tarihine kadar ratifikasyonun sağlanmaması halinde yukarıdaki karar hükmünü yitirecek ve üyelikten çekilme 1 Haziran 2019 tarihi itibarıyla gerçekleşecektir. (2) BK'nın 31 Ekim 2019 tarihine kadar her hangi bir tarihte Çekilme Anlaşmasını ratifikasyondan geçirmesi halinde, üyelikten çekilme ratifikasyonu takip eden ayın ilk günü gerçekleşecektir⁹³.

⁹¹ AB Brexit Müzakerelerinde Önceliklerini Açıkladı, (http://www.ntv.com.tr/dunya/ab-brexit-muzakerelerinde-önceliklerini-acikladi_5P6sXjIVEWrmsPStRInsg?_ref=infinite), (erişim tarihi, 4 Nisan 2017)

⁹² AB'den İngiltere'deki Seçimler Sonrası Brexit Açıklaması, (<http://www.ntv.com.tr/dunya/abden-Birleşik-Krallıkdeki-secimler-sonrasi-brexit-aciklamasi,pyaWBNUzmEKUJ1s-vmyaVQ>) (erişim tarihi: 10 Haziran 2017)

⁹³ Governance of the Energy Union, (<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/governance-energy-union>) (Erişim Tarihi: 25.04.2019)

3.3. Birleşik Krallık'ın Enerji Piyasası Göstergeleri

Birleşik Krallık'ın enerji göstergeleri Tablo 3.1'de verilmiştir. Buna göre; 2016 yılı itibarıyla BK'nın gayri safi yurtiçi enerji tüketimi tüm yakıtlar toplamı 189,44 milyon ton, üretimi ise 119,75 milyon tondur (tüm yakıtlar toplamı). Petrol ve türevleri gerek BK'nın enerji tüketimindeki (71,40 mtoe), gerek ise üretimindeki(49,02mtoe) en büyük payı oluşturmaktadır. Petrol ve türevlerini ikinci sırada üretim (35,96mtoe) ve tüketimde (69,55mtoe) doğalgaz takip etmektedir.

BK, 2000 sonrasında net enerji ihracatçısı konumundan net enerji ithalatçısı konumuna geçmiştir. 2016 yılı itibarıyla 67,82 milyon ton net ithalat yapmıştır (tüm yakıtlar toplamı). 32,34 milyon ton ile doğal gaz BK'nın enerji ithalatında başı çekerken, petrol ve türevleri ikinci sıraya yerleşmiştir (25,09 mtoe). BK'nın ithalat bağımlılığı kademeli olarak artarak 2016 yılı itibarıyla % 35,3'e ulaşmıştır.

2016 yılı itibarıyla enerji yoğunluğu 91,1 (toe/M€'10) olarak gerçekleşmiştir. Brüt nihai enerji içerisinde yenilenebilir kaynakların oranı (havacılığı içeren genel rezervler) kademeli olarak artarak 2016 yılında % 9,3'e ulaşmıştır. Öte yandan, 1995 yılında 584,02 milyon ton olan karbondioksit emisyon hacmi kademeli olarak azalarak 2016 yılında 428,92 milyon tona, benzer şekilde sera gazı emisyon hacmi de 1995 yılında 769,63 milyon ton olan değerinden sistematik bir düşüşle 2016 yılında 516,80 milyon tona gerilemiştir.

Tablo 3.1. Birleşik Krallık'ın Enerji Göstergeleri (aksi belirtilmedikçe mtoe)⁹⁴

YILLAR	1995	2000	2005	2010	2015	2016
GAYRİSAFİ YURTIÇİ TÜKETİM						
TÜM YAKITLAR	222,25	230,56	234,17	212,78	191,90	189,44
Katı Yakıtlar	47,18	36,52	37,91	30,92	23,83	11,76
Antrasit (Sert Kömür)	47,09	36,60	37,48	31,33	23,09	11,01
Petrol ve Türevleri	83,61	81,03	84,46	72,98	70,58	71,40
Ham Petrol ve Likit Doğalgaz (NGL)	91,60	87,15	87,23	73,86	60,60	58,46
Gazlar	65,12	87,40	85,47	84,82	61,78	69,55
Doğalgaz	65,12	87,40	85,47	84,82	61,78	69,55
Nükleer	22,95	21,94	21,05	16,03	18,15	18,50
Yenilenebilir	1,84	2,26	3,91	7,35	14,76	15,36

⁹⁴ European Commission, 2018, s. 230-231.

Elektrik	1,40	1,22	0,72	0,23	1,80	1,51
Atıklar ve Yenilenemezler	0,16	0,19	0,66	0,46	1,01	1,35
ÜRETİM						
TÜM YAKITLAR	256,46	268,55	204,60	147,15	117,89	119,75
Katı Yakıtlar	32,07	18,66	12,07	10,84	5,12	2,50
Antrasit (Sert Kömür)	32,07	18,66	12,07	10,84	5,12	2,50
Petrol ve Türevleri	135,72	127,94	87,94	64,26	46,73	49,02
Ham Petrol ve Likit Doğalgaz (NGL)	134,40	127,81	87,62	64,26	46,71	49,02
Gazlar	63,72	97,55	79,40	49,79	35,04	35,96
Doğalgaz	63,72	97,55	79,40	49,79	35,04	35,96
Nükleer	22,95	21,94	21,05	16,03	18,15	18,50
Yenilenebilir	1,84	2,26	3,49	5,78	11,85	12,43
Atıklar ve Yenilenemezler	0,16	0,19	0,66	0,46	1,01	1,35
NET İTHALAT						
TÜM YAKITLAR	-36,83	-39,22	31,61	62,43	72,58	67,82
Katı Yakıtlar	10,48	14,45	27,24	16,06	14,56	5,98
Antrasit (Sert Kömür)	10,26	14,43	26,71	16,33	13,87	5,14
Petrol ve Türevleri	-49,35	-45,58	-2,74	10,68	26,86	25,09
Ham Petrol ve Likit Doğalgaz (NGL)	-43,68	-41,82	-0,19	9,39	13,89	9,46
Gazlar	0,64	-9,31	5,97	33,90	26,47	32,34
Doğalgaz	0,64	-9,31	5,97	33,90	26,47	32,34
Yenilenebilir			0,42	1,57	2,89	2,91
Elektrik	1,40	1,22	0,72	0,23	1,80	1,51
İTHALAT BAĞIMLILIĞI (%)						
TÜM YAKITLAR	%-16,4	%-16,9	% 13,4	%29,0	%37,3	%35,3
Katı Yakıtlar	%22,2	%39,6	%71,9	% 51,9	%61,1	%50,8
Antrasit (Sert Kömür)	%21,8	%39,4	%71,3	%52,1	%60,0	%46,7
Petrol Yakıtları	% -57,4	%-54,9	%-3,2	%14,1	%36,7	%33,9
Ham Petrol ve Likit Doğalgaz	% -47,7	%-48,0	%-0,2	%12,7	%22,9	%16,2

(NGL)						
Doğalgaz	% 1,0	%-10,7	%7,0	%40,0	%42,8	%46,5
ANA ENERJİ GÖSTERGELERİ						
Enerji Yoğunluğu (toe/M€'10)	165,5	145,9	129,3	115,5	94,0	91,1
GAYRİ SAFİ NİHAİ ENERJİ İÇİNDE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI (%)						
Havacılığı İçeren Genel Rezervler			%1,3	%3,7	%8,5	%9,3
GAZ EMİSYONLARI (mtoe CO₂)						
CO ₂ Emisyonları**	584,02	593,97	601,70	540,61	452,67	428,92
Sera Gazı Emisyonları**	769,63	743,41	728,14	643,71	541,39	516,80

** Uluslararası havacılık dahil, uluslararası deniz taşımacılığı hariç olmak üzere LULUCF değerleri içermeyen, dolaylı CO₂ değerlerini içeren emisyonlar.

3.4. Üyelikten Çekilme Ya da Üyelikte Kalma Alternatifleri

Başbakan May, seçmenlere verilen sözün tutulması ve onların iradelerinin yok sayılmaması adına, 50. maddenin gereklerini yerine getirmek üzere üyelikten çekilme anlaşmasını müzakere etmiş, ancak mutabakata varılan Çekilme Anlaşmasını Parlamentodan geçirmeyi başaramamıştır. May, Brexit sürecinde zaman ve muhalefet karşısında avantaj kazanmaya çalışırken, kamuoyunda çekilmenin anlaşmalı mı yoksa anlaşmasız mı olacağına; eğer anlaşmalı olacaksa, anlaşma zemininin hangi çerçevede olacağına dair sayısız yorum yapılmaya, öngörüler oluşturulmaya başlanmıştır. Anlaşmalı ya da anlaşmasız Brexit seçeneklerinin yanı sıra Brexit'in iptali de konuşulan seçenekler arasındadır. Bugüne kadar değişik taraflarca dile getirilen seçenekler aşağıda özetlenmiştir.

3.4.1. Anlaşmalı / Anlaşmasız Brexit

Üyelikten çekilmenin anlaşmalı ya da anlaşmasız olmasına, BK'nın IEM'e erişiminin bulunup bulunmamasına bağlı olarak Brexit süreci değişik adlarla anılmaktadır. Eğer BK'nın AB üyeliği bir çekilme anlaşması eşliğinde sona erdirilirse, buna "Yumuşak Brexit" (Soft Brexit) ya da "Anlaşmalı Çekilme" denilmektedir. Buna karşın, BK'nın AB üyeliği çekilme anlaşması olmadan sona erdirilirse, bu duruma "Sert Brexit" (Hard Brexit) ya da "Anlaşmasız Çekilme" adı verilmektedir. Öte yandan, bir anlaşmaya dayanmakla birlikte, yapılan anlaşmanın sonucu olarak BK'nın IEM'e erişimi sağlanmazsa buna "Gri Brexit" (Grey Brexit) denilmektedir. Bunlardan sert Brexit, BK'nın tüm bölgesel işbirliği programlarından çıkarılması sonucunu doğuracaktır.

3.4.2. Alternatif Modeller

Üyelikten anlaşmalı çıkış (soft Brexit) durumunda, taraflar arasındaki ticaretin kurallarını belirleyecek modeller mevcut örnekler üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda; Norveç, İsviçre, Kanada ve Türkiye modellerinden söz etmek mümkündür⁹⁵:

- **Norveç Modeli (Avrupa Ekonomik Alanı):** Avrupa Ekonomik Alanı (European Economic Area - EEA) AB üyesi devletleri, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç'i kapsamaktadır. Bu devletler tek pazar kurallarına uymak durumundadır. Ancak, AB üyesi olmayan AEA ülkelerinin parasal birlik, ortak güvenlik ve savunma politikası ile adalet ve içişleri politikalarına katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır. AB ile gümrük birliği içerisinde olmadıkları için kendi tarifelerini belirleyebilmekte ve üçüncü ülkeler ile serbest ticaret antlaşması imzalayabilmektedir. AEA ülkeleri tek pazara erişim için AB bölgesel kalkınma fonlarına ve katıldıkları AB programlarına katkıda bulunmak durumundadır.
- **İsviçre Modeli (AB ile İkili Anlaşmalar):** 1960'dan bu yana Avrupa Serbest Ticaret Alanı'na (European Free Trade Association - EFTA) dahil olan İsviçre AB ile ilişkilerini ikili anlaşmalar çerçevesinde sürdürmektedir. AB hukukuna tamamen uyum sağlamakla yükümlü olmamakla birlikte, İsviçre'nin AB ile ilişkilerini sürdürdüğü ve serbest dolaşımın geçerli olduğu alanlarda müktesebatı üstlenme zorunluluğu bulunmaktadır. AB bütçesine belirli bir oranda katkı sağlamakta, kişilerin serbest dolaşımına müteakabiliyet ilkesi çerçevesinde izin vermektedir.
- **Kanada Modeli (Serbest Ticaret Anlaşması):** 2009 yılından bu yana Kanada ile AB arasında kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması (Comprehensive Economic and Trade Agreement - CETA) imzalanması için görüşmeler devam etmektedir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi halinde, bir grup gıda ürünü ve hizmetler hariç olmak üzere, mal ticaretinde uygulanan gümrük vergilerinin büyük bir bölümü kaldırılacaktır.
- **Türkiye Modeli (Gümrük Birliği):** 1 Ocak 1996 tarihinde resmen yürürlüğe giren gümrük birliği kapsamında, taraflar arasındaki mal ticaretinde tarifeler ve eş etkili tedbirler kaldırılmış; Türkiye'ye ortak gümrük tarifesine (OGT) uyum yükümlülüğü getirilmiştir. Türkiye, karar alma mekanizmasında yer almamakla birlikte rekabet politikası, tüketicinin korunması gibi, OGT dışında kalan başkaca alanlarda da var olan düzenlemelere uyum sağlamak durumundadır. Türkiye modeli mevcut haliyle hizmet ticaretini kapsamamaktadır; ancak gümrük birliğinin hizmetler sektörünü de içerecek şekilde genişletilmesi gündemdedir.

⁹⁵ Mehter Aykın (2017), s. 235-237.

Üyelikten anlaşmasız çekilme (hard Brexit) durumunda ise, taraflar arasındaki ticaret tamamen Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization – WTO) kurallarına dayandırılacaktır. Bu model şöyle özetlenebilir⁹⁶:

- **Üçüncü Ülke Modeli (Dünya Ticaret Örgütü Kuralları):** BK ile AB arasında herhangi bir anlaşma imzalanmaması durumunda ya da çekilme anlaşmasının Parlamenteler tarafından reddedilmesi halinde, taraflar arasındaki ticari ilişkiler WTO kuralları çerçevesinde düzenlenecektir. Bu model, AB'nin özel bir ticaret anlaşması imzalamadığı bütün üçüncü ülkeler ile aynı hak ve avantajları sağlamakta; tarafların mevcut durumda sahip oldukları tüm avantajları ortadan kaldırmaktadır. Üyelikten anlaşmasız çekilme ya da WTO kurallarının taraflar arasındaki ticarete uygulanacak norm olması son zamanlarda en çok dile getirilen seçeneklerden biri gibi durmaktadır.

Sadece enerji özelinde geçerli bir diğer işbirliği modeli ise Enerji Birliğidir. Enerji Birliği'nin model olmaktan çok girişim şeklinde tanımlanması daha doğru olacaktır.

- **Enerji Birliği (Energy Union):** Bu sadece enerji özelinde, bölgesel işbirliğine dayalı bir girişimdir. 2015 yılında Junker Komisyonu'nun öncülüğünde başlatılmış bir bölgesel enerji işbirliği girişimidir. Enerji Birliği girişiminin başlıca amacı enerji arz güvenliğini sağlamak, enerji alanında rekabeti ve sürdürülebilirliği tesis etmektir. Bu amaç doğrultusunda Enerji Birliği'nin odaklandığı beş boyut oluşturulmuştur. Bunlar; (1) enerji arz güvenliği, dayanışma ve güven, (2) tamamen entegre Avrupa enerji piyasası, (3) talebin moderasyonuna katkıda bulunan enerji etkinliği, (4) ekonominin karbondan arındırılması, (5) araştırma, yenilik ve rekabetçiliktir. Esasında Enerji Birliği, BM'nin 2030 kalkınma hedeflerinin enerji ve çevre başlıklarına odaklanılmasını sağlayan bir işbirliği platformudur.

3.4.3. Brexit'in İptali

İkinci bir referanduma giderek Brexit'in iptali çok fazla ihtimal verilmeyen ancak hukuken mümkün olan bir seçenektir. Adalet Divanı'nın aldığı bir karar, BK'ya 50. maddenin Brexit bağlamında yürütülmesini tek yanlı durdurma ve iptal etme olanağı sunmaktadır⁹⁷. BK Parlamentosu'nun web sayfasında Brexit'in iptali yönündeki dilekçeye imza atan kişi sayısı 6 milyona yaklaşmıştır. BK'da 100 bini aşan dilekçe Parlamentelerce görüşülmek durumundadır. Yeni bir referandumun yapılması talepli dilekçeye 120 bin imza toplanmıştır. Öte yandan, Brexit için öngörülen tarihte (29 Mart 2019) ister anlaşmalı, ister anlaşmasız olsun

⁹⁶ Mehter Aykın (2017), s. 235-237.

⁹⁷ AB'den Brexit Seçenekleri, (<https://www.cnnturk.com/dunya/abden-brexite-secenekleri>) (erişim tarihi: 16.05.2016).

üyelikten çekilmenin kati suretle gerçekleştirilmesi yönündeki dilekçeye imza atan kişi sayısı ise 140 000'e ulaşmıştır.

Parlamenteler Theresa May'in çekilme planını onaylarsa, Brexit 22 Mayıs 2019 tarihi itibarıyla anlaşmalı olarak gerçekleşecektir⁹⁸. Ancak, bilindiği üzere, Başbakan May'in çekilme planı Parlamento'da üç kez reddedilmiştir⁹⁹. Yeni bir referanduma gidilmemesi ya da BK'nın tek taraflı Brexit'in yürürlüğünün iptali seçeneğine başvurmaması halinde süreç anlaşmasız çekilme ile sonuçlanacak gibi görünmektedir.

3.5. Brexit'in Enerji Alanında Olası Yansımaları

Genel kanaat, BK'nın üyelikten çekilmesinin AB enerji politikasında radikal değişikliklere sebebiyet vermeyeceği yönündedir. 2030 sera gazı emisyonu hedefleri ile 2020 yenilenebilir enerji hedeflerine dair yükümlülüklerin 27 üye arasında yeniden dağılımı bağlamında küçük ayarlamalar yapılması gündeme gelebilecektir. Rekabet avantajı sağlamak adına BK'nın enerji vergileri, ile çevre standartlarını düşürmesi beklenmemektedir. Bununla birlikte, üzerinde detaylı bir şekilde durulması ve çalışılması gereken konular mevcuttur.

Bu araştırma kapsamında sırası ile; (1) BK'nın IEM'e erişimi, (2) BK'nın düzenleyici ve denetleyici kurumlara katılımı, (3) BK'nın enerji ve iklim hedeflerini sahiplenmeye devam etmesi konularında alternatif işbirliği / entegrasyon modelleri üzerinden durum tespiti yapılmaya çalışılacaktır. Beş ayrı işbirliği / entegrasyon modeli öngörülmüştür. Bunlar; AB üyesi ülke (örneğin Fransa), EEA üyesi ülke (örneğin Norveç), Enerji Birliği üyesi ülke (örneğin Ukrayna), ikili anlaşma yapan ülke (örneğin İsviçre), WTO üyesi ülke (örneğin Fas) olarak tanımlanmıştır.

3.5.1. İç Enerji Piyasasına Erişim

BK'nın AB enerji piyasasındaki (IEM) rolü kritiktir. AB-27'den ve EEA üye ülkelerinden enerji ithal etmekte, aynı zamanda AB ile İrlanda, AB ile Norveç arasındaki transit noktasını oluşturmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi tüm enerji bileşenleri içerisinde en çok ticareti yapılan madde doğal gazdır. BK'nın doğal gaz açığı (net ithalat) 32,34 milyon tondur (bkz. Tablo 3.1). WTO üyesi sıfatıyla BK, AB-27'den ve diğer tüm WTO üyelerinden tarifersiz ticaret yapmaya devam edecektir. Gaz ve elektrik interkonektörlerinin üçüncü ülkelere

⁹⁸ Brexit: Petition to revoke Article 50 to be debated next week, (<https://www.bbc.com/news/uk-47711206>) (erişim tarihi: 16.05.2016).

⁹⁹ İngiliz Parlamentosu Brexit Anlaşmasını Üçüncü Kez Reddetti, (<https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/03/29/ingiliz-parlamentosu-brexit-anlasmasini-ucuncu-kez-reddetti>) (erişim tarihi: 16.05.2019)

kullanımı kuralları konusunda AB esnek davranmaktadır. Karşılıklı çıkarlar çerçevesinde AB ile BK'nın enerji takasını sürdürmeye yönelik düzenlemelere yönelmesi beklenmektedir.

Enerji piyasası basit bir mal ticaretinin çok ötesinde, birçok enerji türünün üretimini, ticaretini ve sevkiyatını içeren karmaşık bir hizmet piyasasıdır. AB kurum ve organları enerji piyasalarında etkinlik sağlayacak bir dizi düzenleme ile iç enerji piyasasını bütünleştirmiş ve uluslar üstü kurumlar ile düzenleme ve denetleme yoluna gitmiştir. Önemli olan BK'nın üyelikten çekilmesi halinde, düzenlemeye tabi ve denetlenen söz konusu iç enerji piyasasında kalıp kalmayacağıdır. İç enerji piyasasından da ayrılması halinde taraflar arasında hangi kuralların işletileceği en önemli müzakere konularından bir tanesidir.

Tablo 3.2'de alternatif modeller kapsamında, BK'nın IEM'de tarifersiz enerji ticaretinde bulunup bulunmayacağı gösterilmektedir. Buna göre; ister üye olarak kalsın, ister anlaşmalı çekilme yolunu seçsin, ister ise anlaşmasız ayrılarak WTO normlarına tabi olsun var olan koşullar altında sonuç değişmeyecektir. Üyelikten çekilme halinde BK ve AB-27 karşılıklı enerji ticaretini tarifersiz olarak yapabileceklerdir.

Gerek iletim, gerek ise yatırımlar bağlamında elektrik sistemlerinde ortaklaşa optimizasyonun sağlandığı iç enerji pazarından her iki taraf da kazanım sağlamaktadır. BK'nın üyelikle birlikte IEM'den de çekilmesi bu kazanımları azaltıcı etkilerde bulunacaktır. Avrupa Parlamentosu'na göre¹⁰⁰, olumsuz etkilerin taraflar arasındaki dağılımı asimetrik olacak, BK AB-27'ye kıyasla daha fazla olumsuz etkilenecektir. Çünkü iç pazarındaki kesintileri karşılamak üzere AB desteğini alamazsa, sistem yeterliliğini sağlamak üzere kapasite artırımı kaynaklı maliyetleri artacaktır. Dahası, BK'da azalan rekabet ve likidite dolayısı ile elektrik toptan fiyatı artacaktır. BK'nın kapasite artırımı kararı karşısında, AB-27'nin iletim ve yatırım kararlarını etkilemesinin önüne geçecek şekilde bir tutum takınması halinde oluşabilecek etkiler AB cephesinde minimize edilecektir.

Tablo 3.2'de aynı zamanda BK'nın iletim optimizasyonu bağlamında alternatif modeller karşısında durumu gösterilmektedir. Buna göre; üyelerin büyük ölçüde faydalandığı optimizasyondan anlaşmasız çekilme halinde WTO üyesi sıfatıyla faydalanması mümkündür. Buna karşın, Enerji Birliği ya da başkaca ikili anlaşma çerçevesinde durum ancak anlaşma hükümleri ile netlik kazanacak bir konudur. Öte yandan, BK enerji vergi sistemi uygulamalarında AB'nin minimum enerji vergi kurallarına tabi olmadığı için üyelikten çekilmenin BK'nın enerji vergileri üzerinde doğrudan bir etkisi olmayacaktır¹⁰¹.

¹⁰⁰European Parliament (2017), The Impact of Brexit on the EU Energy System, ITRE Briefing Note, s. 2.

¹⁰¹ European Parliament (2017), s. 3.

Tablo 3.2. Alternatif Modeller Kapsamında BK'nın Tarifersiz Enerji Ticareti ve İletim Optimizasyonu¹⁰²

	Tarifersiz Enerji Ticareti	İletim Optimizasyonu
AB Üyesi Ülke	Evet	Evet
EEA üyesi ülke	Evet	Evet
Enerji Birliği üyesi ülke	Evet	Vaka bazlı
İkili anlaşma yapan ülke	Evet	Vakabazlı
WTO üyesi ülke	Evet	Hayır

3.5.2. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlara Katılım

Bağlayıcı kuralların bulunduğu AB enerji piyasalarının düzenlenmesi ve denetlenmesi için bir dizi kurum oluşturulmuştur. ACER (Agency for Cooperation of Energy Regulators)¹⁰³, ENTSO-E (European Networks for Transmission System Operators for Electricity)¹⁰⁴, ENTSOG (European Networks for Transmission System Operators for Gas)¹⁰⁵, CEER (Council of European Energy Regulators)¹⁰⁶ bunlara örnek olarak verilebilir. Söz konusu düzenleyici ve denetleyici kurumlarda temsil edilmeden ya da uluslararası sistemin gereklerini yerine getirilmeden, iç enerji pazarına katılım mümkün görünmemektedir. Üyelikten çekildikten sonra BK'nın ENTSO-E ve ENTSOG'daki temsilcilerinin statüsü değişecektir. BK temsilcileri, gözlemci statüsüyle bu kurumlara katılmaya devam etmekle birlikte, piyasaların tasarımı üzerine yapılan kritik görüşmelerde oy hakkı bulunmayacaktır. Avrupa Parlamentosu'na göre;¹⁰⁷ BK'nın çekilmesinin düzenleyici ve denetleyici kurumlardaki oy dağılımı ya da kurumların işleyişi üzerinde bir etkisi olmayacaktır. Ancak, BK'nın IEM'de kalma seçeneğini tercih etmesi halinde hiçbir şekilde etki edemeyeceği kararlara uymak durumunda kalacaktır.

Tablo 3.3'de alternatif modeller kapsamında, BK'nın düzenleyici ve denetleyici kurumlara katılımı gösterilmektedir. BK'nın üyelikten anlaşmasız bir şekilde çekilmesi halinde WTO kuralları uygulanacaktır. Buna göre; ACER'a ortak üyelik teorik olarak mümkün olmakla birlikte bunun için AB ile anlaşma yapması gerekmektedir. BK'nın EFTA'ya yeniden katılımı durumunda, CEER'e ortak üyeliği gerçekleşecektir. BK'nın gerek ENTSO-E'ye gerek ise ENTSOG'a üyeliği, tıpkı AB-27'ye uygulandığı gibi mümkün olmakla birlikte, bunun gerçekleşebilmesi için AB ile anlaşma yapması gerekmektedir. Dolayısıyla ile, çekilme anlaşmasının müzakere edilmiş olması yetmemekte, üzerinde uzlaşılan çerçeve anlaşma başkaca anlaşmalarla tamamlanmak durumundadır.

¹⁰² European Parliament (2017), s. 3.

¹⁰³ Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı.

¹⁰⁴ Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı.

¹⁰⁵ Avrupa Gaz İletim Sistemi Operatörleri Ağı.

¹⁰⁶ Avrupa Enerji Düzenleyicileri Konseyi.

¹⁰⁷ European Parliament (2017), s. 4.

Tablo 3.3. Alternatif Modeller Kapsamında BK'nın Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlara Katılımı¹⁰⁸

	ACER	CEER	ENTSO-E	ENTSOG
AB Üyesi Ülke	Üyelik mümkün	Üyelik mümkün	Üyelik mümkün	Üyelik mümkün
EEA üyesi ülke	Ortak üyelik teorik olarak mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *	Üyelik mümkün	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *
Enerji Birliği üyesi ülke	Ortak üyelik teorik olarak mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *	Ortak üyelik mümkün **	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *
İkili anlaşma yapan ülke	Ortak üyelik teorik olarak mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *	Ortak üyelik mümkün **	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *
WTO üyesi ülke	Ortak üyelik teorik olarak mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *	Ortak üyelik mümkün **	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli	Üyelik mümkün, ancak AB ile anlaşma gerekli *

* AB tarafından hiçbir ülke ile böyle bir anlaşma yapılmamıştır;

** Mevcut koşullar altında, bu durum ancak BK'nın EFTA'ya yeniden katılımı durumunda mümkün olacaktır.

3.5.3. Enerji ve İklim Hedeflerini Sahiplenme

Eğer BK, IEM'e erişimin ön koşulu olarak, AB'nin enerji ve iklim hedeflerini sürdürmeyi kabul ederse, yeni Enerji Birliği'nin yönetişimine katılması talep edilecektir. Bir başka ifade ile, BK yenilenebilir enerji, enerji etkinliği, enerji altyapısı ve sera gazı emisyonu gibi konularda 2030 hedeflerini tutturduğunu göstermek durumunda kalacaktır. Enerji Birliği'ne dahil olması durumunda bu kez AB, BK'ya hedeflerin tutturulması ve sürdürülmesi bağlamında rehberlik yapacaktır.

BK'nın enerji ve iklim hedeflerine taraf olmaması halinde, AB daha önceden tanımlanmış üye devletler arasında paylaşmış bulunduğu enerji ve iklim hedeflerini Brexit sonrasında nasıl gerçekleştireceğine dair bir karar almak durumunda kalacaktır. Avrupa Parlamentosu, 2020 yenilenebilir enerji ve 2030 emisyon hedefleri kapsamında üç senaryo tanımlamaktadır. Buna göre¹⁰⁹;

¹⁰⁸ European Parliament (2017), s. 5.

¹⁰⁹ European Parliament (2017), s. 5-6.

1. Üye devletler ulusal hedeflerini değiştirmezlerse, bir eksik üye ile 27 üye devletin kendi hedeflerini tutturması durumunda bile başlangıçta planlanan AB hedeflerinden şaşma meydana gelir. Bu durumda, AB'nin toplulaştırılmış 2020 yenilenebilir enerji hedefi, 2030 emisyon hedefine kıyasla karşılanması daha iddialı bir hedef halini alır.
2. Üye devletler ulusal hedeflerini revize ederlerse, eksilen bir üyeye rağmen AB-28 için tanımlı hedefler karşılanır. Bu durumda üye devletlerin 2020 yenilenebilir enerji hedefleri ile 2030 emisyon hedefleri bir bütün olarak karşılanması çok iddialı hedeflere dönüşür.
3. Üye devletler kendi hedeflerini taktik olarak revize ederlerse, yüzdesel dilim olarak AB-27 hedefleri, AB-28 için tanımlanan başlangıç hedefler ile örtüşür. Bu şu şeklide sağlanabilir: Her bir üye devlet yenilenebilir enerji payının artırılması bağlamında aynı çabayı gösterir ancak emisyon hacminin düşürülmesi bağlamında daha fazla çaba sarf eder.

Son iki seçenek hiç kuşkusuz üye devletlerin yükümlölüklerini bir şekilde etkileyecektir. Enerji etkinliği hedefi, referans alınan yıl verilerine kıyasla üye devletler tarafından belirli bir yüzde cinsinden indirimle gidilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısı ile, her bir üye devletin referans yılda sahip olduğu değer üzerinden taahhüt ettiği yüzdesel indirimi tam olarak geręekleřtirmesi talep edilmesi doğru bir yaklaşım gibi görölmektedir. Böylelikle, AB çapında tanımlanmış enerji etkinliği hedeflerinin karşılanmasında üye devletlerin katkısında Brexit kaynaklı herhangi bir değişiklik olmayacaktır. BK hedeflerinin, AB ortalamasına yakın olduğu göz önünde bulundurulduğunda, AB hedeflerine veya üye devletlerin kendi hedeflerine ulaşılması zor görünmemektedir.

SONUÇ

Günümüz koşullarında, enerji temini büyük ölçüde tükenbilir (yenilenemez) enerji kaynakları arasında yer alan petrol ve türevlerinden (%33) sağlanmaktadır. Petrol ve türevleri enerji gerektiren hemen her sektörde doğrudan ve dolaylı olarak en fazla kullanılan yakıt türü olmaktadır. Petrol kaynaklarının bir yandan tükenbilir kategoride bulunması, diğer yandan sebep olduğu karbondioksit emisyonunun yüksek olması nedeni ile, yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanılması, bütün dünya devletlerinin üzerinde çalışması gereken en önemli konuların başında gelmektedir.

Enerji üretiminde en fazla kullanılan petrol kaynakları, ne yazık ki, her devletin sınırları içerisinde olmamakta veya yeterli bulunmamaktadır. Bu nedenle enerji kaynaklarına erişim ve enerji temini günümüzde acımasız bir şekilde sürmekte, bir çok savaş ve çatışmaların kaynağını oluşturmaktadır. Enerji güç demektir. Enerji üretimi veya temininde başarılı olan ülkelerin çoğunluğu, güçlü sanayileşmiş, refah düzeyi artmış ve dünya üzerinde birçok konuda söz sahibi olmuşlardır.

Gerek enerji arzı, gerek ise enerji talebi konusunda lider olan Çin 2016 itibarıyla en yüksek CO₂ emisyon hacmine sahip olan bir ülke konumundadır. Son 20 yılda üretim açısından büyük bir ivme yakalayan Çin'in, artan üretiminin en büyük girdisi olan enerjideki talep artışıyla ortaya çıkan CO₂ emisyon değerlerinin 3 kat artış gösterdiği izlenmektedir (örneğin: 1995 yılı değerleri 2951 milyon ton iken, 2016 değerleri 9184 milyon tona ulaşmıştır). Buna karşılık Kyoto Protokolü'nü kabul eden ve yenilenebilir enerji yatırımlarını artıran AB'de, CO₂ emisyonunun kayda değer bir azalış göstermesi (1995 yılı değerleri 4012 milyon ton iken, 2016 değerleri 3472 milyon tondur), dünyanın gelecekteki enerji arz ve talebi de göz önüne alındığında, daha iyi düşünülmüş doğru politikaların ve kuralların, herkes için ne kadar gerekli olduğuna işaret etmektedir.

28 üye devletten oluşan AB'nin son 20 yıllık dönem içerisinde enerji üretimi mütemadiyen azalmaktadır. 1995 yılı itibarıyla 967 milyon ton olan AB'nin toplam enerji üretimi, 2016 yılına gelindiğinde 759 milyon tona gerilediği görülmektedir. Enerjiye olan ihtiyaç artış eğilimindeyken, enerji üretiminin azalması sürdürülebilir enerji politikalarının sıkıntıya girmesine neden olmaktadır. Bu durumun AB'nin enerji politikalarında güncellemeler yapması ve yeni arayışlara girmesine yol açtığı görülmektedir. AB ürettiğinden daha fazlasını tüketmektedir; bir diğer ifade ile, enerji konusunda kendi kendine yetemez bir hale gelmiştir. Bu nedenle, yenilenebilir enerji konusu AB'nin 2020 hedeflerinde oldukça önemli bir yer almaktadır.

Nüfusun, teknolojinin ve sanayileşmenin artışı ve günümüzdeki yaşam koşullarının insanları enerjiye giderek daha fazla bağımlı bir hale getirmesi nedeni ile enerjiye olan talep günden güne artmakta, buna bağlı olarak yenilenemez enerji kaynaklarına yeterince ulaşamayan bir çok ülke tarafından temiz (yenilenebilir) enerjiye ulaşmaya çabalanmasının önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır.

2016 yılına ait veriler, yenilenebilir enerji kaynaklarının 1878 mtoe ile toplam yakıt bazında enerji üretimi içerisinde (13764 mtoe) %7.3 değerinde olduğunu göstermektedir. 1995 yılı değerlerine göre 1210 mtoe olan yenilenebilir enerji kullanımı, 2016 verilerine göre artmış görünmekte ancak toplam yakıt bazında enerji üretimi içerisinde %7.6'lık bir değere sahip olan 1995 yılından daha düşük bir orana sahip görünmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanabilmek için politikalar geliştirmek her ülkenin öncelikleri arasında olmalıdır. Ancak, mevcut konjonktürde ülkeler arası problemler, ülkelerin enerjiye olan ihtiyaçlarının önem sırası gibi nedenler, yenilenebilir (temiz) enerjiye dönüşümü, her ülkenin birinci önceliği olmaktan uzaklaştırmaktadır.

1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması ile temelleri atılan AB tarafından Avrupa-2020 Stratejisi ve İklim-2030 Çerçeve Hedeflerini belirlenmiştir. Avrupa-2020 Stratejisi (akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme) ve İklim-2030 Çerçeve Hedefleri (çevre, sera gazı ve CO₂ emisyon oranlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması, iklim için tahsis edilen bütçenin artırılması gibi), AB'nin yenilenebilir enerji kaynaklarına yöneldiğini yansıtmaları bakımından dikkat çekici bir husustur. AB'nin 1995 ve 2016 yılları sera gazı ve CO₂ emisyonları verileri birbirleri ile karşılaştırıldığında, ortalama %15 oranında bir azalışın meydana geldiği görülmektedir. Kuşkusuz, AB'nin sera gazı ve karbondioksit emisyon hacmini azaltma politikası ile yenilenebilir enerji üretimindeki artışa yönelik, birbirleri ile tam olarak bağdaşmaktadır. Güneş ve rüzgar enerjisi açısından, 1995 ve 2016 yılı verileri karşılaştırıldığında (1995 yılı değerleri 2479 MW ve 2016 değerleri 257439 MW), bu politikaların ne denli işe yaradığı ve ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Enerji kaynaklarının dünya üzerinde eşit dağılmaması, finansal krizler, ülkeler arası anlaşmazlıklar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin enerji tüketimindeki önceliklerine göre uyguladıkları politikalar enerji konusu üzerinde mutabakat sağlanmasının ne denli zor olduğunu ortaya koymaktadır. Yenilenebilir enerji üzerinde yapılan araştırmalar, gelişmiş ülkelerin bu enerji çeşidine her geçen gün daha fazla yoğunlaştığını ve gelecekte bu enerji türünün bir hayli önemli olacağını göstermektedir.

2016 verileri, 66.5 milyon nüfusa sahip BK'nın yarattığı zenginliğin (GSYİH) 2.32 trilyon € olduğunu göstermektedir. Toplam enerji tüketimi 189,44 mtoe; toplam üretimi 119,75;

üretim açığı ya da ithalatı 67,82 mtoe olan BK'nın, ithalat bağımlılığı ise %35,3'dür. Tüm ekonomilerde olduğu gibi BK ekonomisi de ucuz, güvenilir ve sürdürülebilir girdi temini arayışındadır. Enerji politikaları ve pazar bütünleşmesi bu amaca hizmet etmektedir. AB iç enerji piyasası ile bütünleşen BK açısından daha ucuz enerji temini, enerji piyasalarına kolay erişim ve engelsiz ticaret mümkün olmuştur. BK, başta Almanya ve Fransa olmak üzere diğer üye ülkelere kıyasla daha düşük enerji bağımlılığına sahip olmakla birlikte, 2016 verileriyle BK'nın gaz ihtiyacının %12'sini, elektriğin %5'ini sağlaması bağlamında, AB enerji ticaretinde oldukça önemli bir ortak konumundadır.

BK'nın birçok açıdan bilinmezlerle dolu üyelikten çekilme kararı, gerek BK enerji piyasası, gerek AB enerji iç pazarı, gerek ise Enerji Birliği üzerinde etkiler yaratacak nitelikte olacağı görülmektedir. Üretim, tüketim, pazara erişim, serbest dolaşım, arz güvenliği, sürdürülebilir kalkınma, sera gazı ve CO₂ emisyon değerlerinde hedefleri tutturma ve yenilenebilir enerji hedefleri gibi başlıkları içeren bu etkilerin, Brexit kararının yürürlüğe konması ile BK'daki bireyler ve kuruluşlar için daha az verimli ve potansiyel olarak artan maliyetli bir sonuç açığa çıkarma ihtimali bulunmaktadır.

Gerçekleşecek anlaşma, BK ile AB arasındaki enerji piyasasının bütünleşik niteliğinin sağladığı faydaların korunması için benzer bir modelin varlığını gerektirecektir. Bu faydalar, sınır ötesi elektrik ve doğalgaz ticareti yolu ile BK ve AB'nin uygun fiyatla enerjiye ulaşımı, daha geniş bir pazarda rekabeti teşvik etme ve karbon emisyonlarını azaltma konusundaki ortak çıkarlarına yön vermektedir. Her iki tarafın da yararına olan enerji arz güvenliği, enerji kaynaklarının çeşitlenmesi ve karbondan arındırılması gibi hususların ancak yakın işbirliği ile sağlanabileceği açıktır. BK hükümetinin mevcut iç politikaları ve endüstriyel stratejisi ile tüketicilere en düşük maliyetle enerji arzını sağlayabilme isteğinin en iyi şekilde karşılanabilmesi AB ile yakın, uyumlu, sürdürülebilir ve herkes için kazançlı bir anlaşma gerektirmektedir.

Birleşik Krallık'ın şu anda kendi enerji üretimiyle ülke içi enerji talebini karşılamada yeterli olmadığı ve enerji arz güvenliğini AB ile eşgüdüm halinde sağladığı göz önünde bulundurulursa, Brexit ile birlikte enerji arzının tehlike sinyalleri verebileceği düşünülebilir. Bu çalışma ile enerji kaynaklarına erişim bağlamında alternatif seçenekler incelenmiştir. Bu seçenekler iki geniş kategoriye ayrılmıştır: I) İç Enerji Piyasasını içermeyen seçenekler ve II) İç Enerji Piyasasını içeren seçenekler. Bu seçenekler, Birleşik Krallık'ın enerji arzının güvence altına alınması bağlamında karşılaştırılmış ve bu karşılaştırmadan iki ana sonuç ön plana çıkmıştır. Öncelikle, Brexit seçenekleri arasındaki temel ayrım IEM'e tercihli erişim sağlayıp sağlamayacağıdır. İkinci olarak, BK'nın Brexit sonrası, enerji tedariği konusunda kendi

kendine yeterlilik seçeneği haricinde mevcut olan tüm diğer seçeneklerin korunmasını sağlayacak yasal önlemler sağlayıp sağlayamayacağı şeklindedir.

Birleşik Krallık, Avrupa Birliği ile enerji işbirliğini korumak için mevcut işbirliğine devam etmek isterse, IEM'e katılım sağlamak üzere bir anlaşma yapması ve yeni düzenlemeleri (Yumuşak Brexit) kabul etmesi gerekecektir. Bu işbirliği çerçevesinde BK, Avrupa Birliği tarafından tüm katılımcı devletlere enerji arz güvenliği sağlayan, tatmin edici bir yasal zemin sunan enerji güvenliği rejimine katılmalıdır. BK'nın IEM'e bu türden imtiyazlı bir erişimi muhafaza etmesi için, European Economic Area'ya (EEA) ve Enerji Topluluğu'na üyeliğinin devamı için anlaşması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, AB ve üye devletleri arasında bir birleşme anlaşması olarak ortaya çıkan ikili ilişkilere dayanırken, ikincisi ise Enerji Topluluğu'na katılımı temel almaktadır.

IEM'e katılmasına rağmen, Birleşik Krallık, Brexit müzakerelerinde enerji ile ilgili konularda Avrupa Birliği ile bir anlaşmaya varamaz (Gri Brexit) ya da Birleşik Krallık tek taraflı olarak ayrılmaya karar verecek olursa (Sert Brexit), enerji piyasasında ayrımcı muameleye karşı korunmak için çok taraflı ticaret ve enerji anlaşmaları yapması gerekecektir. Çok taraflı anlaşmaların taahhüdü ile beraber, BK tedarikçi ülkeler ile ikili enerji diyaloglarına girebilir ve aynı zamanda ikili tedarik anlaşmalarında enerji ticaretini teşvik edebilir.

BK, yerli gaz üretimi, enerji piyasasında birbirine bağlılık ve yeterli altyapı gibi özellikleri nedeni ile AB'nin enerji güvenliği rejimine katılmadan enerji tedarikini koruyabilecek bir potansiyelindedir. Ancak, BK'nın AB ile bir Yumuşak Brexit anlamına gelecek, bölgesel bütünleşmiş ve serbestleşmiş bir IEM'e katılımın devam etmesine izin veren bir anlaşma yapması, cazip bir seçenek olarak görünmektedir. BK, Avrupa Kıtası ve Norveç'e fiziksel olarak bağlı durumdadır. Dolayısı ile, bu durum IEM'e katılım, Avrupa ve Norveç'e (Norveç de bir IEM katılımcısı olduğu için) tercihli bir şekilde erişilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, sınır ötesi ticareti kolaylaştırmak için, enerji piyasası düzenlemelerinin AB ile uyumlu hale getirilmesi bir gerekliliktir. Öte yandan enerji ihraç eden büyük ülkeler, (örn. İran, Katar, Suudi Arabistan) Enerji Şartı Anlaşması'nın (ECT) bir parçası olmadığı ve Dünya Ticaret Örgütü de ticaret engellerini kaldırmada tamamen başarılı olmadığı için, Gri veya Sert Brexit tercih edilmemektedir. Politikalarda değişiklik (yani IEM'i terk etmek) BK'da dalgalanan enerji fiyatlarına neden olabilecektir. Ne var ki, fiyatlar esas olarak piyasalar tarafından yönlendirdiğinden, bu durum kesin bir şekilde tahmin edilememektedir. IEM'in Birleşik Krallık'a göre daha yüksek bir enerji talebi olmasından dolayı, Birleşik Krallık IEM'e katılımını devam ettirerek, Çin gibi enerji ihtiyacının yüksek olduğu diğer devletlerle rekabet edebilecek daha iyi bir konuma sahip olabilir.

Gri ve Sert Brexit, BK açısından mevcut koşullar altında sonuca ulaşılması zorlu seçenekler olarak görünmektedir. Her ne kadar BK, AB'nin müdahalesi olmaksızın enerji tedarikini güvence altına alan yasal tedbirler sağlayacak gibi görünse de, IEM'e erişimi elinde tutmak Birleşik Krallık enerji sektörü için en yumuşak geçişi sağlayabilecek bir seçenek olarak görünmektedir.

Yapılacak anlaşmanın iki taraflı olması nedeni ile ve Avrupa Birliği'nin atacağı adımlar henüz tam olarak bilinemediğinden, Birleşik Krallık için mevcut seçeneklerin sonuçları ilerleyen dönemlerde daha net bir şekilde görülebilecektir. Birleşik Krallık'ın, Brexit sonrası enerji tedarikini korumak için AB ile bölgesel enerji işbirliğine gitmesi (Yumuşak Brexit) daha az zorlayıcı bir süreç olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, E. (2012). ‘‘Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi’’, Akçay, B. ve Göçmen, İ. (ed.). *Avrupa Birliği- Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 35-63.
- Akgül Açıkmeşe, S. (2012). ‘‘Avrupa Birliği’nde Genişleme’’, Akçay, B. ve Göçmen, İ. (ed.). *Avrupa Birliği- Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 611-630.
- Aydın, L. (2016). *Enerji Ekonomisi ve Politikaları*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Duke, B. (2018). ‘‘A Catharsis of the United Kingdom’s Political and Economic Landscape: Post Brexit’’. *Marmara Journal Of European Studies*, V.26 No:1, s. 143-169.
- Dursun, S. (2011). *Avrupa Birliği’nin Enerji Politikası ve Türkiye*. Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Dizisi No: 36, Ankara, s. 33.
- Erdal, L. Ve Karakaya, E. (2012) ‘‘Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasî Ve Coğrafi Faktörler’’. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXXI(1): 107-136.
- European Commission (2015). Energy Union Package. COM(2015)80 final of 25.02.2015.
- European Commission (2018), EU Energy in Figures. Statistical Pocketbook – 2018, Brussels.
- European Commission (2018). EU Energy in Figures. Stastical Pocketbook: Energy, Brussels.
- European Commission (2019). Fourth Report on the State of the Energy Union. COM(2019)175 final of 9.4.2019, Brussels, s. 11.
- European Parliament (2017), The Impact of Brexit on the EU Energy System, ITRE Briefing Note.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2014). *Avrupa 2020 Stratejisi*, İKV Yayın No: 269.
- Lee, S. (2018). ‘‘From Technocratic Pragmatism to the Developmental Market: Conceptualising the Politics of Brexit in Terms of The Rivalry of Two Different Political Economies’’. *Marmara Journal Of European Studies*, V.26 No:1, s. 51-74.
- Mehter Aykın, S. (2017). ‘‘Brexit’te Kırılma Noktası: AB Bütçesi’’, Esen, E. ve Şekeroğlu, D. (ed.). *Brexit – Elveda Avrupa*, Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 215-245.
- Mehter Aykın, S.; Tache, E.; Karaman, A. B. (2017). *Energy Policy of the EU and the Role of Turkey in Energy Supply Security*, Bulletin of the Transilvania University, Series V: Economic Sciences, Vol: 10(58), No: 2, 2017, s. 290-293.
- Moulton, J. F. G. ve Silverwood, J. (2018). ‘‘On the Agenda? The Multiple Streams of Brexit-Era UK Climate Policy’’. *Marmara Journal Of European Studies*, V.26 No:1, s. 75-100.
- Ok, E. (2018). *Brexit’e Giden Yol: Avrupa Birliği-Birleşik Krallık İlişkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Orhan, Yılmaz Genç ve Karadeniz (2018). ‘‘Dünya Doğal Kaynak Dağılımının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Kömür, Petrol Ve Doğal Gaz Üzerinden Bir Değerlendirme’’. ENSCON’18. 10-11 Kasım 2018, İstanbul, s. 1-18.

- Politt, M. G. (2017). ‘‘The Economic Consequences Of Brexit: Energy’’. *Oxford Review of Economic Policy*, V.33(1):134–143.
- Sektörel Politikalar Başkanlığı (2014). *Avrupa Birliği Sürecinde Enerji Fıslı* (Rapor No: 978-605-5197-24-7) Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. Ankara.
- Sevencan, A. (2018). ‘‘Energy Dependence and Economic Growth’’. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences V2(1)*:189-210.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Timur, M. C. (2017). ‘‘Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Önemi’’. ENSCON. 25-26 Mart 2017, İstanbul, 8-17.
- Toplu Yılmaz, Ö., (2019). ‘‘Brexit Options From The Perspective Of Economic Integration Stages’’. *Journal of Business, Economics and Finance (JBEF)*, V.8(1): 71-81.
- Türk Dil Kurumu (1992). Türkçe Sözlük, Cilt: I, s. 457.
- Wellings, B. ‘‘Losing the Peace: Euroscepticism and the foundations of contemporary English nationalism’’, *Nations and Nationalism*, Cilt 16, No 3, 2010, ss.488-505, s. 490.

Antlaşma Metinleri

- Maastricht Antlaşması, 7 Şubat 1992.
- Merger Treaty, 8 Nisan 1967.
- Paris Antlaşması, 4 Kasım 2016.
- Single European Act, 17 Şubat 1986.
- Treaty Establishing the European Atomic Energy Community, 25 March 1957, Rome.
- Treaty Establishing the European Coal and Steel Community and Annexes I-III, 18 April 1951, Paris.
- Treaty Establishing the European Economic Community, 25 March 1957, Rome.
- Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community, 13 December 2017.

İnternet Kaynakları

- Avcıoğlu, A. O., Yenilenebilir Enerji Kaynakları Ve Teknolojileri Dersi 2’’. (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/18473/mod_resource/content/0/YEN%C4%B0LENEB%C4%B0L%C4%B0R%20ENERJ%C4%B0%20KAYNAKLARI%20VE%20TEKNOLOJ%C4%B0LER%C4%B0%202.pdf) (erişim tarihi: 25.04.2019).
- AB Brexit Müzakerelerinde Önceliklerini Açıkladı, (http://www.ntv.com.tr/dunya/ab-brexit-muzakerelerinde-oceliklerini-acikladi,_5P6sXjIVEWrmsPStRInsg?_ref=infinite) , (erişim tarihi, 04.04.2017).
- AB’den Brexit Seçenekleri, (<https://www.cnnturk.com/dunya/abden-brexit-secenekleri>) (erişim tarihi: 16.05.2016).

- AB'den İngiltere'deki Seçimler Sonrası Brexit Açıklaması, (<http://www.ntv.com.tr/dunya/abden-Birleşik Krallıkdeki-seçimler-sonrasi-brexit-aciklamasi,pyaWBNUzmEKuJ1s-vmyaVQ>) (erişim tarihi: 10.06.2017).
- Brexit Means Brexit – But What Does Brexit Mean?, (<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2041905817702740>) (erişim tarihi: 01.05.2019).
- Brexit White Paper, (<https://www.conservatives.com/sharethefacts/2018/07/the-brexit-white-paper>) (erişim tarihi: 05.05.2019).
- Brexit: Petition To Revoke Article 50 To Be Debated Next Week, (<https://www.bbc.com/news/uk-47711206>) (erişim tarihi: 16.05.2016).
- Department for Business, Energy and Industrial Strategy, (<https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-business-energy-and-industrial-strategy/about#our-priorities>) (erişim tarihi: 06.05.2019).
- Enerji.gen.tr, ‘Enerji Kaynakları’. (<https://www.enerji.gen.tr/enerji-kaynaklari.html>)(erişim tarihi: 25.04.2019).
- EU Referendum Results, (<https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>) (erişim tarihi: 01.05.2019).
- European Commission, Fourth Report on the State of the Energy Union https://ec.europa.eu/commission/publications/4th-state-energy-union_en (erişim tarihi: 20.04.2019)
- Governance of the Energy Union, (<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/governance-energy-union>) (erişim tarihi: 25.04.2019).
- İngiltere Başbakanı May, Brexit Stratejisini Açıkladı, (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985>) (erişim tarihi: 17.01.2017).
- İngiliz Parlamentosu Brexit Anlaşmasını Üçüncü Kez Reddetti, (<https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/03/29/ingiliz-parlamentosu-brexit-anlasmasini-ucuncu-kez-reddetti>) (erişim tarihi: 06.05.2019).
- KobiEfor Sanayi Ekonomi Dergisi, ‘‘Gelecek On Yılda Türkiye’nin Şahdamarı: Enerji Sektörü’’. (<https://www.kobi-efor.com.tr/kapak/gelecek-on-yilda-turkiyenin-sahdamarienerji-sektoru-h8210.html>) (erişim tarihi: 25.04.2019).
- Membership. (<https://www.energy-community.org/aboutus/whoweare.html>)(erişim tarihi: 17.04.2019).
- Paris Anlaşması, (<http://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa>) (erişim tarihi: 10.05.2019)
- Paris Agreement - Status of Ratification. (<https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/status-of-ratification>) (Erişim Tarihi: 10.05.2019)
- Prime Minister’s Letter to European Council President Donald Tusk, 29 March 2017. https://www.consilium.europa.eu/media/24079/070329_uk_letter_tusk_art50.pdf (erişim tarihi: 04.04.2019)
- Sibel Mehter Aykın, Avrupa Birliği’nin Ekonomi Politikası Ders Notları, (<http://aves.akdeniz.edu.tr/sibelaykin/dokumanlar>) (erişim tarihi: 20.04.2109).
- Theresa May Says A Post-Brexit UK Will Be A Global Free Trade Leader, (<http://news.sky.com/story/theresa-may-says-a-post-brexit-uk-will-be-a-global-free-trade-leader-10734299>) (erişim tarihi: 24.03.2017).

What is the Paris Agreement?, (<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement>) (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

What is the United Nations Climate Change Framework Convention on Climate Change? (<https://unfccc.int/bigpicture>) (erişim tarihi: 18.04.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ahmet Başar Karaman
Doğum Yeri - Tarihi	17.02.1986
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Dokuz Eylül Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
<p>Mehter Aykın, S.; Tache, I.; Karaman, A.B. (2017). "Energy Policy of the EU and the Role of Turkey in Energy Supply Security", International Congress of Energy, Economy and Security (ENSCON), İstanbul, 25-26 March 2017, s. 103-116.</p>	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü
E-Posta	karamanahmetbasar@gmail.com